

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023-2027

**Stowarzyszenie
Lokalna Grupa Działania
„Wszyscy Razem”**

Październik 2024 rok

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego	4
1. Nazwa LGD i forma prawna	4
2. Opis procesu tworzenia partnerstwa	4
3. Opis struktury LGD	8
4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego	9
5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym	10
6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	10
7. Standardy funkcjonowania partnerstwa	11
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	12
1. Krótka charakterystyka gmin tworzących Stowarzyszenie LGD „Wszyscy Razem”	14
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR	16
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR	23
1. Zagospodarowanie przestrzenne	23
2. Stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji	24
3. Charakterystyka gospodarki / przedsiębiorczości	24
4. Rynek pracy	25
5. Sektor społeczny	26
6. Problemy społeczne	26
7. Dziedzictwo kulturowe / zabytki	27
8. Obszary atrakcyjne turystycznie	28
9. Obszary wiejskie	29
10. Rolnictwo i rynek rolny	29
11. Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne	30
12. Obszar edukacji formalnej	31
13. Zasady zrównoważenia środowiskowego	31
14. Uzasadnienie doborów zakresów wsparcia, wyboru dostępnych źródeł finansowania oraz przyjętego sposobu wdrażania.	31
15. Kluczowe grupy docelowe	31
16. Potrzeby rozwojowe	32
ROZDZIAŁ V - Spójność, komplementarność i synergia	35
1. Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami planistycznymi	35
2. Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR	39
3. Wartość dodana podejścia LEADER	39
4. Dywersyfikacja źródeł finansowania LSR	40
5. Metody aktywizujące	40

6. Integrowanie sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.....	40
Rozdział VI Cele i wskaźniki	41
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	45
Rozdział VIII Plan działania	50
Rozdział IX Plan finansowy LSR	50
Rozdział X Monitoring i ewaluacja	54

Rozdział I Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1. Nazwa LGD i forma prawna

Lokalna Grupa Działania ukonstytuowała się w formie prawnej stowarzyszenia w dniu 08.II.2007 r. na spotkaniu założycielskim w Urzędzie Gminy w Potworowie. W wyniku głosowania, spośród kilku zgłoszonych propozycji, uczestnicy spotkania wybrali dla niej nazwę: Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem” (dalej LGD „Wszyscy Razem”). Nazwa ta była nawiązaniem do projektu, który był jej początkiem oraz trafnie odzwierciedlał ideę jej powstania. W dniu 06.02.2008 r. do Krajowego Rejestru Sądowego został złożony wniosek o rejestrację tejże organizacji, a już 21.05.2008 r. uzyskała ona osobowość prawną i wpis o nadaniu numeru KRS 0000306299.

Stowarzyszenie funkcjonuje jako dobrowolne, samorządne i trwałe zrzeszenie osób fizycznych i prawnych, o celach niezarobkowych, działającym, jako Lokalna Grupa Działania. Podstawą działania jest Statut wraz z ustawą z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261), co oznacza, iż wszelkie prowadzone przez LGD działania są zgodne ze statutem, tj. z niego wynikają i nie są z nim sprzeczne.

Pozostałe podstawy prawne wynikają zarówno z

- Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, z późn. zm.)

- Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021, str. 159-706).

W zakresie przepisów krajowych działalność LGD „Wszyscy Razem” opiera się w szczególności na:

- ustawie z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943), zwanej dalej „ustawą RLKS”;

- ustawie z dnia 8 kwietnia 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz. U. z 2023 poz. 412), a także innych aktach prawa dotyczących Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność oraz działalności Stowarzyszenia.

Nadzór nad LGD „Wszyscy Razem” sprawuje Marszałek Województwa Mazowieckiego. Jest to stowarzyszenie „specjalne”, gdyż obok Walnego Zebrania Członków, Zarządu oraz organu kontroli wewnętrznej, funkcjonuje dodatkowy organ – Rada Stowarzyszenia, która podejmuje decyzje w sprawie wyboru oraz ustalenia kwoty wsparcia operacji realizowanych w ramach LSR.

2. Opis procesu tworzenia partnerstwa

LGD „Wszyscy Razem” powstała z inicjatywy aktywnych przedstawicieli pięciu gmin powiatu przysuskiego. Na początku 2015 r. zgodnie z koncepcją członków Zarządu nawiązane zostały kontakty z gminami ościennymi, mające na celu poszerzenie partnerstwa poprzez włączenie kolejnych gmin do LGD. Wspólnie uznano, że przyjacielskie relacje i łączące wszystkie sąsiednie gminy chęci do przeprowadzenia zmian będą doskonałym fundamentem dla nowego partnerstwa realizowanego w ramach Lokalnej Grupy Działania. Do tej pory LGD „Wszyscy Razem” swym zasięgiem obejmowała gminy: Rusinów, Odrzywół, Gielniów, Klwów i Potworów. Od czerwca 2015 r. jej struktura została wzmocniona o gminy z powiatu grójeckiego, tj. o gminy Nowe Miasto nad Pilicą, Mogielnicę, Belsk Duży, Błędów i Pniewy. Tak wzmocniona LGD „Wszyscy Razem” obecnie obejmuje obszar zamieszkały przez 53 388 mieszkańców.

W dniu 8 czerwca 2015 r. na Walnym Zebraniu Członków powołano nowy Zarząd, a siedziba LGD „Wszyscy Razem” została przeniesiona do budynku Urzędu Gminy w Klwowie, zaś w Mogielnicy usytuowana została jej filia. Od 2021 r. siedziba LGD „Wszyscy Razem” znajduje się w gminie Gielniów.

LGD „Wszyscy Razem” skupia podmioty prawne i osoby fizyczne posiadające doświadczenie w realizacji projektów z zakresu obszarów wiejskich, co pozwala efektywniej wykorzystać zasoby krajobrazowe, kulturowe i historyczne regionu. LGD „Wszyscy Razem” z założenia miała skupiać liderów miejscowych społeczności, miała stać się „kuźnią” pomysłów i dobrych praktyk umożliwiających zrównoważony rozwój całego regionu. Jako kreator zmian zachodzących na obszarach wiejskich w ramach PROW na latach 2007-2013 oraz 2014-2020 stworzyła warunki dla rozwoju obszarów wiejskich, aktywizując społeczność lokalną, a także promując dany obszar. Realizacja celów zawartych w LSR na lata 2007-2013 oraz 2014 -2020 przyniosła pozytywne efekty dla rozwoju obszaru objętego LSR na tle całego województwa mazowieckiego, bowiem znacząco przyczyniła

się do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej oraz turystycznej, a co za tym idzie: wypromowaniu produktu lokalnego, wzrostu przedsiębiorczości wśród mieszkańców i troski o środowisko naturalne.

Zrealizowana w latach 2007-2013 LSR skoncentrowana była wokół trzech strategicznych celów, a mianowicie: rozwoju funkcji turystycznej obszaru; poprawy wizerunku polskiej wsi oraz pielęgnowania dziedzictwa kulturowego oraz przedsiębiorczości wiejskiej, jako szansy na podniesienie jakości życia mieszkańców. Mapa projektów w ramach LSR na lata 2007-2013 obejmowała przede wszystkim lokalną ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę lokalną (świetlice wiejskie, place zabaw, ścieżki rowerowe i inne elementy). Ważnym aspektem była także promocja obszaru oraz organizacja wielu wydarzeń o charakterze sportowym i kulturalnym.

W ramach PROW na lata 2014-2020 najwięcej środków wypłacono w ramach przedsięwzięcia „Zwiększenie dostępności do infrastruktury służącej społeczności lokalnej” (1.767.346,00 zł), „Rozwijanie działalności gospodarczej” (1.751.886,96 zł) oraz „Bądź przedsiębiorczy – kreowanie postaw przedsiębiorczych i wsparcie inicjatyw gospodarczych” (1 920 000 zł).

W opinii uczestników badania ewaluacyjnego mającego na celu podsumowanie okresu wdrażania 2014-2020 ogłaszane przez LGD „Wszyscy Razem” nabory wniosków w większości wpisywały się w potrzeby lokalnych społeczności, a zdaniem niemal 30% odpowiadały na nie idealnie. Skuteczność realizowanych w ramach ogłaszanych naborów projektów została oceniona przez badanych jako zadowalająca. Zdaniem respondentów nabory najbardziej pomogły w rozwoju sektora gospodarczego. Najmniejszą skuteczność realizacji wskazano w zakresie pomocy osobom długotrwale pozostającym bez pracy. Co równie istotne aż 88% badanych jest zdania, że wydane w ramach realizacji LSR fundusze zostały wykorzystane z korzyścią dla lokalnej społeczności. Ważnym celem było również zmniejszenie poziomu bezrobocia oraz wzrost liczby działalności gospodarczych. LSR na lata 2014-2020 dotyczyła kluczowych spraw i problemów występujących na jej terenie, czyli: kreowania i wspomagania rozwoju gospodarczego, wzmacniania kapitału mieszkańców oraz zrównoważonego rozwoju obszaru LSR.

W ramach działania „Wdrażanie Lokalnej Strategii Rozwoju” na lata 2014-2020 zrealizowano przedsięwzięcia, które przyczyniły się do poprawy jakości życia na obszarze m.in. poprzez wzrost rozwoju gospodarczego oraz aktywności lokalnej społeczności. W tym czasie powstało wiele innowacyjnych i bardzo potrzebnych przedsięwzięć m.in.: Kreatornia – warsztaty z multimediów dla dzieci, park linowy w Rusinowie, siłownie zewnętrzne, place zabaw dla dzieci, miejsca rekreacji, jak również zorganizowano wiele ciekawych inicjatyw, z zakresu kultury i lokalnego dziedzictwa m.in. przeglądy folkloru oraz pikniki integracyjne. Dzięki środkom dostępnym w ramach LSR stworzono nowe miejsca pracy, w tym w ramach gospodarstw agroturystycznych, przyczyniając się do redukcji poziomu bezrobocia. Na uwagę zasługuje również szereg działań promocyjnych, w ramach których wydano foldery i filmy promocyjne.

Innowacyjnym, na skalę całego obszaru LSR był, był projekt zakładający produkcję piwa regionalnego na podstawie dawnych tradycyjnych przepisów warzelniczych. Do produkcji piwa wykorzystano produkty lokalne a poprzez realizację projektu zostały utworzone dwa miejsca pracy.

Wykorzystanie potencjału partnerstwa do przygotowania i wdrażania LSR na lata 2023-2027

Współpraca

Niewątpliwie silną stroną i potencjałem LGD „Wszyscy Razem” jest bogate doświadczenie we współpracy z innymi podmiotami. LGD „Wszyscy Razem” jest członkiem Polskiej Sieci LGD, Mazowieckiej Sieci Lokalnych Grup Działania oraz partnerem Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. Współpraca z KSOW przejawia się przede wszystkim we wspólnym uczestnictwie w ogólnopolskich imprezach targowych, podczas których Województwo Mazowieckie prezentuje swoje dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe.

Zdobyte doświadczenia i nawiązane kontakty zaowocowały projektami współpracy. Taka forma aktywności nie tylko pozwala zacieśnić więzy między zaangażowanymi podmiotami, ale daje możliwość stworzenia czegoś zauważalnego na większym obszarze (efekt synergii wywołany współpracą kilku podmiotów).

Olbrzymim osiągnięciem w latach 2007-2013 był projekt współpracy „Regionalna Aktywność Pilicy i Drzewiczki”, który realizowany był w partnerstwie z LGD „Gminy Nadpiliczne”. Głównym celem projektu było zwiększenie atrakcyjności turystycznej na terenie LGD „Wszyscy Razem” LGD „Gminy Nadpiliczne” poprzez utworzenie do czerwca 2014 r. 9-ciu szlaków turystycznych. Projekt współpracy ukierunkowany był na pobudzenie aktywności środowisk lokalnych poprzez ożywienie i integrację społeczności lokalnej, angażując grupy docelowe (kobiety, mężczyźni, młodzież, turystów, osoby zaawansowane wiekowo).

Należy podkreślić, że projekt współpracy w sposób nowatorski potraktował zmianę podejścia do sposobu wykorzystania posiadanych zasobów przyrodniczych i kulturowych poprzez rozwój turystyki aktywnej i kulturowej na bazie certyfikowanych tras rowerowych, jako projektu kumulującego trasy o różnej trudności i długości połączone w precyzyjnie stworzoną sieć, co jest rozwiązaniem innowacyjnym niestosowanym dotychczas gdzie indziej w tej skali.

Kolejnym istotnym przedsięwzięciem w latach 2014-2020 był projekt współpracy pn. „Kreowanie Atrakcji Jednoczących Amatorów Kajakarstwa”, akronim „KAJAK”. Projekt był realizowany przy udziale czterech Lokalnych Grup Działania, tj. LGD „Dolina Pilicy”, LGD „Wszyscy Razem”, LGD „Zapilicze” oraz LGD „Perła Jury”.

Celem projektu współpracy było zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszarów partnerskich LGD poprzez kreowanie i promocję walorów przyrodniczych z wykorzystaniem zasobów naturalnych i kulturowych. W ramach projektu została zbudowana przystań kajakowa oraz zamontowano 15 obiektów infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej.

Ponadto, w ramach projektu opracowano i wydano przewodnik turystyczny, przewodnik dla dzieci oraz mapę turystyczną. Realizacji projektu towarzyszyła również promocja obszaru, w tym produktów i usług lokalnych.

Widocznym osiągnięciem był także międzynarodowy projekt współpracy przy udziale krajowej LGD „Nadarzyn-Raszyn-Michałowice” oraz włoskiej GAL Ernici Simbruini. Projekt pn. „Tradycja i nowoczesność Polska Włochy – organizacja wizyt studyjno-szkoleniowych na terenie GAL Ernici Simbruini z udziałem przedsiębiorców i lokalnych liderów z obszaru działania LGD „Nadarzyn-Raszyn-Michałowice” i LGD „Wszyscy Razem”. Celem projektu współpracy była promocja obszarów objętych LSR. W ramach projektu odbyły się dwie wizyty studyjno-szkoleniowe do Włoch. Wizyty obejmowały program edukacyjno-szkoleniowy, którego celem było podniesienie kompetencji uczestników wyjazdu przy współpracy z włoskim partnerem LGD GAL Ernici Simbruini. Uczestnicy wyjazdu spotkali się z lokalnymi przedsiębiorcami, poznali dobre praktyki.

Ostatnim projektem współpracy jest krajowy projekt realizowany we współdziałaniu LGD „Wszyscy Razem” oraz LGD „Zapilicze”. Projekt współpracy „Wspólnie i Oddolnie dla Mieszkańców Obszaru Strategii” akronim WOMOS ma na celu wykorzystanie lokalnych zasobów obszaru LSR, jako impulsu rozwojowego pozwalającego na budowanie i wzmacnianie kapitału ludzkiego poprzez udostępnienie Centrum Organizacji Pozarządowych oraz organizację różnorodnych wydarzeń i działań edukacyjno-promocyjnych wraz z udziałem w wyjazdach studyjnych.

Zasoby ludzkie/kadry

Nowy okres programowania 2023-2027, to nowe wyzwania szczególnie w kontekście sytuacji polityczno-gospodarczej, tj. rosnącej inflacja, wojny w Ukrainie, czy konsekwencje lockdownów w czasie trwania Covid-19. Skuteczne im przeciwdziałanie w ramach dostępnego budżetu to wyzwanie, które wymaga profesjonalnych i merytorycznie przygotowanych kadr, które dzięki swojej wiedzy i doświadczeniu będą w stanie pomóc mieszkańcom obszaru i przeciwdziałać czynnikom zakłócającym. Możliwość taką zapewnia partnerstwo LGD „Wszyscy Razem”, która w ciągu 15 lat funkcjonowania wykształciła w ramach swoich struktur kadry, które są przygotowane do skutecznego wdrażania LSR w okresie 2023-2027.

Kluczowe są działania Biura LGD, które zostało powołane dla realizacji celów statutowych i jak pokazuje doświadczenie z okresów programowych 2007-2013 oraz 2014-2020, pełniło w ich osiągnięciu kluczową rolę, ponieważ wykonywało większość działań związanych z realizacją LSR. To Biuro LGD ogłasza nabory, prowadzi szkolenia i doradztwo, przyjmuje i wstępnie weryfikuje wnioski, wspomaga Radę w ocenie, przygotowuje dokumentację, prowadzi projekty współpracy, realizuje Plan komunikacji, Plan szkoleń, działania promocyjne i wiele innych aktywności.

Pracownicy Biura LGD posiadają doświadczenie zdobyte w poprzednich okresach programowania, a wykonywane działania cechował wysoki profesjonalizm, samodzielność i niestandardowe zaangażowanie. Wszystkie inicjatywy podejmowane przez Biuro LGD m.in. w zakresie szkoleń, doradztwa, działań aktywizujących lokalną społeczność, czy innych działań promocyjno-informacyjnych były adekwatne do potrzeb i wynikające z wyznaczonych LSR lub Planem komunikacji kierunków aktywności. Poza działaniami podstawowymi (nabory wniosków, doradztwo) LGD kreowała liczne działania animacyjne i aktywizacyjne obejmujące liczne warsztaty aktywizujące mieszkańców i pobudzające ich do działania.

Potwierdzeniem przygotowania merytorycznego pracowników Biura LGD jest również raport z ewaluacji zewnętrznej przeprowadzonej w 2022 r., który zawiera wysokie oceny pracy Biura LGD, zarówno wśród jej członków, jaki i wnioskodawców. Dostępność pracowników Biura i łatwość uzyskania informacji w trakcie bezpośrednich spotkań, rozmów telefonicznych czy za pośrednictwem strony internetowej zapewniło wysokie noty. Doceniano kompetencje, zaangażowanie, komunikatywność, kulturę osobistą pracowników Biura oraz dogodność godzin pracy Biura LGD.

Wnioski składane w następstwie szkoleń lub doradztwa były lepszej, jakości i nie wymagały uzupełnień.

Pracownicy Biura LGD oraz członkowie Zarządu i Rady stale podnoszą swoje kwalifikacje. W latach 2016-2021 zorganizowano 20 szkoleń (1 192 osobodni). Szkolenia dotyczące przede wszystkim wdrażania LSR, w tym zasad przyznawania wsparcia, rozliczania projektów, realizacji monitoringu, ewaluacji czy sprawozdawczości, zapewniały sprawniejsze wykonywanie zadań. Swoje wieloletnie doświadczenie i wiedzę wykorzystano podczas przygotowań do wdrażania LSR, w ramach, których przeprowadzono wiele działań z wykorzystaniem różnorodnych metod partycypacji, zapewniających włączenie wszystkich interesariuszy w proces budowy nowej LSR na lata 2023-2027. Doświadczenie z poprzednich perspektyw zapewniło taki dobór metod, które okazały się skuteczne dla zaktywizowania mieszkańców oraz włączenia w proces przygotowań przedstawicieli wszystkich grup interesów zidentyfikowanych na obszarze objętym LSR.

Komunikacja/ Aktywizacja

LGD od początku swojego funkcjonowania stawia na partnerskie relacje, które jednocześnie stanowią fundamentalną i niezaprzeczalną cechę podejścia RLKS. Członkowie LGD tworzący społeczeństwo obywatelskie – aktywnie uczestniczą w życiu publicznym, są świadomi potrzeb wspólnoty, w której żyją i działają, a także zainteresowani jej sprawami, czują się

odpowiedzialni za dobro wspólne i rozwój swoich gmin oraz posiadają jasno sprecyzowane oczekiwania, do których dążą. Zaangażowanie mieszkańców w społeczno-gospodarczego rozwój obszaru owocuje nowatorskimi pomysłami na wykorzystanie lokalnych zasobów oraz kreowanie postaw przedsiębiorczych. Działalność LGD „Wszyscy Razem” aktywizuje czynnik ludzki, przyczyniając się do tworzenia różnego rodzaju więzi i związków formalnych i nieformalnych powstających dla potrzeb realizacji wspólnego celu.

W okresie programowania UE 2014-2020 LGD „Wszyscy Razem” prowadziła zróżnicowane działania komunikacyjne, docierając do wszystkich grup odbiorców, które były realizowane głównie w ramach Planu komunikacji. Ich celem było informowanie lokalnej społeczności o zasadach przyznawania i rozliczania, jej aktywizacja oraz budowanie marki LGD „Wszyscy Razem”, jako instytucji działającej najbliżej mieszkańców i zapewniającej realizację zgłaszanych potrzeb. LGD wykorzystwała w tym celu szeroki wachlarz narzędzi komunikacyjnych.

W omawianym okresie organizowano liczne spotkania, imprezy lokalne, konkursy o tematyce regionalnej, konferencje czy tematyczne wydarzenia, które stanowiły podstawowe narzędzie mające na celu pobudzenie do działania lokalnej społeczności, zwiększenie jest aktywności i włączenia w rozwiązywanie lokalnych problemów. Corocznie organizowano imprezę dotyczącą Agroturystyki i Turystyki w Dolinie Rzeki Drzewiczki połączoną z warsztatami praktycznymi dla potencjalnych beneficjentów, dotyczącymi uwarunkowań turystycznych obszaru objętego LSR. Organizowano również konkursy tematyczne związane z obszarem Stowarzyszenia, w tym konkursy kulinarne promujące owoce i inne produkty rolne z obszaru, a także spływy kajakowe wykorzystujące walory krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz promujące markę LGD „Wszyscy Razem”.

W 2021 r. wydano publikację dotyczącą dobrych praktyk na obszarze działania LGD „Wszyscy Razem”. Publikacja przybliżała projekty zrealizowane w ramach LSR.

Korzystano z mediów elektronicznych i tradycyjnych. Systematycznie zamieszczano artykuły w prasie lokalnej i artykuły na stronie internetowej oraz stronach urzędów gmin Zamieszczano wiele informacji o zasięgu ogólnopolskim.

Do zbadania efektywności działań informacyjnych i konsultacyjnych wykorzystywano ankiety elektroniczne i tradycyjne. Bieżąca analiza ich wyników pozwalała na dopasowanie jakości i intensywności działań komunikacyjnych do potrzeb mieszkańców.

Istotną rolę w działaniach zmierzających do pobudzenia aktywności społeczności lokalnej odegrały przedsięwzięcia realizowane z innych źródeł finansowania między innymi: PO FIO, ASOS, PO KL. Dzięki dodatkowej aktywności LGD „Wszyscy Razem” powstały nowe inicjatywy, które wzmocniły obszary niezbędne do rozwoju poszczególnych gmin i wpłynęły na rozwój społeczeństwa obywatelskiego.

Podstawowym narzędziem służącym budowaniu relacji z lokalną społecznością jest w pełni wyposażone, stacjonarne Biuro LGD, otwarte 5 dni w tygodniu w godzinach dogodnych dla beneficjentów. Dla ułatwienia i usprawnienia kontaktu wszelkie informacje, również dane kontaktowe, są zamieszczane na stronie internetowej, tablicach ogłoszeń oraz przekazywane do partnerów w celu szerszego upublicznienia. Należy podkreślić, iż nieformalne zasady współpracy z naszymi członkami (w szczególności z sektora publicznego) zapewniają pełną transparentność podejmowanych działań, a informacje są przekazywane za pośrednictwem ich stron internetowych lub innych formalnych i nieformalnych kanałów komunikacji. Dzięki temu LGD „Wszyscy Razem” oddziałuje na większość mieszkańców obszaru LSR. Ponadto, współdziałanie z partnerami zapewnia możliwość dotarcia w szczególności do seniorów, osób w niekorzystnej sytuacji czy osób młodych.

LGD „Wszyscy Razem” stało się cennym narzędziem w kreowaniu lokalnych liderów. Aktywizacja środowisk pozwoliła na zidentyfikowanie wiejskich animatorów, którzy mogą wykazać się swoimi talentami i umiejętnościami, a swoim zaangażowaniem potrafią zachęcić społeczność do wspólnej pracy, aby wypromować swoją organizację, obszar zamieszkania czy też swoje środowisko lokalne. Działania grupowe wpłynęły na integrację różnorodnych środowisk, osób zróżnicowanych pod względem pozycji społecznej, wieku czy też zainteresowań.

Członkowie LGD „Wszyscy Razem” oraz mieszkańcy z terenów objętych LSR nieraz podkreślali wielowymiarową integrację społeczności, jako jedno z najistotniejszych osiągnięć LGD „Wszyscy Razem”. Ponadto, osoby zaangażowane w działalność bardzo wysoko cenią sobie rzeczywistą możliwość wpływania na wybór podejmowanych działań oraz wspólne ich kreowanie. Tego typu zaangażowanie prowadzi w efekcie do współodpowiedzialności, budowania zaufania i kształtowania postaw obywatelskich.

LGD posiada pełną zdolność wykorzystania lokalnego potencjału rozwojowego w celu wzmocnienia lokalnej przedsiębiorczości, zwiększenia aktywności obywatelskiej i włączenia społecznego osób w niekorzystnej sytuacji, seniorów oraz aktywizację i integrację osób młodych. Budowana LSR będzie w pewnym zakresie kontynuacją wcześniej podejmowanych interwencji i przedsięwzięć, ponieważ zidentyfikowane potrzeby mieszkańców dotyczą w głównej mierze poprawy jakości oraz zwiększeniu dostępności do usług komercyjnych i niekomercyjnych.

3. Opis struktury LGD

Strukturę organizacyjną reguluje Statut i przepisy wskazane w pkt. 1 niniejszego rozdziału. Organami LGD są: Walne Zbranie Członków, Zarząd, Rada oraz Komisja Rewizyjna. Dla potrzeb realizacji celów statutowych zostało utworzone Biuro LGD, które jednak nie ma statusu organu.

Członkami LGD „Wszyscy Razem” są przedstawiciele lokalnych grup interesu wydzielonych ze wszystkich środowisk oraz grup społecznych, w tym młodzież, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji. W skład LGD wchodzi przedstawiciele lokalnych grup interesów społeczno-gospodarczych reprezentujących interesy sektorów: publicznego, społecznego i gospodarczego, (co najmniej po 1 przedstawicielu odnośnej grupy interesu z każdej gminy). Wśród członków wyróżniamy członków zwyczajnych, wspierających. Skład członkowski jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności. Nie dominuje w nim żadna grupa interesów.

Członkowie przyjęci zostali w oparciu o deklaracje członkowskie i uchwały. Nabycie i stwierdzenie utraty członkostwa w LGD „Wszyscy Razem” określa Statut.

Przez grupę interesu należy rozumieć grupę jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści publicznych, gospodarczych albo społecznych. Jednocześnie zasada ta nie stoi w sprzeczności z możliwością jednoczesnego reprezentowania grup interesu innych niż grupy interesu sektorów.

W celu prawidłowego przyporządkowania członków do grup interesu sektorów przyjęto metodę kolejnych wykluczeń, tzn., jeśli wystąpiły przesłanki potwierdzające, iż Członek LGD jest reprezentantem grupy interesu sektora publicznego, to nie był traktowany jako przedstawiciel innych grup. Jeżeli natomiast takich przesłanek nie stwierdzono, badano przesłanki na potwierdzenie reprezentacji grupy interesu sektora gospodarczego. Jeżeli nie wystąpiły przesłanki w tym zakresie – Członek był uznany za reprezentanta grupy interesu sektora społecznego. W przypadku osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, przynależność do grupy interesów jest ustalana poprzez weryfikację rzeczywistego statusu Członka Rady na podstawie odpowiedniego dokumentu, który jednoznacznie potwierdza przynależność do danej grupy interesu, eliminując wszelkie wątpliwości.

Podstawowym narzędziem weryfikacji przynależności członków do grupy interesów jest informacja (oświadczenie), która podlega weryfikacji w biurze LGD. Deklaracja jest składana zgodnie ze stanem faktycznym oraz bez zatajania informacji objętych tym dokumentem. Wykaz Członków jest upubliczniany na stronie internetowej LGD „Wszyscy Razem” oraz jest dostępny w Biurze LGD. Każda deklaracja podlega weryfikacji.

Obecnie LGD „Wszyscy Razem” skupia 81 członków. W skład grupy interesu sektora publicznego wchodzi gminy, które są reprezentowane przez burmistrzów i wójtów. Grupa interesu sektora gospodarczego reprezentowana to przedstawiciele lokalnych przedsiębiorstw, głównie z branży sadowniczej, transportowej, budowlanej i rolniczej. Natomiast grupa interesu sektora społecznego reprezentowana jest lokalne organizacje pozarządowe, w tym Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne i inne stowarzyszenia działające na terenie LGD „Wszyscy Razem” oraz mieszkańcy obszaru niezaangażowani w działalność lokalnych organizacji, ale aktywnie działających na rzecz jego rozwoju.

Wśród członków LGD „Wszyscy Razem” znajdują się także przedstawiciele grup najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne, które zostały zdiagnozowane na etapie budowy LSR w wyniku partycypacyjnego udziału lokalnej społeczności. Mieszkańcy biorący udział w konsultacjach wskazali, że wsparcie powinno być ukierunkowane na seniorów (osoby, które ukończyły 60 rok życia) i ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz na potrzeby osób w niekorzystnej sytuacji, tj.: osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, kobiet, migrantów, rolników z małych gospodarstw lub osób poszukujących zatrudnienia np. mieszkańców osiedli po-PGR.

Opisany powyżej skład członków pozwala na pełną reprezentatywność dla lokalnej społeczności, bez dominacji jakiegokolwiek grupy interesu. Wielopłaszczyznowy skład członków stowarzyszenia, pozwala szerzej spojrzeć na problemy obszaru z punktu widzenia różnych grup mieszkańców. Dlatego reprezentanci każdego z sektorów działają zarówno na rzecz lokalnej kultury, ochrony środowiska i poprawy życia mieszkańców w tym ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

LGD jest organizacją w pełni inkluzywną, co wyraża się m.in. w otwartej formule przyjmowania nowych Członków. Każdy, kto spełni wymagania określone w Statucie, może zostać członkiem LGD. Szczególne zachęty są stosowane do ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Działalność w ramach LGD „Wszyscy Razem” może mieć pozytywny efekt w zakresie włączenia społecznego młodzieży oraz wzmocnienia więzi z regionem, co będzie mieć znaczenie w kontekście migracji. Inkluzywność potwierdzają zapisy Statutu gwarantujące również kadencyjność organów (Zarządu, Komisji Rewizyjnej i Rady).

Struktura funkcjonowania LGD „Wszyscy Razem” jest tak skonstruowana, aby zapewnić jak najczęstsze korzystanie z możliwości kolegiального podejmowania decyzji, stosować przyjazne dla odbiorcy formy komunikacji oraz stworzyć system zachęt do zgłaszania nowych pomysłów oraz inicjatyw dotyczących zarówno samego funkcjonowania LGD i wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju.

Informacje na ten temat znajdują się na stronie internetowej. Będziemy regularnie przypominać o takiej możliwości, zwłaszcza w okresie badań monitoringowych lub ewaluacyjnych. Aktywność w tym zakresie będzie również obejmować udział w panelach dyskusyjnych i internetowych forach organizowanych w celu podsumowania bieżących działań.

Ponadto, LGD zapewnia możliwość uczestnictwa w zespołach roboczych, powoływanych przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd LGD, które - jak pokazały prace nad budową LSR – jest nieodzowne w działalności partnerstwa trójsektorowego.

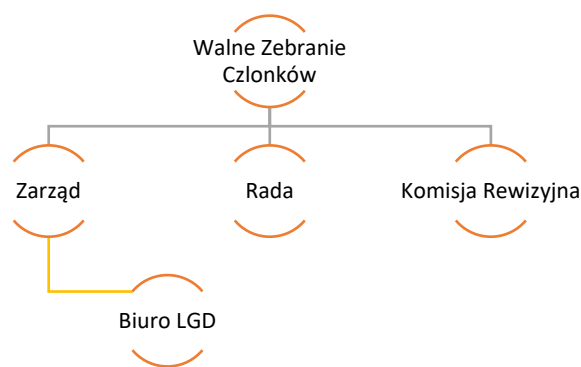
Transparentność działań LGD przejawia się również w przyjętym obiegu dokumentacji. W Biurze LGD korespondencja przychodząca jest rejestrowana i jeśli dany wniosek czy sprawa nie wymaga szczegółowej analizy lub konsultacji z Zarządem czy Radą, odpowiedź udzielana jest maksymalnie w terminie 14 dni.

Jeśli sprawa wymaga dodatkowej analizy lub opinii innej instytucji, Wnioskodawca otrzymuje informację o konieczności konsultacji i ustalany jest nowy termin udzielenia wyjaśnień.

Zgłaszane inicjatywy, mające wpływ na wdrażanie LSR, są uwzględniane w bieżącym monitoringu, a następnie w corocznych raportach monitoringowych lub corocznych raportach z ewaluacji on-going.

Nieosiągalne jest zbudowanie trwałego zaufania do jakiegokolwiek instytucji, bez wprowadzenia i stosowania transparentnych i powszechnie dostępnych zasad informowania o wynikach weryfikacji zgłoszonych inicjatyw, wraz z uzasadnieniem tych wyników.

Wykres nr 1 struktura LGD „Wszyscy Razem”

Źródło: Opracowanie własne

4. Ogólna informacja o składzie organu decyzyjnego

LGD „Wszyscy Razem” posiada wyłącznie jeden organ uprawniony do dokonywania wyboru operacji. Funkcję tę pełni Rada, do której wyłącznej kompetencji należy wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 9 rozporządzenia nr 1303/2013 oraz art. 2 pkt 4 rozporządzenia 2021/1060, zwanych dalej „operacjami”, które mają być realizowane w ramach LSR oraz ustalenie kwoty wsparcia zgodnie z art. 34 ust. 3 lit. f rozporządzenia nr 1303/2013 oraz art. 33 ust. 3 lit. d rozporządzenia 2021/1060 zgodnie z procedurami i kryteriami wyboru operacji.

Zapisy Statutu LGD „Wszyscy Razem” (§ 19 pkt 7 lit. c) gwarantują wybór Członków Rady przez Walne Zebranie Członków spośród jego uczestników na 4 - letnią kadencję (§ 17 pkt 3). Rada liczy od 10-u do 11-u Członków (§ 23 pkt 1 Statutu), w tym Rada na pierwszym posiedzeniu wybiera ze swego grona Przewodniczącego, Wiceprzewodniczącego i Sekretarza (§ 23 pkt 6). Członkowie Rady nie mogą być Członkami Zarządu, Członkami Komisji Rewizyjnej. Żaden z Członków Rady nie jest zatrudniony w biurze ani nie jest Członkiem innego organu LGD.

Skład Rady jest reprezentatywny dla lokalnej społeczności oraz uwzględnia przedstawicieli trzech grup interesów sektorów, tj.: publicznego – 3 Członków, społecznego – 3 Członków oraz gospodarczego – 4 Członków.

Przez grupę interesu należy rozumieć grupę jednostek połączonych więzami wspólnych interesów lub korzyści publicznych, gospodarczych albo społecznych. Dla zapewnienia transparentności funkcjonowania LGD zostały wyznaczone 3 podstawowe grupy interesów:

- grupa interesu sektora publicznego
- grupa interesu sektora gospodarczego
- grupa interesu sektora społecznego

W celu prawidłowego przyporządkowania Członków Rady do grup interesu przyjęto powyżej opisaną metodę kolejnych wykluczeń.

Należy podkreślić, iż zarówno struktura LGD jak skład poszczególnych organów nie jest dyskryminujący dla nikogo, wręcz przeciwnie, LGD zapewnia udział reprezentantów grup docelowych w organach LGD, aby mogli mieć realny wpływ na działania mające na celu poprawę ich sytuacji na obszarze LSR. Mając powyższe na uwadze, w składzie Rady są kobiety oraz osoby po 60 roku życia.

Aby zapewnić wysoki poziom działań LGD oraz ciągle podnosić kompetencje Członków Rady, opracowano program szkoleń obejmujący swym zakresem system oceny wniosków.

Osobowy wykaz osób Członków Rady (organu decyzyjnego) wraz z nazwą reprezentowanej gminy oraz wskazaniem przynależności do zdiagnozowanych na obszarze LSR grup interesu stanowi załącznik do wniosku o wybór LSR.

5. Zwięzła charakterystyka rozwiązań stosowanych w procesie decyzyjnym

Proces decyzyjny odbywa się na podstawie uprawnień wynikających ze Statutu oraz innych dokumentów wewnętrznych, w szczególności Regulaminu Rady oraz procedur tworzonych na podstawie obowiązujących przepisów i Wytycznych. Proces decyzyjny jest również oparty na zasadach pogłębionego partnerstwa oraz kolegialnego podejmowania decyzji.

Do wyłącznej kompetencji Rady należy wybór operacji i ustalanie kwoty wsparcia. Rada zbiera się w zależności od potrzeb ogłaszanych naborów. Wybór operacji w ramach komponentu Wdrażanie LSR jest dokonywany z zastosowaniem procedury zapewniającej bezstronność członków Rady, przy uwzględnieniu obowiązujących kryteriów wyboru operacji oraz zapewnieniu składu Rady zgodnego z wymaganiami określonymi w art. 31 ust. 2 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060 lub wymogu, zgodnie z którym pojedyncza grupa interesu nie kontroluje decyzji w sprawie wyboru operacji, określonego w art. 33 ust. 3 lit. b ww. rozporządzenia 2021/1060.

Wybór operacji, które mają być realizowane w ramach LSR dokonywany jest w formie Uchwały Rady, podjętej zwykłą większością głosów przy obecności co najmniej połowy Członków uprawnionych do głosowania. W Radzie zastosowano skuteczne mechanizmy gwarantujące bezstronność i rzetelność podczas wyboru operacji. Przejawia się to między innymi w skrupulatnej weryfikacji przynależności danego Członka Rady do jednej z grup interesu zdiagnozowanych na obszarze działania LGD, obowiązku wypełnienia deklaracji bezstronności dla każdego projektu oraz weryfikacji złożonych deklaracji.

Członek Rady, który jest Wnioskodawcą wybieranej przez Radę operacji, reprezentuje Wnioskodawcę, zachodzi pomiędzy nim a Wnioskodawcą stosunek bezpośredniej podległości służbowej, jest z nim spokrewniony, jest osobą fizyczną reprezentującą przedsiębiorstwo powiązane z przedsiębiorstwem reprezentowanym przez Wnioskodawcę lub zgłosi inne powiązanie z daną operacją lub – co do którego – zachodzi podejrzenie stronniczości przy wyborze danej operacji, jest wykluczony z możliwości dokonania wyboru. Regulamin zakłada ponadto obowiązek wyłączenia Członków Rady w przypadku stwierdzenia innych powiązań.

Przewodniczący Rady wraz z komisją skrutacyjną kontroluje, czy skład Rady obecny na posiedzeniu pozwala na zachowanie paritetów. Ten mechanizm jest stosowany również w procesie wyboru Grantobiorców.

Kompetentny skład Rady gwarantuje, że każdy wniosek zostanie oceniony przez zespół ludzi merytorycznie do tego przygotowanych.

Proces decyzyjny jest skonstruowany w taki sposób, aby osoby dokonujące wyboru operacji/ Grantobiorców posiadały jak najlepsze przygotowanie merytoryczne w zakresie wykonywanych obowiązków. Służy temu Plan szkoleń dla członków Rady obejmujący w szczególności warsztaty z zakresu oceny wniosków, stosowania procedur oraz lokalnych kryteriów wyboru.

Dla zapewnienia prawidłowości wyborów dokonanych przez członków Rady LGD przewidziane są także działania dyscyplinujące.

LGD „Wszyscy Razem” wdrażania coroczne Plany szkoleń dla członków Rady z zakresu oceny wniosków, procedur oraz zakresu wsparcia udzielanego beneficjentom w ramach LSR, gwarantuje beneficjentom, że każdy wniosek zostanie oceniony przez zespół ludzi merytorycznie do tego przygotowanych.

6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Dokumentami regulującymi funkcjonowanie LGD są: Statut Stowarzyszenia, LSR, Regulamin Rady, Procedury wyboru i oceny operacji w ramach LSR, Procedury wyboru i oceny Grantobiorców, Regulamin Pracy Biura. Walne zebranie członków zatwierdza statut i LSR, natomiast zmiany w statucie oraz LSR są zatwierdzane w zależności od zakresu zmian – przez WZC lub Zarząd. Pozostałe dokumenty tj. regulaminy oraz procedury zatwierdza Zarząd.

Wymienione dokumenty podlegają aktualizacji w wyniku przeprowadzonej ewaluacji (dotyczy LSR) oraz na podstawie zgłaszanych uwag, członków stowarzyszenia, zarządu, wyniku przeprowadzonych ankiet (dotyczy pozostałych dokumentów). Zmiany przeprowadzane są przez właściwe organy do tego upoważnione. Przedstawione dokumenty określają zadania i sposób działania LGD w ramach programu LEADER, uwzględniając obowiązujące przepisy prawa.

Statut reguluje najważniejsze kwestie funkcjonowania LGD „Wszyscy Razem”: nazwę stowarzyszenia, teren działania i siedzibę stowarzyszenia, cele i sposoby ich realizacji, sposób nabywania i utraty członkostwa, przyczyny utraty członkostwa oraz prawa i obowiązki członków, a także wskazuje władze stowarzyszenia, tryb dokonywania ich wyboru, uzupełniania składu oraz ich kompetencje, sposób reprezentowania stowarzyszenia oraz zaciągania zobowiązań majątkowych, a także warunki ważności jego uchwał, sposób uzyskiwania środków finansowych oraz ustanawiania składek członkowskich, zasady dokonywania zmian statutu oraz sposób rozwiązania się stowarzyszenia. Wskazuje ponadto organ nadzoru nad stowarzyszeniem, jakim jest Marszałek Województwa Mazowieckiego, a także określa organ LGD kompetentny w zakresie uchwalenia LSR i jej aktualizacji (w zależności od zakresu może to być Zarząd lub Walne Zebranie Członków).

Statut zawiera również zobowiązanie do stosowania zasad pogłębionego partnerstwa i skutecznej komunikacji oraz korzystania z możliwości kolegialnego podejmowania decyzji (możliwość powoływania zespołów). Dokument ten wskazuje również na gotowość na poszerzanie partnerstwa (otwartość na nowych członków), kadencyjność organów LGD oraz otwartość

na szeroko pojętą współpracę. Dodatkowo, Statut zawiera zapis o możliwości zwołania WZC na wniosek wąskiej grupy (min. 20%) członków LGD oraz ograniczenia zakresu czynności, co do których zarząd podejmuje decyzje bez konsultacji/uzgodnienia z pozostałymi członkami LGD. Również w Statucie znajdują się zapisy potwierdzające otwartość na inicjatywy członków LGD.

Statut określa zasady, tryb działania oraz kompetencje Walnego Zebrania.

Regulamin funkcjonowania Rady reguluje najważniejsze kwestie w zakresie funkcjonowania tego organu. Rada powoływana jest przez Walne Zebranie Członków. Dokument regulaminu zawiera przede wszystkim szczegółowe kompetencje Rady, zasady zwoływania i organizacji posiedzeń organu decyzyjnego, rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny operacji (sposób wyłączenia członka organu z oceny), zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, zasady protokołowania posiedzeń organu decyzyjnego, zasady wynagradzania członków organu decyzyjnego jak również zasady nabywania i utraty mandatu, w szczególności w przypadku nie złożenia deklaracji umożliwiających identyfikację charakteru powiązań z Wnioskodawcami lub złożenia deklaracji niezgodnych ze stanem faktycznym lub zatajenia informacji o charakterze powiązań.

Regulamin zawiera również zasady składania informacji (oświadczenia) w postaci Rejestru interesów / deklaracji bezstronności, umożliwiających identyfikację charakteru powiązań Członków Rady z Wnioskodawcami oraz rozwiązania dotyczące wyłączenia członka organu z wyboru operacji / Grantobiorców jak również obowiązek ujawnienia okoliczności mogących wywołać wątpliwości, co do bezstronności członka Rady biorącego udział w głosowaniu.

Statut zawiera także zapisy dotyczące kompetencji Zarządu, zasad organizacji posiedzeń. Dodatkowo, w Statucie znalazły się zapisy w zakresie stosowania zachęt do zgłaszania pomysłów/inicjatyw dotyczących funkcjonowania LGD, w tym wdrażania LSR, obowiązku informowania o wyniku weryfikacji propozycji/inicjatywy zgłoszonej przez członka LGD z uzasadnieniem tego wyniku. Ponadto, w Statucie zawarto zapewnienie możliwości uczestnictwa w zespołach powołanych przez WZC lub Zarząd oraz zapewnienie możliwości uczestnictwa w panelach dyskusyjnych lub forach internetowych dotyczących funkcjonowania LGD, w tym wdrażania LSR oraz zapewnienie stosowania zasad przyjaznej komunikacji w tym w szczególności dostosowanej do postulatów i potrzeb zgłaszanych przez reprezentantów grup docelowych szczególnie istotnych z punktu widzenia LSR.

Statut określa także zasady pracy Komisji Rewizyjnej, a w szczególności kompetencje organu.

Regulamin Biura określa zasady funkcjonowania Biura stowarzyszenia, w tym uprawnienia kierownika Biura, podział zadań w zakresie doradztwa, zasady zatrudniania pracowników (w tym zasady naboru i weryfikacji dokumentów, pracy komisji Rekrutacyjnej, ogłaszania informacji o wynikach naboru, zasady wynagradzania pracowników, zawiera regulacje w zakresie polityki bezpieczeństwa danych osobowych stowarzyszenia „Wszyscy Razem”, regulującą zasady udostępniania informacji będących w dyspozycji LGD, a także zasady bezpieczeństwa informacji i przetwarzania danych osobowych. Wyznaczono także zadania w zakresie animacji lokalnej i współpracy, a także przewidziano metody ich pomiaru. Podobnie jak w przypadku Rady, także dla pracowników Biura zaprojektowany został plan szkoleń.

7. Standardy funkcjonowania partnerstwa

LGD, tak jak każda organizacja, aby realizować cele statutowe i sprawnie funkcjonować musi spełniać określone standardy funkcjonowania. W przypadku LGD „Wszyscy Razem” stosowanie wysokich standardów funkcjonowania ma znaczenie nie tylko w procesie wdrażania LSR, ale również dla potrzeb budowania partnerstwa opartego na podstawowych zasadach idei LEADER. Na przestrzeni ostatnich 10 lat LGD „Wszyscy Razem” wypracowała standardy, które doceniają zarówno wnioskodawcy jak lokalna społeczność. Wyniki ewaluacji ex-post LSR 2014-2020 wyraźnie pokazują, że LGD jest postrzegana jako partner godny zaufania, którego działania są ważne i dostrzegalne w lokalnym środowisku.

Korzyści jakie wynikają z wprowadzonych standardów obejmują nie tylko LGD jako organizację, ale również doskonale wpisują się w wartość dodaną partnerstwa.

Podstawowe standardy w funkcjonowaniu LGD „Wszyscy Razem” obejmują:

- **Jakość opartą na pogłębionym partnerstwie i skutecznej komunikacji**, która wyraża się, przede wszystkim, poprzez:
  - otwartość i jasne procedury przyjmowania nowych Członków;
  - otwartość na osoby w niekorzystnej sytuacji;
  - otwartość i stosowanie szeregu zachęt i ułatwień pozwalających na zgłaszanie przez członków lub mieszkańców pomysłów / inicjatyw dotyczących zarówno funkcjonowania LGD jak i wdrażania LSR, w tym wymogu przekazania odpowiedzi wraz z uzasadnieniem;
  - zagwarantowania kadencyjności organów LGD, tj. Zarządu, Rady, Komisji Rewizyjnej;
  - zagwarantowania możliwości korzystania z kolegialnego sposobu podejmowania decyzji m.in. poprzez wprowadzenie formuły zespołów / grup roboczych, których zadaniem jest przedyskutowanie konkretnej propozycji zanim zostanie przekazana na obrady Zarządu,
  - ograniczenie zakresu uprawnień Zarządu, co do kwestii, w których może samodzielnie podejmować decyzje bez konsultacji z pozostałymi członkami LGD (w tym aktualizacja LSR);
  - dwustronnej i przyjaznej komunikacji – zarówno wewnątrz jak i na zewnątrz partnerstwa, która szczegółowo została opisana w Planie komunikacji; zapewniającej włączenie seniorów, osób młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (między innymi poprzez

wykorzystanie: strony internetowej, mediów społecznościowych, tablic informacyjnych - również gmin członkowskich, prasy, radia, materiałów promocyjno-informacyjnych, bazy kontaktów, formuły spotkań tematycznych w terenie dostosowanych do uczestników i w godzinach dostępności itp.)

- partycypacji – na każdym etapie budowy, wdrażania i aktualizacji LSR wg. metod opisanych w niniejszej LSR
- **Efektywność**, dzięki ustanowieniu jasnych i czytelnych procedur oceny i wyboru operacji w tym obiektywnych kryteriów, które gwarantują wnioskodawcom / Grantobiorcom bezstronność na każdym etapie oceny dokumentacji aplikacyjnej, pozwalają wnioskodawcom z wyprzedzeniem zaplanować działania, co w dalszej konsekwencji przekłada się na skuteczne osiągnięcie poszczególnych wskaźników.
- **Bezpieczeństwo i zgodność**, wyrażające się przede wszystkim w gwarancji pełnej zgodności Statutu, regulaminów i procedur z obowiązującymi przepisami prawa krajowego i UE oraz wydanymi na ich podstawie wytycznymi.
- **Skuteczne zarządzanie ryzykiem**; wyrażające się opracowaniem kompletnych zasad monitoringu i ewaluacji, dzięki czemu LGD „Wszyscy Razem” jest w stanie w odpowiednim momencie zauważyć ryzyko nieosiągnięcia konkretnych wskaźników LSR jak i ryzyko związane z funkcjonowaniem organizacji zarówno na poziomie partnerstwa jak i komunikacji.
- **Ciągłe doskonalenie**; wyrażające się w skrupulatnej realizacji corocznych Planów szkoleń zarówno dla pracowników Biura jak i członków poszczególnych organów. Ciągłe podnoszenie kwalifikacji i kompetencji daje interesariuszom gwarancję świadczenia doradztwa na najwyższym poziomie oraz gwarancję skutecznego i kompetentnego zarządzania partnerstwem.

Podejście LEADER w swoje formule zapewnia wykorzystanie efektu synergii i komplementarności działań, niemożliwych do osiągnięcia w przypadku klasycznych metod wdrażania programów.

Członkowie Stowarzyszenia udzielają się w partnerstwie poprzez aktywny udział w Walnych Zebraniach Członków, uczestniczą w posiedzeniach organów, szkoleniach, warsztatach refleksyjnych, grupach roboczych, targach i imprezach promocyjnych, warsztatach i wyjazdach studyjnych.

Zachowanie wysokich standardów w nowym okresie programowania zapewni możliwość płynnego przystąpienia do wdrażania LSR. Działania przygotowawcze do uruchomienia naborów wniosków ograniczą się do analizy zakresu zmian w procesie wdrażania oraz przygotowania potencjalnych beneficjentów do aplikowania o wsparcie. Pozostałe mechanizmy warunkujące skuteczność procesu zostały już zaimplementowane.

Dotychczasowe doświadczenie jednoznacznie potwierdzają, iż jedynie współdziałanie różnorodnych środowisk i sektorów jest w stanie najlepiej poznać oraz odpowiedzieć na potrzeby wyrażane przez lokalną społeczność.

Należy podkreślić, iż LGD na każdym etapie wdrażania LSR będzie stosować **standardy dostępności** w tym w szczególności Wytyczne horyzontalne - podejście LGD do kwestii przestrzegania zasady równości szans i niedyskryminacji. LGD zarówno na etapie tworzenia, jak i realizacji LSR będzie stosowała zasady horyzontalne, wynikającego z art. 9 ww. rozporządzenia 2021/1060, w tym: poszanowania praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty praw podstawowych Unii Europejskiej; zasady równości kobiet i mężczyzn; zasady równości szans i niedyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami; zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFUE oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady nie czyni poważnych szkód; Informacji dot. konsultacji projektowanego LSR z mieszkańcami

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

W prace nad LSR na lata 2023-2027 włączyli się wszyscy członkowie LGD „Wszyscy Razem” z obszaru 10-ciu gmin województwa mazowieckiego, tj. Belsk Duży, Błędów, Gielniów, Klwów, Mogielnica, Nowe Miasto nad Pilicą, Odrzywół, Pniewy, Potworów oraz Rusinów. Obszar obejmuje powierzchnię 1074,00 km² zamieszkiwanym przez 53 388 mieszkańców.

Obszar objęty LSR wykazuje spójność geograficzną i administracyjną. Wszystkie gminy z racji spójności terytorialnej i usytuowania w pobliżu tras mają bardzo dobry układ komunikacyjny. Elementy decydujące o spójności geograficznej i administracyjnej warunki przyrodnicze, ukształtowanie terenu, istniejące obszary o niekorzystnych warunkach zagospodarowania, klasa bonitacyjna gleb, położenie wokół rzeki Pilicy i Drzewiczki, warunków rolnicze, użytkowanie gruntów, brak naturalnych, zamkniętych zbiorników wodnych, obszar chronionego krajobrazu „Dolina Pilicy i Drzewiczki” oraz obszar Natura 2000.

Jest to również obszar spójny przyrodniczo, będąc terenem typowo rolniczym, gdzie grunty uprawne zajmują znaczną jego część. Krajobraz urozmaicają kompleksy leśne stanowiące blisko 19% powierzchni.

Gminy należące do LGD „Wszyscy Razem” są gminami, w których gospodarstwa prowadzone są w głównej mierze metodami tradycyjnymi, a dodatkowo brak rozwiniętego przemysłu sprawia, że środowisko nie zostało niekorzystnie przekształcone w wyniku ingerencji człowieka. Walory przyrodniczo-krajobrazowe stwarzają korzystne warunki do rozwoju funkcji turystycznych i osadniczych obszaru.

Spójność historyczno-kulturowa wyraża się natomiast w podobieństwie lokalnych zwyczajów i obyczajów ludowych, będących pod silnym wpływem kościoła katolickiego. Przestrzenne sąsiedztwo gmin przemawia za wzajemnym przenikaniem się różnych elementów kulturowych. Zbieżna kolej historii, czasy wojen i niepokoju, które dotknęły w tym samym zakresie obszar wszystkich gmin wpłynęły na jednolitość dziedzictwa historycznego. Elementy decydujące o spójności historyczno-kulturowej obejmują w szczególności: wspólne korzenie i podobne doświadczenia historyczne, wspólną tradycję i przywiązanie do kultury ludowej, występowanie zabytków sakralnych, sieć dworców i pałaców zlokalizowana na terenie gmin, działalność Kół Gospodyń Wiejskich i organizacji pozarządowych, działalność Ochotniczych Straży Pożarnych, tradycje kulinarne, działalność orkiestr dętych, a także wąskotorowa linia kolejowa.

Spójność gospodarczą potwierdza charakter gmin – są typowo rolnicze. W zakresie rozwoju przedsiębiorczości dominującym sektorem są drobni przedsiębiorcy, których działalność nie wpływa negatywnie na stan środowiska naturalnego. Prywatne inicjatywy gospodarcze wykraczające poza rolnictwo są największą szansą na wykorzystanie potencjału zawodowego społeczności lokalnej. Oprócz działalności rolniczej mieszkańcy prowadzą również różnego rodzaju działalność nierolniczą – głównie handlową, usługową oraz budowlaną, związana z magazynowaniem, eksportem czy przetwórstwem lokalnych produktów – papryki oraz jabłek.

Jednocześnie o spójności gospodarczej i społecznej świadczy także:

- zbliżona liczba mieszkańców w poszczególnych gminach,
- dominujący udział ludności wiejskiej w strukturze mieszkańców,
- podobna wartość przyrostu naturalnego,
- podobna struktura ludności wg wieku,
- zbliżone problemy społeczne,
- zbliżony poziom rozwoju gospodarczego,
- podobny system ochrony środowiska, w tym skanalizowania,
- podobna liczba i wielkość gospodarstw rolnych, a także charakter prowadzonej działalności rolniczej (sadownictwo i warzywnictwo),
- podobny dostęp do infrastruktury komunikacyjnej.

Lokalna Grupa Działania „Wszyscy Razem” ma olbrzymi potencjał do wykorzystania. Różnorodne tradycje kulturowe, wyjątkowo interesujące położenie geograficzne, liczne walory środowiskowe sprawiają, iż istnieje wiele możliwości dywersyfikacji działalności i wyboru kierunków dalszego rozwoju obszaru objętego LSR.

Prawie ¼ powierzchni pokryta jest lasami, co stwarza doskonałe warunki do wypoczynku.

Rozwój gospodarczy obszaru przebiega zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju, a tym samym zasoby środowiska naturalnego stanowią cenny element wpływający na rozwój regionu i jego funkcji agroturystycznej i turystyczno-rekreacyjnej. Charakter gmin świadczy o dużym udziale gospodarstw rolnych w lokalnej gospodarce.

Obszar ten jest spójny terytorialnie, łączą go tradycje historyczne, kulturowe i przyrodnicze oraz pomysł na rozwój i chęć współpracy. Wszystkie działania objęte LSR będą realizowane na całym obszarze LGD.

Tabela nr 1 Wykaz gmin objętych LSR LGD „Wszyscy Razem”

Lp.	Powiat	TERYT	Gęstość zaludnienia (km ²)	Liczba ludności	Powierzchnia (w km ²)
1	Belsk Duży	1406012	59,1	6 351	108
2	Błędów	1406022	53,7	7 196	134
3	Mogielnica	1406073	59,5	8 395	141
4	Nowe Miasto nad Pilicą	1406083	46,7	7 403	159
5	Pniewy	1406092	47,0	4 808	102
6	Gielniów	1423022	55,3	4 382	79
7	Kłwów	1423032	36,8	3 193	87
8	Odrzywół	1423042	35,0	3 472	99
9	Potworów	1423052	49,6	4 052	82
10	Rusinów	1423072	50,0	4 136	83
Razem obszar LSR			49,3	53 388	1 074

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

1. Krótka charakterystyka gmin tworzących Stowarzyszenie LGD „Wszyscy Razem”

Gmina Gielniów – gmina wiejska o powierzchni 79 km². Znajduje się w powiecie przysuskim. Gmina sąsiaduje z pięcioma gminami: Przysucha, Rusinów, Opoczno, Gowarczów, Drzewica. Sieć osadniczą tworzy 19 sołectw obejmujących 28 miejscowości. Przez gminę przebiegają drogi: krajowa nr 12 i wojewódzka nr 728.

Gmina Klwów – gmina wiejska o powierzchni 87 km². Znajduje się w powiecie przysuskim. Gmina sąsiaduje z pięcioma gminami: Potworów, Odrzywół, Rusinów, Nowe Miasto i Wyśmierzyce. Sieć osadniczą tworzy 16 sołectw obejmujących 17 miejscowości. Przez gminę przebiega droga wojewódzka nr 727, droga krajowa nr 48.

Gmina Odrzywół – gmina wiejska o powierzchni 99 km². Znajduje się w powiecie przysuskim. Gmina sąsiaduje z pięcioma gminami: Klwów, Poświętne, Drzewica, Rusinów i Nowe Miasto. Sieć osadniczą tworzy 16 sołectw obejmujących 23 miejscowości. Przez gminę przebiega droga wojewódzka nr 728, droga krajowa nr 48.

Gmina Potworów – gmina wiejska o powierzchni 82 km². Znajduje się w powiecie przysuskim. Gmina sąsiaduje z pięcioma gminami: Radzanów i Przytyk, Klwów, Rusinów, Przysucha, Wyśmierzyce. Sieć osadniczą tworzy 16 sołectw obejmujących 19 miejscowości. Przez gminę przebiegają drogi wojewódzkie nr 727, 729 i 740 oraz droga krajowa nr 48.

Gmina Rusinów – gmina wiejska o powierzchni 83 km². Znajduje się w powiecie przysuskim. Gmina sąsiaduje z sześcioma gminami: Potworów, Drzewica, Przysucha, Gielniów, Odrzywół i Klwów. Sieć osadniczą tworzy 14 sołectw obejmujących 15 miejscowości. Gmina Rusinów pozbawiona jest przebiegających przez jej tereny szlaków komunikacyjnych wojewódzkich i krajowych.

Gmina Błędów – gmina wiejska w powiecie grójeckim, o powierzchni 134 km². Sąsiaduje z sześcioma gminami: Belsk Duży, Biała Rawska, Mogielnica, Mszczonów, Pniewy, Sadkowice. Sieć osadniczą tworzą 52 sołectwa. Gmina Błędów nie zalicza się do bezpośredniej strefy oddziaływania aglomeracji stołecznej. Od Grójca, który jest miastem powiatowym oddalona jest o około 15 km. Granice gminy nie mają naturalnego charakteru, a są wytyczone wzdłuż granic władania. Udział użytków rolnych w powierzchni ogólnej wynosi 12.040 ha, co stanowi 89%.

Gmina Belsk Duży – gmina wiejska w powiecie grójeckim, o powierzchni 108 km². Sąsiaduje z sześcioma gminami: Błędów, Goszczyn, Grójec, Jasieniec, Mogielnica, Pniewy. Sieć osadniczą tworzą 34 sołectwa. Gmina Belsk Duży to przede wszystkim rejon sadowniczy, położona jest w ukształtowanym „grójecko-wareckim” rejonie specjalizacji sadowniczej o znaczeniu krajowym. Gmina ma najwyższy udział nasadzeń drzewami owocowymi w powierzchni użytków rolnych wśród gmin powiatu grójeckiego (66% UR). Przez gminę przebiega droga krajowa nr 7 klasyfikowana jako ekspresowa i będąca elementem podstawowego układu komunikacyjnego kraju oraz drogi wojewódzkie nr 728 i nr 725.

Gmina Mogielnica – gmina miejsko - wiejska w powiecie grójeckim, o powierzchni 141 km². Sąsiaduje z siedmioma gminami: Belsk Duży, Błędów, Goszczyn, Nowe Miasto nad Pilicą, Promna, Sadkowice, Wyśmierzyce. Sieć osadniczą tworzy 37 sołectw. Gmina Mogielnica położona jest południowej części woj. mazowieckiego w odległości 60 km na południe od Warszawy i około 110 km na wschód od Łodzi. Przez gminę przechodzi droga wojewódzka nr 728. Gmina znajduje się w pasie Nizin Środkowopolskich w obrębie Wysoczyzny Rawskiej.

Gmina Nowe Miasto nad Pilicą – gmina miejsko – wiejska w powiecie grójeckim, o powierzchni 159 km². Sąsiaduje z ośmioma gminami: Mogielnica, Wyśmierzyce, Klwów, Odrzywół, Poświętne, Rzeczyca, Cielądz i Sadkowice. Strukturę osadniczą tworzy 28 sołectw. Przez Nowe Miasto nad Pilicą przebiegają ważne drogi łączące dwie dwupasmowe drogi ekspresowe tj.: Warszawa-Kraków (drogę nr 7) oraz Warszawa-Katowice (drogę nr 8). Na terenie miasta znajduje się nieczynne lotnisko wojskowe. Znajduje się tu również nieczynna stacja kolei wąskotorowej. Gmina posiada charakter rolniczy jest tu około 1800 gospodarstw rolnych o powierzchni od 5 do 50 ha. Przeważają tu gleby o bonitacji IV, V i VI klasy. Obecnie powierzchnia użytków rolnych stanowi około 65% obszaru gminy, a lasów około 23% (urozmaica teren i podnosi atrakcyjności turystyczną). Południowa część to lasy wokół akwenów (rzeka Pilica i rzeka Drzewiczka) tworzące uroczyska i wspaniałe widoki, rzadko spotykane w tej części kraju.

Gmina Pniewy – gmina wiejska w powiecie grójeckim, o powierzchni 102 km². Sąsiaduje z gminami Tarczyn, Grójec, Belsk Duży, Błędów, Mszczonów oraz Żabia Wola. Sieć osadniczą tworzy 38 sołectw. Przez gminę przebiega krajowa trasa tranzytowa wschód – zachód nr 50. Gmina ma charakter rolniczy ze specjalnością sadownictwo. Powierzchnia użytków rolnych zajmuje ok. 73%

Obszar LSR obejmuje 1074 km², zamieszkały przez 53 388 ludzi. Wszystkie gminy z racji spójności terytorialnej i usytuowania w pobliżu tras mają bardzo dobry układ komunikacyjny. Warunki przyrodnicze oraz ukształtowanie terenu czynią obszar LGD spójnym pod względem geograficznym i administracyjnym.

Rysunek nr 1 Obszar objęty LSR .

Źródło: opracowanie własne

2. Formy ochrony przyrody

Dzięki wykorzystaniu funduszy unijnych, środków krajowych oraz nakładów własnych poprawiono stan infrastruktury drogowej i technicznej, turystyczno-sportowo-rekreacyjnej oraz wodno-ściekowej. Dąży się do pobudzenia aktywności turystycznej.

Głównymi obszarami atrakcyjności turystycznej obszaru LGD „Wszyscy Razem” są rezerwy przyrody zlokalizowane w gminach Belsk Duży, Pniewy. Obszar objęty LSR Stowarzyszenia LGD „Wszyscy Razem” położony jest w obrębie Nizin Środkowopolskich i mezoregionu Równiny Radomskiej, Równiny Kozienickiej i Doliny Białobrzeskiej, Wysoczyzny Rawskiej i Równiny Warszawskiej. Teren LSR graniczy z województwem łódzkim i świętokrzyskim. Przyroda należy do jednych z ważniejszych bogactw obszaru LGD i może stanowić czynnik stymulujący rozwój. Na obszarze objętym Lokalną Strategią Rozwoju występują następujące cenne przyrodnicze formy podlegające dodatkowo ochronie:

- Obszar Natura 2000 „Dolina Pilicy”,
- Obszar chronionego krajobrazu „Dolina Pilicy i Drzewiczki”, utworzony Uchwałą Nr XV/69/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Radomiu z dnia 28 czerwca 1983 r. (Dz. U. WR Nr 9, poz. 51), aktualnie obowiązującą w powiązaniu z Rozporządzeniem Nr 13/90 Wojewody Radomskiego z dnia 18 grudnia 1990 r. w sprawie ustalenia wykazu aktów prawa miejscowego. Obszar ten wyróżnia się dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, wynikającymi ze znacznego zróżnicowania cech geomorfologicznych i krajobrazowych terenu. Obszar ten należy do krajowej sieci ECONET Polska. Uwzględniając bogactwo awifauny lęgowej oraz występowanie gatunków rzadkich w skali europejskiej obszar ten został zaliczony do systemu ostoi ptaków o randze europejskiej. Wysokie walory przyrodnicze doliny Pilicy zgodnie z konwencją "Ramsar" o obszarach wodno-błotnych predysponują ją do ochrony o znaczeniu międzynarodowym - w związku, z czym nastąpiło jej zgłoszenie do Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN).

Teren posiada dobre warunki do rozwoju różnych odmian turystyki, szerokie walory przyrodnicze i ciekawy układ rzeczny stanowiący doskonałą bazę do rozwoju walorów turystycznych i rekreacyjnych. Walory przyrodnicze obszaru uzupełniają dziedzictwo kulturalne i historyczne, które wypromowane i wykorzystane we właściwy sposób przyczynia się do rozwoju obszaru.

Tabela nr 3 Formy ochrony przyrody na obszarze LGD „Wszyscy Razem”

Lp.	Gmina	Park narodowy	Park krajobrazowy	Rezerwat przyrody	Obszar chronionego krajobrazu	Natura 2000
1.	Belsk Duży	-	-	Modrzewina	Dolina Rzeki Jeziorki	-
2.	Błędów	-	-	-	Dolina Rzeki Jeziorki	-
3.	Gielniów	-	-	-	Dolina Rzeki Pilicy i Drzewiczki Lasy przysusko-szydłowieckie	-
4.	Kłwów	-	-	-	Dolina Rzeki Pilicy i Drzewiczki	Dolina Dolnej Pilicy Dolina Pilicy
5.	Mogielnica	-	-	Tomczyce	Dolina Rzeki Pilicy i Drzewiczki	Dolina Dolnej Pilicy Dolina Pilicy
6.	Nowe Miasto nad Pilicą	-	-	Sokół	Dolina Rzeki Pilicy i Drzewiczki	Dolina Dolnej Pilicy Dolina Pilicy
7.	Odrzywół	-	Spalski Park Krajobrazowy	-	Dolina Rzeki Pilicy i Drzewiczki	Dolina Dolnej Pilicy Dolina Pilicy
8.	Pniewy	-	-	Jeziorka - Olszyny	Dolina Rzeki Jeziorki	-
9.	Potworów	-	-	-	-	-
10.	Rusinów	-	-	-	Dolina Rzeki Pilicy i Drzewiczki	-

Źródło: opracowanie własne

Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR

LGD „Wszyscy Razem” na poszczególnych kluczowych etapach prac nad LSR zastosowała kilka partycypacyjnych metod konsultacji. Dodatkowo, w procesie przygotowań został utworzony zespół ds. opracowania LSR, w skład, którego powołano 10 osób (po 1 osobie z każdej gminy). W skład zespołu weszli m.in. pracownicy Biura, Zarządu, Rady oraz w zależności od tematyki prowadzonych spotkań - zaproszonych ekspertów z konkretnej dziedziny. Celem zespołu było wyznaczanie kierunku prac nad poszczególnymi rozdziałami LSR oraz analiza danych zebranych podczas spotkań konsultacyjnych. Spotkania zespołu roboczego odbywały się poprzez kontakt bezpośredni, telefoniczny, mailowy, wykorzystując media społecznościowe, a także online, w zależności od zgłaszanych potrzeb.

Strategia partycypacji dotyczyła każdego z 5 kluczowych etapów przygotowań:

Etap I Diagnoza i analiza SWOT

Etap II Określenie / konsultacje celów i wskaźników oraz Planu działania

Etap III Opracowanie / konsultacje zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów

Etap IV Opracowanie / konsultacje zasad monitorowania i ewaluacji

Etap V Opracowanie / konsultacje planu komunikacji

Adekwatna partycypacja będzie również towarzyszyć działaniom LGD na kolejnych etapach, tj. w trakcie wdrażania oraz oceny efektów. LGD dołożyła starań, aby wykorzystane formy partycypacji, były adekwatne do oczekiwań i możliwości poszczególnych interesariuszy, zaś wszelkie informacje dotyczące budowy LSR na lata 2023-2027 zostały podane jeszcze przed ogłoszeniem konkursu na wybór LSR. Dzięki temu mieliśmy czas na wykonanie wszystkich założeń w tym zakresie.

Tabela nr 4 Metody partycypacji zastosowane na poszczególnych etapach prac nad przygotowaniem LSR obejmujące również konsultacje wypracowanych propozycji

Nazwa metody	Etap I	Etap II	Etap III	Etap IV	Etap V
badania ankietowe	X	X	X		X
karta pomysłu	X	X			X
spotkania otwarte	X	X			X
warsztat strategiczny	X	X	X		
wywiady fokusowe / wywiady indywidualne / spotkania zespołów roboczych ds. LSR	X	X	X	X	X
dyżury w biurze LGD, rozszerzone o konsultacje konkretnych zapisów i propozycji w LSR	X	X	X	X	X
zachęty do włączenia się w proces budowy lub konsultacji LSR	X	X	X	X	X

Źródło: Opracowanie własne

Wykorzystane metody partycypacji

Badania ankietowe

Miały na celu poznanie opinii i potrzeb mieszkańców obszaru LGD. Ankieta służyła identyfikacji preferowanych kierunków i celów rozwoju, identyfikacji grup docelowych i osób w niekorzystnej sytuacji oraz pomysłów na projekty i działania. Ankiety można było wypełniać podczas spotkań konsultacyjnych, w Biurze LGD, poprzez stronę internetową oraz w mobilnych punktach konsultacyjnych jak również podczas wywiadów i spotkań roboczych. Ankiety zostały rozdysponowane na obszarze objętym LSR i były wypełnione przez mieszkańców, w tym osoby młode, seniorów, osoby w niekorzystnej sytuacji oraz przedstawiciele zidentyfikowanych na obszarze grup interesu. Dodatkowo, Członkowie LGD przekazywali ankiety swoim znajomym, członkom rodzin itd.

W razie potrzeby pracownicy Biura LGD oraz gminni koordynatorzy służyli pomocą w wypełnieniu ankiety lub wyjaśnieniu niektórych zapisów czy sformułowań.

Dopuszczono również możliwość telefonicznego udzielenia odpowiedzi na pytania postawione w kwestionariuszu. Łącznie w badaniu ankietowym na obszarze wdrażania LSR udział wzięło 141 osób, czego potwierdzeniem jest sporządzone zestawienie ankiet.

W wyniku przeprowadzonego badania ankietowego i udzielonych odpowiedzi uzyskano cenny materiał dla potrzeb opracowania diagnozy i analizy SWOT, sformułowania celów i wskaźników LSR, w tym planu działania, zasad wyboru operacji oraz planu komunikacji.

Wyniki ankiet pozwoliły zdiagnozować grupy docelowe oraz ustalić zakres wsparcia tj. rozwój przedsiębiorczości, wsparcie uczniów i podniesienie jakości edukacji, rozwój małej infrastruktury turystycznej, sportowej i kulturalnej w tym wykorzystanie innowacji na rzecz wzmacniania kapitału ludzkiego w szczególności osób młodych, seniorów oraz kobiet, osób niepełnosprawnych i bezrobotnych w tym również opracowanie koncepcji Smart Village.

Zdecydowana większość respondentów wskazywała na konieczność stworzenia miejsc rekreacji, które jednocześnie zwiększyłyby atrakcyjność obszaru. W ankietach pojawiał się również problem braku miejsc pracy.

Karty pomysłu (fiszki projektowe) umożliwiały opisanie zamierzonych działań na przyszłość. Kartę pomysłu mógł złożyć każdy podmiot (również osoby fizyczne) zainteresowany pozyskaniem dofinansowania z budżetu LSR, w tym osoby młode, seniorzy, osoby w niekorzystnej sytuacji tj.: osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie, kobiety, migranci, rolnicy z małych gospodarstw lub osoby poszukujące zatrudnienia np. mieszkańcy osiedli po-PGR ale także przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, jednostki sektora finansów publicznych oraz mieszkańcy (w tym osoby planujące podjęcie działalności gospodarczej).

Wiele osób, z uwagi na zbyt wczesny etap przygotowań projektów lub brak wiedzy na temat zasad ich wdrażania, nie zdecydowało się na złożenie kart pomysłów, bojąc się jednocześnie, że fiszka zostanie potraktowana jako deklaracja realizacji danej operacji.

Karta pomysłu, analogicznie jak formularz ankiety, była udostępniona poprzez stronę internetową, bezpośrednio w Biurze LGD, w punktach konsultacyjnych w gminach, w czasie wywiadów, podczas spotkań roboczych itd. Dodatkowo, rozsyłano ją drogą mailową, udostępniano za pośrednictwem mediów społecznościowych oraz dostarczano w formie papierowej na wydarzenia integracyjne i kulturalne organizowane w tym czasie na obszarze objętym LSR. Członkowie LGD przekazywali również karty pomysłu i ankiety swoim znajomym, członkom rodzin itd. Wypełnione karty pomysłu można było wysłać przez Internet, za pośrednictwem poczty elektronicznej, złożyć bezpośrednio w Biurze LGD lub przekazać koordynatorom w punkcie konsultacji w gminie, mobilnych punktach konsultacyjnych lub przedstawicielom LGD podczas spotkań.

Łącznie złożono 85 kart pomysłu. Zgłoszone karty pomysłu okazały się cenną pomocą dla sporządzenia diagnozy i analizy SWOT obszaru LSR, opracowania celów i wskaźników LSR i tym samym planu działania jak również fundamentalnego dokumentu w zakresie angażowania lokalnej społeczności – Planu komunikacji

Spotkania otwarte. Wzorem doświadczeń wynikających z budowy LSR w okresie 2014-2020, zostały zorganizowane na terenie każdej z gmin, by zapewnić udział przedstawicieli wszystkich grup interesu sektorów.

Informacje dotyczące miejsc i terminów spotkań w poszczególnych gminach udostępnione zostały na stronie internetowej LGD, na profilu na portalu społecznościowym, ale także na tablicach ogłoszeń zarówno w siedzibie LGD jak i każdej z gmin członkowskich.

Zaproszenia były skierowane do wszystkich mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem obecności sołtysów, którzy zostali włączeni w proces konsultacji bezpośrednio i za pośrednictwem gmin, radnych gmin, przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz grup nieformalnych, przedsiębiorców, rolników, wybranych koordynatorów oraz innych podmioty sektora finansów publicznych, w tym Gminne Biblioteki Publiczne, Domy Kultury. Udział w tworzeniu LSR miały również Ochotnicze Straże Pożarne, głównie gminna jednostka OSP w Odrzywole, zarejestrowane Koła Gospodyń Wiejskich na obszarze działania LGD „Wszyscy Razem”. KGW to najbardziej liczna i aktywna grupa wśród lokalnej społeczności. Najliczniejszy udział w konsultacjach mieli, jednakże mieszkańcy, którzy licznie uczestniczyli w organizowanych spotkaniach w ramach planu włączenia społeczności. Łącznie, w spotkaniach konsultacyjnych, dotyczących przygotowania LSR wzięły udział 258 osób.

Zarówno spotkania stacjonarne jak i badanie ankietowe online były ukierunkowane m.in. na zagadnienia dotyczące głównych cech podejścia LEADER tj. innowacyjność, cyfryzacja, środowisko i klimat, partnerstwo oraz zmiany demograficzne. Głównym celem tych spotkań było opracowanie podstawowych założeń do przyszłej analizy SWOT oraz celów, wskaźników i planu działania adekwatnych do zdiagnozowanych wyzwań. Uzyskano także informacje dotyczące preferowanych sposobów komunikacji z różnymi grupami docelowymi, takimi jak osoby młode, seniorzy oraz osoby znajdujące się w trudnej sytuacji.

Z każdego spotkania powstała notatka zawierająca najważniejsze postulaty mieszkańców, które zostały poddane szczegółowej i część z nich zostało uwzględnione w nowej LSR.

Przebieg spotkania:

1. Przywitanie i wprowadzenie.
2. Prezentacja i omówienie działania LEADER, celów stowarzyszenia, obszaru i celów działalności.
3. Prezentacja złożenia dla okresu programowania PROW 2023 -2027 oraz dla RLKS.
4. Omówienie mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń obszaru LSR (analiza SWOT).
5. Wypracowanie głównych kierunków rozwoju, celów i odpowiednich przedsięwzięć.
6. Dyskusja w formie pytań i odpowiedzi z moderatorem.
7. Podsumowanie spotkania.
8. Konsultacje indywidualne z możliwością zgłoszenia uwag i propozycji do LSR.

Spotkania stacjonarnie odbywały się w różnych godzinach, tj. w takim czasie, aby jak najwięcej osób mogło wziąć udział w konsultacjach, przyczyniając się tym samym do zbudowania LSR.

Tabela nr 5 Szczegółowy harmonogram spotkań.

Lp.	Gmina	Data i godz.	Liczba uczestników	Grupa docelowa	Dokument potwierdzający
1	Belsk Duży	20.09.2022 r. g. 9:00	24	Przedstawiciele grupy interesów: sektora publicznego, społecznego i gospodarczego, mieszkańcy, w tym osoby młode, seniorzy oraz osoby w niekorzystanej sytuacji	Z każdego spotkania sporządzono notatkę oraz zbiorczy Raport z realizacji planu włączenia społeczności zgodnie z opisem procesu przygotowania LSR
2	Błędów	14.07.2022r. g.14 :00 25.09.2022 r. g. 16:00	45		
3	Gielniów	17.09.2022 r. g. 14:00 13.07.2022r. g. 9:00	28		
4	Kłwów	19.09.2022 r. g. 14:00	19		
5	Mogielnica	20.09.2022 r. g. 14:00	14		
6	Nowe Miasto nad Pilicą	20.09.2022r. g.11:30 18.07.2022r. g.14:00	13		
7	Odrzywół	09.09.2022 r. g. 8:00 18.07.2022r. g. 9:00	33		
8	Pniewy	14.07.2022r. g.9:00 20.09.2022 r. g. 11:30	34		
9	Potworów	19.09.2022 r. g. 9:00	13		
10	Rusinów	13.07.2022r. g.14:00 19.09.2022 r. g. 11:30	35		
		16 spotkań	258		

Źródło: Dane własne

Dyskusja była prowadzona w formie otwartego warsztatu z moderatorem. Podczas spotkań, wszyscy uczestnicy mogli swobodnie się wypowiadać, wskazując potrzeby istotne z ich własnego punktu widzenia oraz z uwzględnieniem specyfiki gminy, w której mieszkają.

Spotkania otwarte były również jedną z metod partycypacji służących opracowaniu planu działania, zawierającego szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągania poszczególnych wskaźników dla określonych w LSR przedsięwzięć, co w konsekwencji przeloży się na osiągnięcie celów.

Podczas spotkań uzyskano cenną informację w zakresie preferowanych sposobów komunikacji z poszczególnymi grupami docelowymi. Należy mieć bowiem na uwadze, że skuteczna komunikacja jest jednym z czynników gwarantujących sprawną realizację LSR oraz znacznie ułatwia prowadzenie monitoringu i ewaluacji.

Informacje potrzebne do przeprowadzenia diagnozy były pozyskiwane z GUS, danych gromadzonych przez gminy członkowskie, ankiet, kart pomysłów oraz wywiadów. Tak szerokie spektrum źródłowe dało gwarancję pełnej identyfikacji potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności.

Warsztat strategiczny z przedstawicielami organu decyzyjnego i aktywnymi Członkami LGD, reprezentującymi poszczególne grupy interesów oraz osoby młode, seniorów i osoby w niekorzystnej sytuacji. Warsztat odbył się w dniu 8 maja 2023 r wzięło w nim udział 15 osób. Podsumowaniem spotkania jest sporządzona notatka.

Podczas spotkania podsumowano wyniki wszystkich tematów podejmowanych na wcześniejszych etapach, dokonano analizy złożonych propozycji oraz dokonano rozstrzygnięcia kluczowych kwestii, na które powinna odpowiadać LSR. Każdy z elementów mających wpływ na strukturę LSR, załączniki czy możliwość spełnienia warunków formalnych oraz kryteriów wyboru LSR został przeanalizowany, a następnie decydowano o jego ujęciu w LSR lub odrzuceniu. Kluczowym założeniem warsztatu strategicznego było wypracowanie ostatecznych rozwiązań, które miały zapewnić takie przygotowanie LSR, żeby stanowiła odpowiedź na obecnie wyzwania obszaru oraz zapewniała realizację zgłoszonych potrzeb i inicjatyw. Uwzględniono specyfikę obszaru, potrzeby, potencjał, oczekiwania i możliwości w zakresie źródeł finansowania.

Materiał uzyskany w ramach warsztatu strategicznego stanowił cenny wkład w opracowanie diagnozy i analizy SWOT obszaru, sformułowania celów, wskaźników oraz odpowiedniego planu działania, jak również zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów wyboru operacji oraz planu komunikacji uwzględniającego potrzeby i oczekiwania wyrażane przez poszczególne grupy docelowe.

Wywiady fokusowe / wywiady indywidualne / spotkania zespołów roboczych ds. LSR - w zależności od potrzeb wyrażanych przez respondentów – prowadzone były w formie stacjonarnej, online oraz telefonicznej (w tym telekonferencje). Wywiady przeprowadzono z przedstawicielami wybranych grup społecznych tj. osobami młodymi, seniorami, zdiagnozowanymi osobami w niekorzystnej sytuacji oraz przedstawicielami organów LGD, pracownikami Biura LGD oraz aktywnymi Członkami LGD, z uwzględnieniem grup interesu sektorów.

Metoda wywiadów fokusowych polega na prowadzeniu dyskusji z grupą osób posiadających merytoryczną wiedzę w danym temacie (np. członkowie Rady, Zarządu, aktywni członkowie LGD) ukierunkowanej przez moderatora na kluczowe problemy, na jakie powinna odpowiadać LSR.

Uzupełnieniem metody wywiadów fokusowych były wywiady indywidualne, które stanowiły niejako lustro dla informacji czy wypowiedzi jakie padły podczas wywiadów fokusowych.

Swobodna atmosfera podczas spotkań pozwoliła na zebranie bogatego materiału stanowiącego wkład w opracowanie diagnozy i analizy SWOT obszaru LSR, sformułowania celów i wskaźników LSR a co za tym idzie Planu działania jak również zasad wyboru operacji i sformułowania lokalnych kryteriów wyboru operacji, ponadto zasad monitorowania i ewaluacji oraz Planu komunikacji.

Tematyka wywiadów, spotkań grup roboczych odnosiła się do kluczowych zagadnień, takich jak: innowacyjność, wartość dodana Podejścia LEADER w realizacji LSR, dywersyfikacja źródeł finansowania LSR, dobór metod aktywizujących (metod wdrażania LSR), dobór zakresów wsparcia i określenie ewentualnych limitów, poziomów dofinansowania, wypracowanie rozwiązań do Planu finansowego, możliwość synergii w zakresie Planu finansowego, wsparcie pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych, partnerstwo na obszarze poprzez operacje w partnerstwie oraz projekty partnerskie, współpraca z partnerami spoza obszaru LSR, oczekiwane standardy w działaniu partnerstwa, wypracowanie założeń do lokalnych kryteriów wyboru i aktualizacji procedury zmiany kryteriów, wypracowanie rozwiązań mających na celu integrację i aktywizację osób młodych (*także na etapie przygotowania LSR*), wypracowanie rozwiązań mających na celu włączenie społeczne, cyfrowe i inne seniorów (*Także na etapie przygotowania LSR*) *Także na etapie przygotowania LSR*, wsparcie grup osób w niekorzystnej sytuacji (*Także na etapie przygotowania LSR*), wypracowanie założeń pod przyjazne i efektywne metody komunikacji, harmonogram naboru wniosków.

Dyżury w Biurze LGD, rozszerzone o konsultacje konkretnych zapisów i propozycji w LSR przeprowadzane w konkretnych terminach

Na spotkaniu z pracownikiem Biura LGD każdy zainteresowany mógł otrzymać informacje dotyczące sposobów, w jakie mógłby się zaangażować w opracowanie LSR oraz zrozumieć, dlaczego opinie każdej jednostki mają tak duże znaczenie dla

rozwoju całego obszaru. Istniała również możliwość wypełnienia ankiety lub/i karty pomysłu podczas tego spotkania w Biurze LGD. Każda osoba została jednocześnie zaproszona do dalszego uczestnictwa w kolejnych etapach prac nad LSR oraz do aktywnego zaangażowania się w działalność struktur LGD oraz ubiegania się o wsparcie w ramach nowego okresu programowania. Informacja o dyżurach była zamieszczona na stronie internetowej LGD oraz na stronach gmin członkowskich.

Aby do procesu partycypacji włączyć jak najwięcej mieszkańców obszaru LSR reprezentujących wszystkie zdiagnozowane grupy interesu, **na każdym etapie opracowania LSR stosowano szeroką gamę systemu zachęt do włączenia się w proces budowy lub konsultacji LSR tj. m.in.:**

- zastosowanie przyjaznych form komunikacji dostosowanych do potrzeb i możliwości odbiorców,
- zamieszczenie na stronie internetowej, na tablicach ogłoszeń, w mediach społecznościowych szeregu informacji i zachęt do włączenia się w przygotowanie LSR,
- pełna otwartość na propozycje, słuchanie opinii respondentów, udzielanie kompleksowych informacji na zgłaszane wątpliwości,
- możliwość podniesienia poziomu wiedzy o zasadach wdrażania projektów w nowej perspektywie poprzez zapewnienie udziału ekspertów,
- staranny dobór tematyki i formy przekazu, żeby informacje były zrozumiałe dla każdego odbiorcy, co wyrażało się m.in. w niestosowaniu słownictwa branżowego i technicznego.

Syntetyczny opis poszczególnych etapów budowy LSR.

Na każdym etapie zastosowano adekwatne metody włączenia społeczności lokalnej, które schematycznie przedstawione w tabeli „Metody partycypacji (Tabela nr 2).

Etap I Diagnoza i analiza SWOT. Na każdym kluczowym etapie zastosowano wszystkie możliwe partycypacyjne metody konsultacji, adekwatnie do etapu i potrzeb. Każda z poniżej opisanych metod była w podobny sposób wykorzystywana na kolejnych etapach konsultacji (jeśli została przewidziana).

Etap II Określenie / konsultacje celów i wskaźników oraz Planu działania. Na tym etapie zastosowano najwięcej metod partycypacji lokalnej społeczności, ponieważ od prawidłowego określenia celów i wskaźników oraz opracowania realnego Planu działania zależy skuteczność wdrażania LSR. Wypracowana Matryca celów była podstawowym elementem konsultacji, który zapewnił skompletowanie informacji do wielkości rozdziałów LSR. Podjęto próbę zapewnienia zgodności propozycji z obowiązującymi przepisami (w szczególności z ustawą o RLKS), Wytycznymi horyzontalnymi i Wytycznymi szczególnymi dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju oraz komponent Zarządzanie lokalnymi strategiami rozwoju. W czasie przygotowania LSR ww. szczegółowe Wytyczne znajdowały się na etapie pre-konsultacji, dlatego propozycje zostały oparte o wypracowane z innymi LGD wspólne rozwiązania w ramach sieci LGD oraz indywidualnych kontaktów. Dodatkowo wykorzystano doświadczenia LGD z obecnej perspektywy programowej UE 2014-2020.

Etap III Opracowanie / konsultacje zasad wyboru operacji i lokalnych kryteriów. Zarówno zasady wyboru operacji jak i brzmienie lokalnych kryteriów muszą być precyzyjnie określone i być czytelne dla wszystkich beneficjentów oraz tym bardziej nie mogą budzić wątpliwości na poziomie interpretacji.

Muszą również zapewnić zgodność z obowiązującymi przepisami (w szczególności z ustawą o RLKS), Wytycznymi horyzontalnymi i Wytycznymi szczególnymi dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju oraz komponent Zarządzanie lokalnymi strategiami rozwoju. W czasie przygotowania LSR ww. szczegółowe Wytyczne znajdowały się na etapie pre-konsultacji, dlatego propozycje zostały oparte o wypracowane z innymi LGD wspólne rozwiązania w ramach sieci LGD oraz indywidualnych kontaktów.

W związku z powyższym również na tym etapie zastosowano szeroki wachlarz metod partycypacji społecznej. Dodatkowo wykorzystano doświadczenia LGD z obecnej perspektywy programowej UE 2014-2020.

Etap IV Opracowanie / konsultacje zasad monitorowania i ewaluacji. Monitorowanie i ewaluacja LSR odgrywają istotną rolę w skutecznym procesie jej implementacji, ponieważ dostarczają informacji dotyczących postępów realizacji działań, zwłaszcza w kontekście osiągania założonych celów LSR i wskaźników produktu i rezultatu. Stanowią również ważne narzędzia kontroli i oceny, umożliwiające identyfikację i korektę ewentualnych nieprawidłowości w procesie wdrażania LSR oraz funkcjonowaniu LGD.

W przypadku wystąpienia zagrożeń w zakresie wskaźników i celów, umożliwiają wprowadzenie planu naprawczego w celu zapewnienia poprawy sytuacji.

Institucja zarządzająca programem nie wysłała w tym zakresie szczegółowych Wytycznych, dlatego propozycje zostały oparte o wypracowane z innymi LGD wspólne rozwiązania w ramach sieci LGD oraz indywidualnych kontaktów. Dodatkowo wykorzystano doświadczenia LGD z obecnej perspektywy programowej UE 2014-2020.

Etap V Opracowanie / konsultacje planu komunikacji. Głównym celem Planu komunikacji z lokalną społecznością jest stworzenie warunków i możliwości dla aktywnego i ciągłego zaangażowania lokalnej społeczności w bieżący proces implementacji LSR, poprzez zapewnienie dwustronnej komunikacji.

Działania komunikacyjne muszą być dostosowane do wszystkich grup docelowych, zwłaszcza tych istotnych z perspektywy realizacji LSR. W związku z tym, konieczne było pozyskanie informacji dotyczących najdogodniejszych i najbardziej skutecznych form komunikacji.

Aktualizacja LSR

LSR, jest dokumentem planistycznym obejmującym kilkuletnie perspektywy czasowe i analogicznie jak inne plany rozwoju musi być regularnie aktualizowany, aby najlepiej odpowiadać aktualnym wyzwaniom obszaru, który jest objęty LSR.

Należy w tym miejscu podkreślić, że również w tym celu LGD wprowadziła procedury i zachęty dotyczące zgłaszania propozycji i inicjatyw dotyczących zarówno funkcjonowania LGD, jak i wdrażania LSR (informacje dotyczące możliwości zgłaszania takich uwag będą dostępne w materiałach informacyjnych, na stronie internetowej oraz w ankietach ewaluacyjnych). Dodatkowo, w celu zapewnienia przejrzystości działań LGD, wyniki weryfikacji zgłoszonych propozycji lub inicjatyw będą udostępniane na stronie internetowej LGD, z poszanowaniem przepisów dotyczących ochrony danych osobowych. Jeśli zmiany zostaną zaakceptowane, będą one poddane dalszym konsultacjom społecznym i ostatecznie zatwierdzone przez Walne Zebranie Członków lub Zarząd.

Należy zauważyć, że konieczność zmian może wynikać również z dostosowania LSR do nowych przepisów, Wytycznych lub zaleceń organów kontroli.

Podsumowując, można wskazać kilka czynników, które wymagają aktualizacji LSR :

- a) wyniki monitoringu lub ewaluacji, które wskazują konieczność dostosowania LSR,
- b) aktualizacja Wytycznych horyzontalnych lub szczegółowych, wpływających na LSR,
- c) inicjatywy, wnioski lub zastrzeżenia zgłaszane przez społeczność za pośrednictwem formularzy lub kart pomysłów dostępnych na stronie internetowej i w biurze LGD,
- d) konieczność dostosowania LSR do zmieniających się warunków, takich jak np. zmiany sytuacji gospodarczej lub ograniczenia wynikające z pandemii, jak to miało miejsce w okresie 2014-2020
- e) inicjatywy grupy członków LGD, Walnego Zebrania Członków lub innych organów LGD oraz mieszkańców, które wymagają dostosowania LSR do nowych potrzeb lub problemów na obszarze,
- f) zmiany w obszarze LSR, celach, przedsięwzięciach, wskaźnikach, budżecie lub innych elementach LSR, które mają istotny wpływ na osiągnięcie założeń,
- g) inne zmiany istotnie wpływające na możliwość realizacji celów, wskaźników i kamieni milowych LSR.

W przypadku zmian wynikających z ppkt. a) – b) konieczne będzie skorzystanie z co najmniej jednej metody konsultacji. W przypadku LGD preferowaną formą będzie udostępnienie informacji na stronie internetowej. Natomiast w przypadku zmian dotyczących zakresów wskazanych w ppkt. c) - g) zastosowane zostaną różnorodne metody partycypacji, opisane w niniejszym Rozdziale, aby zapewnić udział wszystkich interesariuszy, zwłaszcza młodych osób, seniorów i osób w trudnej sytuacji, podobnie jak na etapie przygotowania LSR.

Ponadto, należy mieć na uwadze, że wszystkie działania związane z wdrażaniem LSR są jawne i podlegają zatwierdzeniu przez Zarząd Województwa. Biuro LGD przeprowadza weryfikację formalną dokumentacji, a następnie Zarząd lub dedykowana grupa robocza ds. LSR przeprowadza wstępną analizę merytoryczną zgłoszonych propozycji.

LGD w ramach wypracowanych standardów funkcjonowania założyła, że nawet w przypadku braku inicjatyw zewnętrznych, analiza potrzeby zmiany LSR będzie przeprowadzana co najmniej raz na dwa lata

Wdrażanie LSR

Jak już zostało szczegółowo omówione i wykazane w niniejszej LSR, funkcjonowanie LGD zarówno na każdym etapie realizacji działań statutowych jak i wdrażania LSR jest oparte nie tylko na pogłębionym partnerstwie, ale też na skutecznej, ale przyjaznej komunikacji.

Wyraża się to przede wszystkim w stosowaniu różnorodnych form komunikacji (nie tylko formalnych), kolegialnym sposobie podejmowania decyzji (m.in. poprzez zastosowanie formuły zespołów roboczych) oraz możliwością zwołania WZC przez wąską grupę członków LGD oraz ograniczenie tym samym zakresu czynności, co do których zarząd podejmuje decyzje bez konsultacji lub uzgodnienia z pozostałymi członkami LGD np. zatwierdzanie zmian w LSR.

LGD „Wszyscy Razem”, bazując na bogatych doświadczeniach wcześniejszych lat, zaplanowała szereg działań związanych z animacją społeczności na rzecz projektów innowacyjnych, szczególnie w obszarach podejmowania działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych, włączenie i aktywizacja seniorów ludzi młodych do 25 roku życia lub osób w niekorzystnej sytuacji, Inteligentna wieś, Wspieranie inicjatyw partnerskich

Przy czym innowacyjność zarówno na poziomie LSR jak i załączników, zgodnie z obowiązującymi wytycznymi, jest rozumiana jako zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych. Innowacyjność pomysłu, rozwiązania czy usługi zawsze należy odnosić do kontekstu lokalnego i w tym wymiarze oceniać jej stopień i poziom.

LGD będąc liderem partnerskiego podejścia do podmiotów z obszaru objętego LSR przewidziała ciągle nabór pomysłów na realizację nowych projektów przez LGD lub podmioty inne niż LGD w ramach LSR (także w partnerstwie) oraz zgłaszania pomysłów/inicjatyw realizacji projektów wykraczających poza LSR (nawet jeżeli będzie to wymagało zmiany LSR).

LGD wspierając realizację działań w partnerstwie będzie prowadzić działania mające na celu animowanie podmiotów z obszaru objętego LSR do współpracy z innymi podmiotami (nie tylko z LGD) poprzez szkolenia, spotkania aktywizacyjne itp. oraz preferowanie operacji realizowanych w partnerstwie przy czym operacja realizowana w partnerstwie (co najmniej 2 partnerów), powinna obejmować projektowanie wspólnych działań i znajdowanie wspólnych rozwiązań problemów zidentyfikowanych na obszarze objętym LSR.

Jednym z ciekawych i innowacyjnych działań na rzecz kojarzenia partnerów będzie utworzenie wirtualnej bazy partnerów. Na stronie internetowej zostanie zamieszczona baza podmiotów wraz z krótkim opisem zakresu działania danego partnera zainteresowanych realizacją wspólnego projektu (należy zauważyć, że sam proces zbierania danych będzie doskonałą promocją możliwości zgłaszania takich inicjatyw i projektów). Na stronie internetowej zostaną również zamieszczone przejrzyste, tj. sformułowane w czytelny sposób zasady i procedura oceny i wyboru konkretnych operacji.

Zaufanie jakim jest obecnie darzona LGD „Wszyscy Razem” jest również zasługą skutecznej, przejrzystej i przede wszystkim dwustronnej komunikacji. W nowym okresie programowania zasady te również zostaną podtrzymane oraz rozszerzone.

Sposób komunikacji został tak zaplanowany, aby przekaz był zrozumiały dla każdego odbiorcy. W przypadku seniorów, którzy w pewnym zakresie mogą być wykluczeni cyfrowo i komunikacyjnie, dostępna będzie papierowa wersja formularzy, która również zostanie dostarczona do miejsc publicznych znajdujących się w najbliższej odległości od miejsca zamieszkania. Osoby te będą mogły wyrazić swoją opinię podczas konsultacji telefonicznej czy w biurze LGD. Z kolei w przypadku osób młodych najdogodniejszą formą wyrażenia opinii będzie strona internetowa czy portal społecznościowy.

LGD jest otwarta na wdrożenie nowych form komunikacji, jeżeli pojawi się taka potrzeba. Wówczas propozycja, jeżeli zostanie uznana za zasadną, zostanie poddana procesowi konsultacji.

Mając na uwadze doświadczenia z poprzedniego okresu programowania oraz wyniki ewaluacji ex-post LSR 2014-2020, nadal podstawowymi źródłami informacji będą: biuro LGD, dyżury ekspertów, szkolenia, warsztaty, konsultacje, doradztwo, strona internetowa, strony internetowe Członków LGD, spotkania online, portal społecznościowy, informacje zamieszczane na lokalnych tablicach ogłoszeń i inne, dostosowane do rodzaju przekazywanych informacji oraz oczekiwań odbiorców.

Na stronie internetowej LGD zostaną zamieszczone podstawowe dokumenty dotyczące funkcjonowania, takie jak statut, regulaminy, informacje dotyczące godzin pracy biura, harmonogramy naborów wniosków, zasady doradztwa, a także dokumenty związane z LSR, takie jak procedury wyboru, lokalne kryteria wyboru, dokumenty aplikacyjne, dokumenty konkursowe, wyniki naborów wniosków, Plan komunikacji, Plan szkoleń, wzory ankiet monitorujących, sprawozdania z realizacji LSR, wyniki badań ewaluacyjnych, monitorujących itp. Dodatkowo, zostanie stworzona baza dobrych praktyk, która będzie promować innowacyjne rozwiązania wdrożone na obszarze LSR.

Dodatkowo, w celu zachęcenia do szukania i stosowania rozwiązań innowacyjnych, przed każdym naborem planowane są spotkania informacyjne i warsztatowe, na których omawiane będą kluczowe zagadnienia, przykłady działań i korzyści z innowacji.

Informacje w zakresie bieżącej działalności, realizacji planu komunikacji czy realizowanych naborów wniosków będą dostępne także w biurze LGD oraz na lokalnych tablicach ogłoszeń. Na profilu społecznościowym, który staje się coraz popularniejszym narzędziem komunikacji, oprócz informacji w zakresie bieżącego funkcjonowania LGD, będą organizowane konkursy i działania aktywizacyjne, służące budowaniu relacji z partnerami i beneficjentami. Komentarze na platformach społecznościowych stanowią cenne źródło informacji o potrzebach lokalnej społeczności.

Pracownicy LGD nadal będą świadczyć bezpłatne doradztwo, zgodnie z Regulaminem / powszechnie dostępnymi zasadami doradztwa. Było ono wysoko oceniane przez beneficjentów w poprzedniej perspektywie i dawało wymierne efekty w postaci lepszej jakości dokumentacji aplikacyjnej, dlatego od początku wdrażania LSR będzie możliwe korzystanie z tej formy pomocy.

Ponadto, przez wiele lat funkcjonowania i współpracy z partnerami z różnych grup interesu sektorów w tym osobami młodymi, seniorami oraz osobami w niekorzystnej sytuacji posiada bogatą bazę kontaktów, która będzie doskonałym narzędziem informacyjno-promocyjnym na etapie wdrażania LSR.

Dodatkowo, LGD będzie utrzymywać relacje z mieszkańcami, partnerami i beneficjentami poprzez udział w imprezach plenerowych. Stoisko LGD na tego typu wydarzeniach, w poprzednim okresie programowania cieszyły się dużą popularnością i nadal będą źródłem informacji na temat działalności i planowanych naborów.

Zarówno plan komunikacji jaki plan dodatkowych działań związanych z animacją społeczną będzie podlegał monitoringowi i ewaluacji. Każdorazowo będzie dokonywana ocena skuteczności podejmowanych działań tj. czy zakładany cel komunikacji został osiągnięty czy została wywołana zakładana zmiana oraz zostaną zaproponowane środki zaradcze w przypadku, gdy działania okażą się nieskuteczne.

Animowanie do wdrażania innowacji

1. organizacja warsztatów z zasad przygotowania i realizacji projektów, obejmująca tematykę zastosowania kryterium innowacyjności (znalazło to odzwierciedlenie w Planie komunikacji).
2. zamieszczenie na stronie internetowej dodatkowego katalogu on-line dobrych praktyk ze wskazaniem innowacji kreatywnych lub imitujących (promocja dobrych praktyk, innowacyjnych rozwiązań, które mają realny wpływ na rozwój obszaru i powinny być zachętą dla potencjalnych beneficjentów do tworzenia nowych produktów, usług, procesów lub zmian w organizacji),
3. premiowanie operacji innowacyjnych poprzez przyznawanie dodatkowych punktów w kryteriach,
4. promocję działań innowacyjnych na stoiskach LGD organizowanych podczas lokalnych wydarzeń,

Aktywizacja ludzi młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji

Działania dedykowane ludziom młodym czy seniorom dokonano analizy dostępności oferty dla tej grupy osób na obszarze objętym LSR. Działania kulturalne i sportowe, warsztaty i szkolenia, wydarzenia integracyjne

Uzupełnieniem będą działania zaplanowane w Planie komunikacji dotyczące lokalnego środowiska młodzieżowego, w tym integrujące i animujące, a także działania na rzecz seniorów w zakresie włączenia społecznego, cyfrowego itp. Elementem istotnym będą również inicjatywy dotyczące osób w niekorzystnej sytuacji realizowane w ramach przedsięwzięcia P.2.2; P.2.3.

W ich zakresie planuje się takie operacje obejmujące m.in. inicjatywy edukacyjne mające na celu podniesienie świadomości społecznej mieszkańców w zakresie ekologii, ochrony środowiska a także szeroko pojętej edukacji i integracji. Projekty edukacyjne dla mieszkańców obszaru, wyjazdy studyjne mające na celu zarówno wymianę doświadczeń, jak również poznanie dobrych praktyk. Podniesienie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych. Ponadto możliwa będzie również realizacja operacji infrastrukturalnych przez podmioty świadczące usługi na rzecz grup osób wymagających włączenia w ramach swoich zadań ustawowych albo statutowych oraz przez jednostki z sektora finansów publicznych.

LGD zamierza również w sposób racjonalny i adekwatny animować, komunikować się i informować lokalną społeczność o możliwości udziału seniorów, ludzi młodych oraz na rzecz grup osób w niekorzystnej sytuacji a adekwatnie do potrzeb i możliwości komunikacyjnych. Analiza wyników ankiety pozwala stwierdzić, że mieszkańcy oczekują różnorodnych źródeł informacji. Zdecydowanie najwięcej wskazań uzyskały media społecznościowe oraz stronę internetową LGD. Istotnym źródłem są również informacje zamieszczane na stronach internetowych gmin członkowskich. Ważne okazały się również spotkania informacyjno-konsultacyjne. Dlatego LGD będzie wykorzystywać wiele kanałów informacyjnych, tak aby móc dotrzeć do jak najszerzej grupy odbiorców.

Ponadto LGD będzie premiowała w kryteriach operacje dedykowane dla mieszkańców obszarów wiejskich, wykluczonych społecznie ze względu na przynależność do grup zdiagnozowanych jako grupy w niekorzystnej sytuacji.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

1. Zagospodarowanie przestrzenne

Obszar LGD obejmuje 10 gmin województwa mazowieckiego tj. Belsk Duży, Błędów, Gielniów, Klwów, Mogielnica, Nowe Miasto nad Pilicą, Odrzywół, Pniewy, Potworów oraz Rusinów. Gminy administracyjnie należą do dwóch powiatów: grójeckiego oraz przysuskiego. Przez teren LGD przebiegają istotne dla komunikacji krajowej drogi m.in. droga krajowa nr 12 (gmina Gielniów), droga krajowa nr 48 (gmina Klwów, gmina Odrzywół, gmina Potworów, droga krajowa nr 7 (gmina Belsk Duży, gmina Nowe Miasto nad Pilicą) oraz droga krajowa nr 8 (gmina Nowe Miasto nad Pilicą). Oznacza to, że przez teren LGD wyznaczone są trasy łączące Łęknice na granicy z Niemcami z Dorohuskim na granicy z Ukrainą, Tomaszów Mazowiecki z Kockiem, Gdańsk z Chyżnem na granicy ze Słowacją oraz Kudowę-Zdrój na granicy z Czechami z Rączkami na Suwałkach. Przez obszar przebiega również linia kolejowa Radom-Tomaszów Mazowiecki, jednak zatrzymuje się jedynie w gminie Gielniów, pozostałe gminy nie mają dostępu do transportu kolejowego. W granicach grupy znajduje się także nieczynne lotnisko wojskowe oraz nieżywa stacja kolei wąskotorowej (gmina Nowe Miasto nad Pilicą). Gminy LGD znajdują się w korzystnym położeniu komunikacyjnym, jak i geograficznym, w pobliżu aglomeracji. Gmina Pniewy, położona na północnym krańcu LGD oddalona jest od Warszawy o jedynie o 45 km, natomiast znajdująca się na południu gmina Gielniów już o 120 km od stolicy. Gminy Pniewy, Błędów, Belsk Duży oraz Mogielnica charakteryzują się dosyć bliskim położeniem od Grójca, siedziby powiatu.

Wszystkie gminy z racji spójności terytorialnej i usytuowania w pobliżu tras mają bardzo dobry układ komunikacyjny. Obszar LGD to geograficzne pogranicze Wysoczyzny Rawskiej i Doliny Białobrzesckiej, charakteryzuje je nizinne i deniwelacyjne ukształtowanie terenu. Główną sieć wodną tworzy rzeka Pilica i Jeziorka wraz z dopływami. Część gmin leży w największym w kraju i Europie zwartym rejonie sadowniczym. Obszar LGD jest obszarem typowo rolniczym, gdzie grunty uprawne zajmują znaczną część terenu. Krajobraz urozmaicają kompleksy leśne stanowiące blisko 19% powierzchni.

Choć znacząca większość terenów wykorzystywana jest w celach rolniczych, część z gmin charakteryzuje także niska klasa bonitacyjna gleb, co wpływa na niekorzystne warunki do zagospodarowania przestrzeni. Główną sieć wodną tworzy rzeka Pilica i Drzewiczka wraz z dopływami, brak na terenie naturalnych, zamkniętych zbiorników wodnych. W sumie na terenie gmin znajduje się 17 156 budynków mieszkalnych, o 307 budynków więcej niż w 2015 r. Przeciętna liczba osób na jedno mieszkanie wynosi średnio 2,8, natomiast gęstość zaludnienia wynosi średnio 50 osób na 1 km².

2. Stan infrastruktury w kontekście potrzeb rewitalizacji

Z uwagi na fakt, iż LSR zgodnie z zapisami PS WPR na lata 2023-2027 nie mają w ramach swojego zakresu realizować zadań z zakresu rewitalizacji, zagadnienie to nie było poruszane w trakcie spotkań i konsultacji z mieszkańcami obszaru LSR.

3. Charakterystyka gospodarki / przedsiębiorczości

Kreowanie i wspomaganie rozwoju gospodarczego regionu jest jednym z dwóch głównych celów LSR. Dane GUS potwierdzają wzrost aktywności przedsiębiorców na obszarze LGD „Wszyscy Razem” – ogólna liczba podmiotów gospodarczych wzrosła od 2015 r. o 21% (podmioty w rejestrze REGON w przeliczeniu na liczbę ludności). Wzrost ten napędzany był jednak przez tradycyjnie najbardziej „przedsiębiorcze” gminy jak Pniewy czy Belsk Duży i Błędów.

Na uwagę jednak zasługuje także gmina Rusinów, gdzie liczba przedsiębiorstw wzrosła w ciągu ostatnich sześciu lat o ponad 36%. Wciąż najslabiej kształtuje się poziom przedsiębiorczości w gminach Klwów i Potworów, w których dystans do średnich wojewódzkich wynosi około 67%, a w gminie Klwów nie zanotowano wielkiego ożywienia na tym polu (wzrost wskaźnika od 2015 wyniósł tam tylko 13%). Najwięcej nowych firm w regionie powstało w latach 2018-19 – można przyjąć, że okres pandemii nieco zahamował tę dynamikę, zgodnie z trendem ogólnym wojewódzkim.

Tabela nr 6 Podmioty gospodarcze wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tysięcy ludności

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
MAZOWIECKIE	1432	1469	1503	1511	1576	1636	1712
Belsk Duży	688	690	733	737	780	826	866
Błędów	703	709	724	749	767	787	839
Gielniów	602	601	591	594	625	705	723
Klwów	498	460	474	482	521	538	564
Mogielnica	624	625	610	611	647	674	716
Nowe Miasto nad Pilicą	711	715	720	728	749	752	783
Odrzywół	674	677	694	713	757	820	816
Pniewy	765	811	819	866	917	961	962
Potworów	471	476	477	515	559	579	580
Rusinów	560	594	614	644	650	697	764
Średnia z obszaru LGD	630	636	646	664	697	734	761

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Na obszarze objętym LSR prawie 100% podmiotów gospodarczych należy do sektora prywatnego. W celu przedstawienia pełnej charakterystyki gospodarki konieczne jest pokazanie liczebności podmiotów gospodarczych według branż, w których działają.

Największa liczba przedsiębiorstw przypada na handel hurtowy i detaliczny – 1329 firm. Największa część z nich (246) zarejestrowana jest w gminie Gielniów. Kolejne to budownictwo – 477 firm oraz przetwórstwo przemysłowe – 331. 257 firm reprezentuje pozostałe działalności usługowe, a 231 branże zajmujące się transportem i gospodarką magazynową. Mniejszą liczebnością podmiotów gospodarczych odznacza się działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (154), branże zajmujące się rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem (132) oraz edukacją (131).

Na obszarze LGD istnieje tylko jedna firma zajmująca się wytwarzaniem i zaopatrywaniem w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych. Jest to nisza do ewentualnego uzupełnienia.

Na terenie objętym LSR LGD „Wszyscy Razem” nie ma firm prowadzących działalność w zakresie gospodarstw domowych zatrudniających pracowników oraz organizacji i zespołów eksterytorialnych. Gminy z obszaru LGD są typowo rolniczymi

gminami. Ze względu na położenie w bliskiej odległości dużych miast, pełnią rolę żywicieli – uprawiane się tu głównie produkty żywnościowe. I właśnie wokół rolnictwa skupia się duża część wykonywanej na tym terenie działalności gospodarczej.

Wskaźnik G, czyli dochód podatkowy gminy na 1 mieszkańca na obszarze LSR LGD „Wszyscy Razem” jest równy 859,67 i jest niższy od wskaźnika dla całego województwa mazowieckiego, który wynosi 1097,07.

Gminy z obszaru LGD są typowo rolniczymi gminami. Ze względu na położenie w bliskiej odległości dużych miast, pełnią rolę żywicieli – uprawiane się tu głównie produkty żywnościowe. I właśnie wokół rolnictwa skupia się duża część wykonywanej na tym terenie działalności gospodarczej. Oprócz działalności rolniczej mieszkańcy prowadzą również różnego rodzaju działalność nierolniczą – handlową, usługową oraz niekiedy budowlaną. W znacznej liczbie przypadków działalność gospodarcza zarówno ta rolnicza jak i niezwiązana bezpośrednio z rolnictwem dotyczy produkcji, magazynowania, eksportu, handlu i przetwórstwa lokalnego produktu – papryki oraz jabłek.

Rozwój gospodarczy obszaru przebiega zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju, a tym samym zasoby środowiska naturalnego stanowią cenny element wpływający na rozwój regionu i jego funkcji agroturystycznej i turystyczno-rekreacyjnej. Charakter gmin świadczy o dużym udziale gospodarstw rolnych w lokalnej gospodarce. W zakresie rozwoju przedsiębiorczości dominującym sektorem są drobni przedsiębiorcy, których działalność nie wpływa negatywnie na stan środowiska naturalnego. Prywatne inicjatywy gospodarcze wykraczające poza rolnictwo są największą szansą na wykorzystanie potencjału zawodowego społeczności lokalnej.

4. Rynek pracy

Bezrobocie w regionie objętym działaniem LGD „Wszyscy Razem” zostało określone jako jeden z najważniejszych problemów podczas konsultacji społecznych przeprowadzonych na potrzeby przygotowania LSR. W ciągu ostatnich sześciu lat problem ten wyraźnie się zmniejszył. Dane GUS wskazują na spadek stopy bezrobocia w obszarze LGD z 10% w 2015 do 6,2% w 2021, wciąż jednak wskaźnik ten jest wyższy niż dane dla województwa mazowieckiego. Liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne spadła od 2015 r. o 1216 osób, z czego połowa przypada na wciąż najbardziej dotknięte bezrobociem gminy Gielniów, Odrzywół, Potworów i Rusinów.

Skala bezrobocia w regionie wciąż jest nierówno rozłożona, wahając się między 1,1% w gminie Belsk Duży a 14,8% w gminie Gielniów, przy w miarę równym tempie ograniczania tego problemu w poszczególnych gminach obszaru. Skumulowany spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych w obszarze LGD wyniósł 43% (40% w województwie mazowieckim, czyli spadek lokalny pozostaje zgodny z ogólnym trendem). 55% bezrobotnych zarejestrowanych w obszarze LGD to mężczyźni (w gminie Potworów to prawie 65%).

Z przeanalizowanych danych wynika, iż grupą społeczną, którą bezrobocie dotyka najbardziej są osoby młode z niskim wykształceniem, które nie podjęły w swoim życiu pracy zawodowej. Na tej właśnie grupie skupione powinny być działania podejmowane w trakcie realizacji LSR LGD „Wszyscy Razem”.

Tabela nr 7 Bezrobotni zarejestrowani ogółem.

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Belsk Duży	96	66	43	43	37	64	42
Błędów	124	82	66	58	49	62	53
Gielniów	632	584	471	444	444	423	387
Kłwów	250	241	229	179	183	195	158
Mogielnica	167	107	89	83	77	102	68
Nowe Miasto nad Pilicą	175	135	97	87	80	106	76
Odrzywół	422	343	323	246	273	242	209
Pniewy	97	87	55	44	48	74	50
Potworów	386	355	323	293	277	272	273
Rusinów	503	466	433	442	392	364	320
Suma z obszaru LGD	2852	2466	2129	1919	1860	1904	1636

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

Tabela nr 8 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (w procentach).

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
MAZOWIECKIE	6,6	5,8	4,8	4,2	3,9	4,6	4,1
Belsk Duży	2,4	1,6	1,1	1,1	1,0	1,7	1,1
Błędów	2,7	1,8	1,5	1,3	1,1	1,4	1,2
Gielniów	22,4	20,9	16,9	16,1	16,3	15,9	14,8
Kłwów	11,9	11,5	11,1	8,7	8,9	9,7	7,9
Mogielnica	3,1	2,0	1,7	1,6	1,5	2,0	1,4
Nowe Miasto nad Pilicą	3,6	2,8	2,0	1,9	1,8	2,4	1,8
Odrzywół	17,8	14,4	13,7	10,6	11,9	10,7	9,4
Pniewy	3,3	3,0	1,9	1,5	1,7	2,6	1,8
Potworów	14,3	13,2	12,2	11,0	10,6	10,4	10,5
Rusinów	18,9	17,5	16,4	16,6	15,0	14,1	12,5
Średnia z obszaru LGD	10,0	8,9	7,9	7,0	7,0	7,1	6,2

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

5. Sektor społeczny

Rozwój sektora społecznego jako czynnik aktywizacji i integracji lokalnej społeczności był jednym z celów przyjętych w LSR. Wskaźnik GUS, ukazujący liczbę aktywnych organizacji społecznych w gminach w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, wzrósł w obszarze LGD „Wszyscy Razem” o 25% od 2015 r., co jest zmianą dużo wyższą niż w województwie mazowieckim. Najbardziej aktywny jest trzeci sektor w gminach Rusinów, Odrzywół i Kłwów, gdzie w 2021 r. liczba aktywnych stowarzyszeń w przeliczeniu na populację jest wyższa niż średnia wojewódzka. Ponadto, w gminach Rusinów i Odrzywół wskaźnik ten wzrósł w ciągu sześciu lat o ponad 40%. Jeszcze wyższy poziom wzrostu, choć odnoszący się do niższych wartości początkowych, zanotowany został w gminie Gielniów.

Wciąż niską aktywność organizacji społecznych obserwujemy w gminach Potworów, Błędów oraz Nowe Miasto nad Pilicą.

Tabela nr 9 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. Mieszkańców

Nazwa gminy	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
MAZOWIECKIE	43	46	48	44	46	48	50
Belsk Duży	23	24	26	26	26	28	30
Błędów	26	28	29	28	30	31	32
Gielniów	26	26	28	30	31	31	39
Kłwów	49	49	50	50	50	51	51
Mogielnica	28	27	28	29	31	33	34
Nowe Miasto nad Pilicą	31	33	36	33	33	34	35
Odrzywół	41	43	49	55	59	60	60
Pniewy	46	46	48	50	50	50	50
Potworów	26	28	28	28	31	31	34
Rusinów	39	46	51	51	51	54	55
Średnia z obszaru LGD	34	35	37	38	39	40	42

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

6. Problemy społeczne

Do głównych problemów dotyczących społeczności zamieszkujących teren LSR należą niski przyrost naturalny, postępujące starzenie się społeczeństwa, stosunkowo duża liczebność grup społecznych wymagających wsparcia, brak możliwości rozwoju dla ludzi młodych, wysoka stopa bezrobocia ludzi młodych wkraczających na rynek pracy oraz niska mobilność zawodowa i przestrzenna.

Wskaźnik obciążenia demograficznego z roku na rok wzrasta na terenie gmin LGD. W 2015 r. średnio w każdej z gmin osoby powyżej 65 roku życia stanowiły 17,3% całej społeczności, w 2021 r. wskaźnik ten wynosi już 18,9%. Stosunkowo najwięcej emerytów i emerytek zamieszkuje gminę Nowe Miasto nad Pilicą, gdzie obciążenie wynosi aż 22,9%, najmłodsza gmina to Potworów, w której osoby starsze stanowią 15,2%.

W związku z postępującym starzeniem się społeczeństwa oraz wysoką stopą bezrobocia liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej jest wyższa, niż w innych gminach województwa mazowieckiego. Średnio w każdej z gmin należącej do LSR mieszka 429 osób pobierających wsparcie na każde 10 tysięcy mieszkańców.

Zasięg udzielania środowiskowej pomocy społecznej zmniejszył się w ciągu sześciu lat w całym obszarze LGD „Wszyscy Razem” z 8,3 do 4,3%, czyli o niemal połowę. Wciąż jednak z takiej pomocy musi korzystać aż 867 rodzin w regionie. Najwyraźniej zarysowany jest ten problem w gminach Klwów, Gielniów i Rusinów, jednak o ile tym dwóm ostatnim gminom udało się go zredukować w znacznym stopniu w porównaniu z rokiem 2015, o tyle w gminie Klwów liczba korzystających z pomocy rodzin spadła jedynie o jedną czwartą i w tej chwili zasięg korzystania z tej formy pomocy jest tam najwyższy na całym obszarze.

Tabela nr 10 Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej udzielanej według kryterium dochodowego

Nazwa gminy	Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej		Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej	
	2015	2020	2015	2020
Belsk Duży	93	77	3,8	2,6
Błędów	80	83	2,9	2,2
Gielniów	173	107	12,0	6,6
Klwów	106	97	11,0	8,1
Mogielnica	204	139	6,8	3,8
Nowe Miasto nad Pilicą	174	103	6,2	3,0
Odrzywół	92	50	8,0	4,0
Pniewy	125	84	6,8	3,7
Potworów	116	46	10,7	2,9
Rusinów	170	81	14,7	6,0
Średnia z obszaru LGD	133,3	87	8,3	4,3

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

7. Dziedzictwo kulturowe / zabytki

Kultura pojmowana jako nasze dziedzictwo materialne, duchowe odgrywa ogromną rolę w życiu, każdego człowieka. To ona kształtuje naszą wrażliwość, duchowość, to ona wychowuje pokolenia. Jej znaczenie jest nie do przecenienia. Jest jednym z czynników decydujących bardzo silnie o sposobie jego funkcjonowania w życiu zawodowym i prywatnym. Region zaś jest rzeczywistością „zakorzeniającą” człowieka w bliskiej mu kulturze i terytorium, a tym samym daje mu poczucie bycia u siebie i bycia sobą, co wpływa na zrozumienie przez niego obowiązków i zadań. Poznawanie kultury regionalnej wpływa na kształtowanie tożsamości pluralistycznej, która polega na tym, że człowiek poznając siebie, zakotwiczenie we własnej społeczności i kulturze, uczy się trafniej odczytywać i interpretować zachowanie innych, uczy się szanować ich odmiennosc.

Okresy świetności sakralnych, jak i licznych dworów i pałacików, bujnego rozkwitu regionu i czasu tragicznych wydarzeń przypominają zabytki, których na obszarze LGD zachowało się dość dużo. Obiektami godnymi uwagi są ulokowane na obszarze LGD pałace, parki, kościoły, kaplice.

Na obszarze znajdują się liczne obiekty sakralne takie jak: kościół parafialny pw. św. Floriana w Mogielnicy, wybudowany w XIX w.; kościół drewniany pw. św. Trójcy w Mogielnicy, wybudowany w XVII w.; kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych w Michałowicach z przełomu XVIII/XIX w.; cmentarz żydowski przy Al. Armii Krajowej, powstał na przełomie XVIII/XIX w.; kościoły drewniane (Łęgonice i Waliska); zabytkowe kościoły murowane (Nowe Miasto, Żdźary i Nowe Łęgonice); kompleks klasztorny w Nowym Mieście, wybudowany w latach 1765-1786 w stylu barokowym; zespół kościelny w Gielniowie; kościół parafialny pw. Najświętszego Serca Jezusowego w miejscowości Sady Kolonia; kościół parafialny pw. św. Macieja Apostoła w Klwowie z XV w., zbudowany około 1491 r., obiekt murowany z cegły i kamienia w stylu gotyckim, przebudowany na przełomie XIX i XX w.; kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny w miejscowości Łęgonice Małe z XVIII w.; budynek plebani w Odrzywole z XVII l.w.; kościół w Odrzywole z przełomu XIX-XX w.; kaplica pw. św. Teresy w miejscowości Ossa z XVIII w. kaplica z XVIII w. w miejscowości Kolonia Rdzuchów; kościół parafialny pw. św. Doroty z XIX w. w Potworowie; kościół parafialny pw. św. Andrzeja w Nieznamierowicach z XX w.; cmentarz katolicki w Nieznamierowicach; cmentarz katolicki w Rusinowie; cmentarz katolicki w Gałkach – nie funkcjonuje, a najstarsza wzmianka pochodzi z I-jej połowy XIV w. oraz Sanktuarium Matki Boskiej w Lewiczynie.

Teren LGD bogaty jest także w zespoły pałacowe, do których należą: zespół pałacowo-parkowy w Nowym Mieście nad Pilicą z XVIII w.; zespół pałacowo-parkowy w Gostomi z ok. XIV w.; zespół pałacowo-parkowy w Łęgonicach z XIX w.; zespół

pałacowo-parkowy w Świdnie w skład wchodzi: pałac, stróżówka, oraz park; obiekt XIX wieczny; zespół dworsko-parkowy w Ślepowoli, wybudowany ok. poł. XVIII w.; pałac w Tomczycach, wzniesiony około połowy XIX w., późno klasycystyczny; pałac w miejscowości Kozietuły, powstał prawdopodobnie na początku lat siedemdziesiątych XIX w.; zespół pałacowo-parkowy (pow. 5,0 ha) w Rusinowie z XVIII w.; XVIII –wieczny pałac – obecnie siedziba Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Jurkach; neobarokowy pałac w Osieczku; zespół pałacowo-parkowy z XVIII w. w Błędowie (park o pow. 10,7 ha z pałacem i okazałym i unikalnym drzewostanem); zespół dworsko-pałacowy w Dańkowie o pow. 4,55 ha z wartościowym drzewostanem; zespół dworsko-parkowy z XVIII-XIX w. w Machnatce.

Ogromny potencjał stanowią także liczne parki: XIX wieczne parki wiejskie w gminie Gielniów: w Gielniowie (pow. 0,95 ha) oraz we wsiach Wywóz i Kotfin; park wiejski w Klwowie; park dworski w Sulgostowie (gm. Klwów) z pozostałościami dawnego grodziska średniowiecznego (ruiny zamku, zabudowania podworskie); park wiejski w Rdzuchowie (gm. Potworów) o pow. 3,78 ha z zabudowaniami podworskimi w Dylewie; park zabytkowy z XVIII w. w Potworowie; Park Krajobrazowy w Wilkowie.

W związku z tym, że większość gmin swoją historię sięga początków średniowiecza, na ich terenie wciąż odnaleźć można pozostałości życia codziennego mieszkańców poprzednich stuleci: strażnica pożarowa w Mogielnicy; ratusz w pierzei rynku miasta Mogielnica, z końca XVIII w. według projektu Szymona Bogumiła Zuga; grodzisko wczesnośredniowieczne w Klwowie, obiekt wybudowany w dwóch fazach: w pierwszej – niewielki gródek datowany na XIII w., w drugiej – dwór obronny powstały na przełomie XVI i XVII w.; osada i cmentarzysko w miejscowości Brzeski datowane na I-III w., zachowane groby i fragmenty bruku kamiennego; w osadzie pozostałość dwóch pieców, jamy gospodarcze typu mieszkalnego; budynek karczmy z XIX w. w Potworowie; zagroda w miejscowości Zychorzyn z XX w.; resztki założenia układu osadniczego wsi Potworów; historyczne założenie urbanistyczno-architektoniczne Gielniowa oraz młyn wodny Bratyszków w Przęsławicach.

8. Obszary atrakcyjne turystycznie

Dzięki wykorzystaniu funduszy unijnych, środków krajowych oraz nakładów własnych poprawiono stan infrastruktury drogowej i technicznej, turystyczno-sportowo-rekreacyjnej oraz wodno-ściekowej. Dąży się do pobudzenia aktywności turystycznej.

Głównymi obszarami atrakcyjności turystycznej obszaru LGD „Wszyscy Razem” są rezerwy przyrody zlokalizowane w gminach Belsk Duży, Pniewy. Na terenie powiatu Grójeckiego znajduje się szereg obiektów wpisanych do rejestru zabytków, są to obiekty sakralne, zespoły dworsko – parkowe i pałacowo – parkowe, zabytki przemysłowe, pozostałe zabytki architektury, parki, cmentarze i stanowiska archeologiczne.

Obszar objęty LSR Stowarzyszenia LGD „Wszyscy Razem” położony jest w obrębie Nizin Środkowopolskich i mezoregionu Równiny Radomskiej, Równiny Kozienickiej i Doliny Białobrzeskiej, Wysoczyzny Rawskiej i Równiny Warszawskiej. Teren LSR graniczy z województwem łódzkim i świętokrzyskim. Ukształtowanie terenu charakteryzują pofałdowania z wyraźnymi wzniesieniami (pozostałość po epoce lodowcowej). Lesistość obszaru wynosi 19,4%, a większość zalesionych terenów znajduje się pod nadzorem Nadleśnictwa Przysucha oraz Nadleśnictwa Grójec. Lasy te charakteryzują się podobnym drzewostanem, z przewagą sosny i brzozy.

Największą i najważniejszą rzeką, która ma swój bieg na terenie LGD, jest rzeka Pilica. Wzdłuż niej skupia się wiele atrakcji turystycznych regionu – wytyczone są szlaki rowerowe oraz wodne (liczne spływy kajakowe). Wokół Pilicy skupione są również obszary chronione Natura 2000. Pozostałe rzeki na terenie objętym LSR to typowo nizinne, nieduże cieki wodne, tworzące liczne zakola i zatoki z łachami piachu. Rzeki są niewielkie, ale bardzo malowniczo położone. Przecinają pola i łąki, silnie meandrując. Na terenie LGD brak jest dużych jezior, ale na całym obszarze występują różne zbiorniki wodne, głównie stawy hodowlane, które pełnią funkcje gospodarcze i rekreacyjne.

Przyroda należy do jednych z ważniejszych bogactw obszaru LGD i może stanowić czynnik stymulujący rozwój. Na obszarze objętym LSR występują następujące cenne przyrodnicze formy podlegające dodatkowo ochronie:

- Obszar Natura 2000 „Dolina Pilicy”,
- Obszar chronionego krajobrazu „Dolina Pilicy i Drzewiczki” wyróżnia się dużymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi, wynikającymi ze znacznego zróżnicowania cech geomorfologicznych i krajobrazowych terenu. Obszar ten należy do krajowej sieci ECONET Polska. Uwzględniając bogactwo awifauny lęgowej oraz występowanie gatunków rzadkich w skali europejskiej obszar ten został zaliczony do systemu ostoi ptaków o randze europejskiej. Wysokie walory przyrodnicze doliny Pilicy zgodnie z konwencją „Ramsar” o obszarach wodno-błotnych predysponują ją do ochrony o znaczeniu międzynarodowym - w związku, z czym nastąpiło jej zgłoszenie do Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN).

Obszar LSR posiada dobre warunki do rozwoju różnych odmian turystyki, szerokie walory przyrodnicze i ciekawy układ rzeczny stanowiący doskonałą bazę do rozwoju walorów turystycznych i rekreacyjnych. Walory przyrodnicze obszaru uzupełniają dziedzictwo kulturalne i historyczne, które wypromowane i wykorzystane we właściwy sposób przyczynia się do rozwoju obszaru.

Na terenie LGD istnieje kilka ośrodków wypoczynkowo – szkoleniowych, np. ośrodek sportowo-wypoczynkowy w Belsku Dużym obejmujący zbiornik wodny z terenem ogólnodostępnym, ośrodek wypoczynkowo – szkoleniowy w Małej Wsi, który znajduje się w odrestaurowanym zespole pałacowo – parkowym i jest jednym z bardziej znaczących i wyróżniających się obiektów tego typu na całym Mazowszu lub ośrodek „Nad Drzewiczką” położony w zacisznej wsi Nieznamierowice, gmina Rusinów w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki Drzewiczki.

Niewątpliwie dużym walorem turystycznym są sady o wyróżniającym krajobrazie obszaru LGD, szczególnie atrakcyjne w okresie kwitnienia i owocobrania. Obszar objęty LSR LGD „Wszyscy Razem” mimo głównie rolniczego charakteru ma warunki do rozwoju funkcji wypoczynkowej jako miejsce letnich pobytów mieszkańców Warszawy. Przesądza o tym bliskość Warszawy, dobra dostępność komunikacyjna, walory środowiska kulturowego i przyrodniczego.

Jednym ze zdiagnozowanych problemów był słaby dostęp do infrastruktury turystycznej, w tym m.in. infrastruktury noclegowej. Obszar LGD pod tym względem nie przedstawia się korzystnie. Łącznie na obszarze działania stowarzyszenia na 2021 rok były dostępne 4 całoroczne obiekty noclegowe (w 3 na 10 gmin objętych LSR), które dysponowały 237 miejscami noclegowymi. Z kolei w przypadku miejsc noclegowych udostępnianych w gospodarstwach agroturystycznych, to ofertę w tym zakresie posiada jedna gmina objęta LSR

Powyzsze badania jednoznacznie wskazują na rosnące zapotrzebowanie na miejsca noclegowe. Rozwój infrastruktury turystycznej a w ślad za tym zwiększenie przychodów i tworzenie nowych miejsc pracy może mieć pozytywny wpływ na zmniejszenie migracji młodych ludzi do miasta oraz na zwiększenie przychodów gospodarstw rolnych.

9. Obszary wiejskie

LGD „Wszyscy Razem” skupia na swoim obszarze gminy wiejskie i gminy miejsko wiejskie. Według danych GUS (Bank Danych Lokalnych) na dzień 31.12.2020 r. gminy LGD zamieszkiwało łącznie 53 388 osób, z czego prawie 90% osób zamieszkiwało na wsi.

Źródłem dochodów dla gospodarstw domowych z terenu LGD jest przede wszystkim działalność rolnicza, następnie praca najemna, w dalszej kolejności emerytury i renty, inne źródła oraz pozarolnicza działalność gospodarcza oraz inne źródła.

Tabela nr II Gospodarstwa domowe wg źródeł dochodów.

Nazwa gminy	z działalności rolniczej	z pozarolniczej działalności gospodarczej	z pracy najemnej	z emerytury i renty	z innych niezarobkowych źródeł
Belsk Duży	1 182	141	354	163	101
Błędów	1 528	152	402	232	332
Mogielnica	1 276	119	499	197	161
Nowe Miasto nad Pilicą	1 028	100	468	242	331
Pniewy	793	106	326	129	114
Giędnów	355	113	168	170	49
Kłwów	675	65	207	124	99
Odrzywół	560	60	270	133	44
Potworów	798	59	202	146	309
Rusinów	724	42	359	206	116
Razem LGD	8 919	957	3 255	1 742	1 656

Źródło: GUS, Bank Danych Lokalnych

10. Rolnictwo i rynek rolny

Średnia wielkość gospodarstwa rolnego dla całego obszaru LSR LGD „Wszyscy Razem” to 5,25 ha, przy czym największe gospodarstwa znajdują się na terenie gmin Nowe Miasto nad Pilicą, Kłwów i Odrzywół, a najmniejsze w gminie Rusinów.

Najwięcej gospodarstw rolnych istnieje w gminie Pniewy (ponad 3 tys.), najmniej w gminach Kłwów i Odrzywół. Średnia ilość gospodarstw przypadająca na jedną gminę należącą do LGD „Wszyscy Razem” to 1637.

W zdecydowanej większości przeważa produkcja sadownicza (jabłka) oraz uprawa papryki (przede wszystkim tunelowa). Do kierunków produkcji rolnej mającej znaczenie dla regionu zaliczyć można również hodowlę bydła mlecznego oraz trzody chlewnej.

Na obszarze objętym LSR wśród podmiotów gospodarki narodowej 218 zajmuje się sektorem rolniczym.

Na terenie LGD gospodarstwa o wielkości 1-5 ha stanowią niemalże 50% ogólnej liczby gospodarstw (wg. danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2020 r.), w dalszej kolejności są gospodarstwa o większej powierzchni tj. 5-10 ha. Takie rozdrobnienie nie wpływa pozytywnie na specjalizację produkcji i zwiększenie źródła dochodu właśnie z produkcji rolnej.

W gospodarstwach rolnych, wg. danych GUS w 2020 r. zatrudnionych było niemalże 22 tys. osób, przy czym większość stanowili mężczyźni.

Uprawa ziemi, często w gospodarstwach dziedzicznych od pokoleń ma dla rolników wymiar nie tylko ekonomiczny, ale przede wszystkim sentymentalny i tradycyjny. Szanując przywiązanie rolnika do ziemi, ale też chcąc wspomóc opłacalność gospodarstw, LGD „Wszyscy Razem” będąc swoistym liderem innowacji w lokalnym środowisku będzie prowadzić działania zachęcające rolników, szczególnie z małych gospodarstw do szukania rozwiązań, które pozwolą na zachowanie tradycyjnej formy gospodarstwa przy jednoczesnym nadaniu mu nowej funkcji; mowa tutaj o tworzeniu gospodarstw agroturystycznych, zagród edukacyjnych czy gospodarstw opiekuńczych.

II. Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne

Obszar objęty LSR LGD „Wszyscy Razem” jest terenem o charakterze przede wszystkim rolniczym. Główne kierunki uprawy skupiają się na papryce oraz jabłkach, które są produktami w dużej mierze charakteryzującymi region.

Od 15 lat Gmina Potworów leżąca na południowym wschodzie woj. Mazowieckiego nazywana jest polską stolicą papryki.

W Gminie Potworów papryka doczekała się swojego święta. Już od ponad 15 lat - co roku organizowane są Dni Papryki.

Swoje święto papryka ma również w gminie Klwów, gdzie corocznie organizowana impreza przyciąga ok. 20 tys. osób. Święto Papryki w Klwowie ma charakter ponadregionalny, organizowane jest już od 21 lat.

W latach 80-tych papryka była najbardziej dochodową uprawą i prawie cała produkcja sprzedawana była na rynkach hurtowych i w detalu. Drewniane konstrukcje tuneli były stosunkowo tanią inwestycją i łatwą do wykonania przez każdego rolnika. Sukces ekonomiczny tej uprawy w latach 80-tych spowodował bardzo szybki wzrost uprawy papryki w całym regionie. Dlatego też, na skutek bardzo dużej produkcji tego warzywa - gmina Przytyk wraz z okolicznymi gminami: Potworów, Rusinów, Klwów nazwane zostały „paprykowym zagłębiem”. Obecnie region radomski jest największym zagłębiem uprawy papryki w Polsce. Przybliżona wielkość zbioru papryki waha się w granicach 40 tysięcy ton rocznie w około 2 000 gospodarstw, w ponad 30 tys. tuneli foliowych na obszarze około 600 ha. Większość gospodarstw uprawiających paprykę to gospodarstwa małe o powierzchni około 5 ha. Uprawa papryki jest dla nich głównym źródłem dochodu. Rejon uprawy papryki charakteryzuje się korzystnymi warunkami klimatycznymi dla roślin ciepłolubnych. Jest on przede wszystkim cieplejszy w stosunku do obszarów sąsiednich.

Wiosną występuje tu 44 dni więcej bez przymrozków, niż w sąsiednich rejonach - a to decyduje o możliwości wcześniejszego wejścia z uprawą i automatycznie uzyskanie wcześniejszego i wyższego plonu. Rolnicy z tego terenu zaczynają zrzyszać się w organizacje, które pozwolą wyprodukować dużą masę towaru o jednakowych potrzebnych parametrach oraz korzystniej go sprzedać. Obecnie w uprawie jest ponad 20 odmian.

Region grójecki jest związany z sadownictwem już od czasów średniowiecza, a powiat grójecki i powiaty z nim sąsiadujące, produkcję jabłek rozwinęły do rangi przemysłowej na skalę światową. Za producentami owoców podążyły firmy obsługujące ten sektor rolnictwa, budując niezbędną infrastrukturę do obsługi gospodarstw sadowniczych. W rezultacie na terenie południowego Mazowsza powstał „Największy Sad Europy” jak potocznie nazywają go jego mieszkańcy. Wielowiekowa tradycja upraw jabłoni silnie skoncentrowana na tym obszarze spowodowała, że jest on silnie kojarzony przede wszystkim z jabłkami. Renoma jaką cieszą się jabłka grójeckie wynika z ich dużego udziału w rynku oraz ich wysokiej jakości.

W dniu 5 października 2011 r. jabłka grójeckie zostały zarejestrowane przez Komisję Europejską jako chronione oznaczenie geograficzne (rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 981/2011 z dnia 30 września 2011 r.). Jest to 30 polski produkt zarejestrowany w unijnym systemie chronionych nazw pochodzenia i chronionych oznaczeń geograficznych oraz gwarantowanych tradycyjnych specjalności.

Obszar produkcji jabłek grójeckich obejmuje 21 gmin woj. mazowieckiego oraz 5 gmin woj. łódzkiego. Największą koncentrację upraw jabłoni w tym regionie wykazują gminy: Błędów, Belsk Duży, Grójec, Warka (nawet do 70 % upraw). Pod nazwą jabłka grójeckie mogą być sprzedawane jabłka określonych odmian w klasie extra i klasie I. Owoce muszą spełniać minimalne wymagania dotyczące wybarwienia, wielkości oraz jędrności miąższu w czasie sprzedaży, określone w specyfikacji produktu.

Przed wprowadzeniem do obrotu produktu posiadającego zarejestrowaną nazwę, producenci muszą poddać się kontroli zgodności procesu produkcji ze specyfikacją. Ma ona na celu potwierdzenie, że na każdym etapie wytwarzania danego produktu spełnione zostały wymagania specyfikacji. Pozytywny wynik kontroli jest gwarancją wysokiej jakości produktu, co w konsekwencji odgrywa ogromną rolę przy budowaniu zaufania konsumentów i powoduje wzrost popytu na dany produkt.

Kolejnym lokalnym produktem jest bez wątpienia Obwarzanek Odrzywolski. Obwarzanki Odrzywolskie mają około sześćdziesięcioletnią tradycję. Na Mazowszu jest to produkt tradycyjny, bo tylko w Odrzywole produkuje się obwarzanki o takim kształcie. Obwarzanek jest obowiązkowym elementem każdego odpustu.

12. Obszar edukacji formalnej

Dostęp do edukacji na obszarze LGD należy ocenić jako optymalny mając na uwadze problem starzejącego się społeczeństwa. Na terenie Lokalnej Grupy Działania funkcjonuje 11 szkół ponadgimnazjalnych (są to szkoły ponadpodstawowe, ponadgimnazjalne i policealne ogółem), 32 szkoły podstawowe oraz 41 punktów, w których świadczone jest wychowanie przedszkolne (są to zarówno oddziały jak i punkty przedszkolne). Największym problemem w zakresie edukacji, jest – zdaniem mieszkańców – nadal niezadawalający stan infrastruktury edukacyjnej i wyposażenia obiektów szkolnych oraz zbyt małe możliwości rozwoju zawodowego i podwyższania kwalifikacji zawodowych.

13. Zasady zrównoważenia środowiskowego

Dbając o poprawę jakości życia na obszarze działania LGD „Wszyscy Razem” w tym rozwój przedsiębiorczości, nie można pominąć istotnych kwestii związanych z ochroną środowiska oraz przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym.

Zasoby naturalne są ograniczone, a ich nadmierna eksploatacja lub niewłaściwe zarządzanie może skutkować brakiem ważnych źródeł zaopatrzenia w podstawowe elementy w perspektywie średnio- lub długoterminowej; takich jak woda, prąd, ziemia, drzewa itp.

LGD „Wszyscy Razem”, wzorem poprzedniego okresu programowania, będzie premiować operacje mające pozytywny wpływ na kwestie zrównoważenia środowiskowego. Każdy beneficjent, który otrzyma wsparcie w tym zakresie będzie zobowiązany do przedłożenia informacji z wywiązania się z obowiązku przeprowadzenia działań w zakresie ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Każda operacja będzie monitorowana na podstawie osiągniętych wskaźników uwzględniających specyfikę konkretnej operacji.

Jedną z ważniejszych ról w tym zakresie będą odgrywać działania w zakresie koncepcji Smart Village (inteligentnej wsi) które to z założenia muszą m.in. wykazywać korzyść dla lokalnej społeczności w zakresie poprawy poszanowania środowiska i klimatu.

14. Uzasadnienie doborów zakresów wsparcia, wyboru dostępnych źródeł finansowania oraz przyjętego sposobu wdrażania.

Przedsięwzięcia w ramach LSR będą realizowane za pomocą konkursów (operacji klasycznych) w tym projektów partnerskich, grantowych, oraz grantów na opracowanie koncepcji Smart Village. Taki dobór metod jest uzasadniony doświadczeniami LGD w poprzednich okresach programowania, potrzebami zgłaszanymi przez lokalną społeczność oraz dostępnymi formami wsparcia w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027.

LSR, z uwagi na zakres celów i przedsięwzięć planowanych do realizacji będzie finansowana wyłącznie z budżetu PS dla WPR na lata 2023-2027. Przyjęto sposób wdrażania LSR poprzez stosowanie wielozakresowych naborów wniosków. Jak wykazano w dalszej części niniejszej LSR, przedsięwzięcia są tak skonstruowane, że nie tylko odpowiadają na najpilniejsze potrzeby lokalnej społeczności, w tym osób młodych, seniorów i grup w niekorzystnej sytuacji, ale się wzajemnie uzupełniają dając efekt synergii, niemożliwy do uzyskania w ramach innych programów pomocowych. Oznacza to, że realizacja jednego przedsięwzięcia będzie pozytywnie wpływać na założenia innego, wzmacniając tym samym efekt interwencji LEADER na obszarze LSR.

15. Kluczowe grupy docelowe

W świetle najważniejszych potrzeb rozwojowych na obszarze LGD, takich jak tworzenie nowych miejsc pracy, aktywizacja, integracja i włączenie społeczne młodzieży i osób starszych, poprawa dostępu do infrastruktury i usług dla mieszkańców, wzmocnienie kapitału ludzkiego i organizacji pozarządowych, poszukiwanie innowacyjnych rozwiązań dla rozwoju wsi, LGD wyróżniła następujące grupy docelowe:

Seniorzy. W związku z postępującym starzeniem się społeczeństwa, a także niskim przyrostem naturalnym, osoby starsze zaczynają stanowić dużą grupę społeczną o specyficznych potrzebach. Wskaźnik obciążenia demograficznego z roku na rok wzrasta na terenie gmin LGD. W 2015 r. średnio w każdej z gmin osoby powyżej 65 r. życia stanowiły 17,3% całej społeczności, w 2021 roku wskaźnik ten wynosi już 18,9%. Jak wynika z przeprowadzonych na terenie LSR ankiet, o tym, że to właśnie starzenie się społeczeństwa jest największym problemem w gminie przekonanych jest aż połowa mieszkańców. Znaczna większość, bo aż 84% ankietowanych uważa także, że w działaniach LGD należy przewidzieć aktywności na rzecz seniorów w zakresie włączania społecznego oraz cyfrowego.

Osoby młode. Jak wynika z przeprowadzonych ankiet aż 86% mieszkańców biorących udział w badaniu uważa, że należy przewidzieć aktywności na rzecz lokalnego środowiska młodzieżowego (osób do lat 25). W swoich odpowiedziach członkowie społeczności zaproponowali tworzenie nowych kółek oraz klubów zainteresowań innych, niż sportowe, wycieczki, edukacja regionalna, powstawanie klubów młodzieżowych, organizacja koncertów, konkursów tanecznych, kina plenerowego, spływów kajakowych, otwarcie biblioteki z kawiarenką oraz skateparku.

Ponadto, poziom dostępu do Internetu znacząco wpływa na ścieżki rozwoju ludzi młodych. Brak dostępu do stałego połączenia internetowego nie pozwała na udział w kursach lub szkoleniach online.

Organizacje pozarządowe/członkowie organizacji pozarządowych. Ze względu na szczególną rolę takich jednostek w budowaniu polityki społecznej, działania Lokalnej Grupy Działania powinny dążyć do wsparcia takich inicjatyw. Wskazują na to również dane pochodzące z badań. Aż 50% mieszkańców uważa, że aktywność organizacji pozarządowych to największy potencjał w gminie, a co czwarty ankietowany największy potencjał upatruje w aktywności mieszkańców, inicjowaniu i wspólnym podejmowaniu inicjatyw oddolnych.

Przedsiębiorcy. Wzrastające wskaźniki przedsiębiorczości wskazują na potrzebę wspierania pozytywnych trendów w tym zakresie. Istotnym wskaźnikiem charakteryzującym poziom przedsiębiorczości mieszkańców jest liczba podmiotów nowo zarejestrowanych na 10 tysięcy mieszkańców w wieku produkcyjnym. Dla badanego obszaru wskaźnik ten w 2021 r. wyniósł 102 podmioty.

Jednostki sektora finansów publicznych są dość nietypową grupą docelową w ramach LSR. W ostatnich latach, z jednej strony w wyniku pandemii Covid-19, wysokiej inflacji i malejących dochodów mieszkańców obserwuje się zmniejszający się potencjał tych jednostek zaś z drugiej, rosną oczekiwania społeczności wobec tworzenia usług o charakterze niekomercyjnym, mających na celu poprawę jakości życia zwiększenia ofert spędzania wolnego czasu.

Mieszkańcy. W każdym działaniu realizowanym zarówno przez LGD jak i poszczególnych wnioskodawców, to właśnie mieszkańcy są ostatecznymi beneficjentami. Dlatego, uwzględniając wyniki spotkań konsultacyjnych, szczególnie pod kątem wzmocnienia kapitału społecznego, zwiększenia aktywizacji i włączenia szczególnie osób w niekorzystnej sytuacji, mieszkańcy zostali wyodrębnieni jako główna grupa docelowa.

Osoby w niekorzystnej sytuacji tj.

Rolnicy małych gospodarstw. Co dziesiąty mieszkaniec twierdzi, że warunki sprzyjające pozarolniczym funkcjom małych gospodarstw rolnych są sprzyjające, natomiast 17% ankietowanych uważa, że ogólne warunki w gminach sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości. Tyle samo osób wskazało na problem niewystarczające współpracy między samorządem przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi. Niestety aż co czwarty mieszkaniec wskazał jednak, że do najważniejszych problemów omawianego terenu należy mała liczba szkoleń zawodowych i informatycznych, co negatywnie wpływa na innowacyjność gospodarczą terenu.

Kobiety. Szczególnie te powracających na rynek pracy. Średnio w każdej z gmin należącej do LSR mieszka 429 osób pobierających wsparcie na każde 10 tysięcy mieszkańców. Zasięg korzystania z pomocy społecznej ocenia się na badanym obszarze na 4,3%, podczas gdy w województwie mazowieckim wynosi 3,5%. Wysoki udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci, wynosi aż 43%, co oznacza, że niemal połowa dzieci na terenie LSR wymaga wsparcia ze strony Ośrodków Pomocy Społecznej. Fakt ten może wiązać się z utrudnionym dostępem do rynku pracy dla kobiet. Na ten problem zwracają uwagę także mieszkańcy. Na niekorzystną sytuację kobiet wiejskich w zakresie zatrudnienia wskazało aż 16% respondentów.

Osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie. Osoby niepełnosprawne stanowią znaczną część społeczeństwa, ale mają utrudnione możliwości partycypacji w życiu społecznym. Szczególnie widoczne jest to w wymiarze podejmowanej pracy. Dane dotyczące województwa mazowieckiego mówią, że jedynie 18,9% niepełnosprawnych w wieku 16-89 lat podjęło pracę (GUS 2022). Mimo zmiany społecznego nastawienia do problemów osób niepełnosprawnych oraz ich opiekunów nadal napotykają oni na problemy w uczestnictwie w życiu społecznym. Ograniczenia te wiążą się nie tylko z barierami architektonicznymi, ale również z mentalnością mieszkańców.

Migranci. Na terenie województwa mazowieckiego, jak wynika z obserwacji, migranci nie angażują się aktywnie w lokalne życie społeczności, skupiając się na rozwiązywaniu własnych problemów.

16. Potrzeby rozwojowe

Dane statystyczne oraz informacje zgromadzone podczas diagnozy partycypacyjnej pozwoliły na wyłonienie dwóch wymiarów szczególnie istotnych z perspektyw dalszego rozwoju obszaru objętego LSR. Pierwszy dotyczy **Wzrostu dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR.** Mieszkańcy wsi i małych miast mają ograniczony dostęp do wielu usług. Dotyczy to nie tylko usług kulturalnych jak kina i teatry, ale również bardziej „prozaicznych” możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb. W poprzednim okresie programowania widoczne było zainteresowanie przedsiębiorców udoskonalaniem swoich usług i podejmowaniem nowych inicjatyw, które zaspokajały potrzeby mieszkańców w tym zakresie. Diagnoza przeprowadzona wśród mieszkańców wyraźnie wskazuje, że jakość i dostępność usług w poszczególnych gminach LGD jest niewystarczająca. W zależności od tego o jakich usługach mówimy 14,3% do 33,6% ankietowanych uważa jakość usług za zbyt niską (2023). Same przedsięwzięcia kierowane są do przedsiębiorców, ale zasadniczym celem rozwojowym jest poprawa jakości życia mieszkańców.

Drugim zdiagnozowanym problemem, który wymaga podjęcia działań jest **Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi.**

Poprawa ta ma się odbywać poprzez szereg przedsięwzięć, które wynikają z identyfikacji poszczególnych potrzeb. Jedną z takich podstawowych potrzeb jest niewystarczająca ilość infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej. Ponad jedna trzecia ankietowanych mieszkańców wskazała, że w miejscowościach jest niska jakość oferty spędzania wolnego czasu (niewielka dostępność infrastruktury rekreacyjnej) (33,6%; 2023). Na niską jakość usług kulturalnych narzeka 22,1% respondentów. Nie ulega zatem wątpliwości, że LGD powinna zabezpieczyć w swoim budżecie fundusze na realizację tego typu działań. Bez wątpienia należy również zaplanować przedsięwzięcia wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Dotyczy to również wspierania lokalnej kultury oraz zachowania dziedzictwa lokalnego. O wadze zaspokojenia takich potrzeb świadczą liczby organizacji pozarządowych na obszarze, które pomimo stałego wzrostu dale są poniżej średniej wartości w województwie. Potwierdzeniem są też wyniki ankiety, gdzie 18,6% mieszkańców potwierdza niskie zaangażowanie lokalnej społeczności w działania inicjowane na obszarze LSR.

Należy podkreślić, że założeniem LSR będzie wykorzystanie innowacyjnych narzędzi do zaspokajania wyżej wskazanych potrzeb. Osobnym przedsięwzięciem w tym zakresie będzie opracowanie koncepcji inteligentnych wsi.

Mając powyższe na uwadze, na obszarze LGD zidentyfikowano dwa problemy kluczowe:

1. Niewystarczający dostęp usług dla lokalnej społeczności, co dotyczy zarówno niskiego poziomu przedsiębiorczości, w tym również małych gospodarstw rolnych
2. Słaby dostęp do infrastruktury publicznej - dostosowanej do potrzeb każdej grupy wiekowej, niewystarczający poziom integracji społecznej oraz brak wykorzystania innowacyjnych metod rozwoju obszaru.

Zdiagnozowanie problemów stanowi podstawę do określenia głównych celów, które LGD powinna osiągnąć, wykorzystując dostępne narzędzia finansowe w ramach EFRROW oraz EFRR. Analiza potrzeb i potencjału dostarcza wskazówek dotyczących kryteriów wyboru operacji, które umożliwią wybór działań mających największy wpływ na rozwiązanie zidentyfikowanych problemów i wyzwań. Kryteria te powinny uwzględniać istotne aspekty, odpowiadające na zgłaszane przez grupy docelowe problemy i mające kluczowe znaczenie dla realizacji LSR.

Sugerowane rozwiązania w kwestii kryteriów:

- **premiowanie operacji objętych oddolnymi koncepcjami inteligentnej wsi;** Wsparcie opracowania koncepcji inteligentnych wsi odnoszących się do obszarów wiejskich i społeczności, które chcą rozwijać nowe możliwości w oparciu o swoje mocne strony i posiadane zasoby. Jest to w przyszłości szansa na rozwój obszaru LSR mając na uwadze rozdrobnienie gospodarstwa i niską dochodowość rolnictwa.

- **premiowanie operacji realizowanych przez młode kobiety prowadzące/współprowadzące gospodarstwo rolne w ramach zakresu rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych;** Kobiety zostały zdiagnozowane jako jedna z grup docelowych istotnych z punktu widzenia LSR z uwagi na ich ogromny potencjał z jednej strony, zaś z drugiej na niekorzystną sytuację spowodowaną brakiem możliwości rozwojowych z uwagi na pracę w gospodarstwach rolnych, które w dużej części i tak nie przynoszą oczekiwanych korzyści finansowych.

- **premiowanie operacji dedykowanych mieszkańcom obszarów wiejskich, w szczególności osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji;** Pomimo znaczących nakładów finansowych, wciąż widoczne są różnice między obszarami wiejskimi a miastami. Dotyczy to przede wszystkim dostępu do edukacji (z brakiem szkół ponadpodstawowych w niektórych gminach), kultury, rynku pracy oraz możliwości rozwoju i podnoszenia kwalifikacji. Mieszkańcy, którzy brali udział w wywiadach, ankietach i konsultacjach, jednoznacznie wskazali na konieczność kontynuacji działań mających na celu redukcję tych dysproporcji.

- **premiowanie operacji innowacyjnych;** jednym z pozytywnych aspektów podejmowanych inicjatyw mających na celu wyrównywanie szans pomiędzy obszarami wiejskimi a miejskimi jest łatwiejszy dostęp do sprawdzonych praktyk, które prezentują innowacyjne rozwiązania. Mieszkańcy obszaru LSR są coraz bardziej świadomi globalnych trendów i pragną, aby nowoczesne technologie i rozwiązania znalazły zastosowanie również na ich terenie. Ostatnie nabory składania wniosków jednoznacznie wskazują, że przedsiębiorcy głównie poszukują innowacyjnych rozwiązań, które mogą zastosować w swoich firmach, zwiększając tym samym ich konkurencyjność na rynku.

- **premiowanie operacji, które wykorzystują lokalny potencjał /zakładają kultywowanie lokalnych tradycji;** rezultaty spotkań, wywiadów, ankiet, konsultacji oraz analiz ex-post jednoznacznie pokazują, że lokalna społeczność jest w pełni świadoma bogactwa i potencjału swojego obszaru zamieszkania, a równocześnie coraz bardziej zainteresowana poszukiwaniem rozwiązań mających na celu promowanie jego unikalności. Wśród zgłaszanych propozycji pojawiają się inspirujące pomysły dotyczące rozwijania dziedzictwa kulinarnej tradycji oraz wzmocnienia kapitału społecznego seniorów, których liczba stale wzrasta.

- **premiowanie tworzenie nowych miejsc pracy;** mimo wyraźnego spadku wskaźnika bezrobocia, jego obecny poziom wciąż pozostaje poniżej pożądanego. Konieczne jest stworzenie nowych miejsc pracy, aby zatrzymać młodych ludzi na obszarze objętym

LSR, zwłaszcza w kontekście starzejącego się społeczeństwa. Tworzenie nowych miejsc pracy, w połączeniu z innowacjami w dziedzinie edukacji i infrastruktury publicznej, może stanowić silny bodziec dla ludzi, aby pozostać na terenie swojego obecnego zamieszkania.,

- **premiowanie Wnioskodawców, które otrzymali wcześniej dofinansowanie ze środków UE lub posiadają doświadczenie w realizacji projektów;** z uwagi na ograniczony budżet LSR oraz skrócony czas wdrażania, oparcie się na doświadczonych Wnioskodawcach zapewnia większą pewność skutecznej realizacji operacji, eliminując ryzyko wycofania się lub rozwiązania umowy, które stanowiło znaczący problem w poprzednim okresie programowania i wprowadzało dodatkowe komplikacje na etapie wdrażania LSR. Takie działanie przyczynia się do zapewnienia osiągnięcia kamieni milowych i uniknięcia potencjalnych zagrożeń.
- **premiowanie Wnioskodawców, którzy korzystali z doradztwa w biurze LGD / uczestniczyli w warsztatach i szkoleniach organizowanych w ramach Planu komunikacji itp.;** jakość wniosku ma kluczowe znaczenie dla skutecznej realizacji operacji osiągnięcia celów LSR. Etap konsultacji i nawiązywania bezpośrednich relacji z Wnioskodawcą pozytywnie wpływa na realność realizacji planowanego zamierzenia. Istnieje możliwość zachęcenia do zwiększenia poziomu innowacyjności, uwzględnienia kwestii środowiskowych oraz nawiązania owocnej współpracy. Efekt wsparcia dotyczy wszystkich etapów realizacji operacji, zapewniając kompleksową pomoc i przyczyniając się do osiągnięcia sukcesu.
- **premiowanie operacji o niższej niż maksymalna kwota wsparcia;** ograniczenia budżetowe LSR nie są w stanie zaspokoić wszystkich dużych potrzeb rozwojowych obszaru. Dlatego wykorzystanie niższej kwoty pomocy niż maksymalna daje możliwość realizacji większej liczby operacji. Taka LSR otwiera drogę do realizacji pomysłów większej liczby osób, co w rezultacie prowadzi do wyższego efektu i większego wpływu na społeczność lokalną.
- **premiowanie Wnioskodawców, którzy posiadają kwalifikacje lub doświadczenie w zakresie odpowiednim do zakresu projektu;** wybór Wnioskodawców posiadających odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie w odpowiednim zakresie projektu ma kluczowe znaczenie. Szczególnie w przypadku zakładania działalności gospodarczej, jest to gwarancja, że Wnioskodawca będzie w stanie utrzymać wysoką jakość oferty od samego początku, po wejściu na lokalny rynek. Dzięki temu oferta stanie się konkurencyjna i będzie miała większe szanse na zaspokojenie potrzeb i oczekiwań klientów. Dodatkowo, znajomość branży i posiadane kontakty zapewnią większą trwałość efektu wsparcia.,
- **premiowanie operacji dedykowanych seniorom, ludziom młodym oraz osobom w niekorzystnej sytuacji,** jako naturalna konsekwencja na odpowiedź wprost na wyzwania przed jakimi stoi LGD w najbliższych latach.
- **premiowanie operacji realizowanych w partnerstwie;** na partnerstwie i współpracy opiera się idea LEADER i funkcjonowanie LGD. Doceniając wagę i potencjał partnerstwa LGD będzie premiować projekty, których realizacja zakłada współpracę.
- **premiowanie operacji obejmujących zasięgiem obszar więcej niż 1 gminy;** dzięki czemu przy optymalnych nakładach finansowych uda się zaspokoić potrzeby większej liczby mieszkańców;
- **premiowanie operacji zintegrowanych;** co pozwoli, przy wykorzystaniu niższych środków zaspokoić większą liczbę zdiagnozowanych potrzeb, co w przypadku ograniczonych środków finansowych ma bardzo istotne znaczenie
- **premiowanie operacji uwzględniających promocję LGD;** jako organizacji wpierającej rozwój obszarów wiejskich w oparciu o oddolne budowanie partnerstwa. Im więcej osób zaangażuje się w prace na rzecz rozwoju „małej ojczyzny” tym większe szanse, że działania podejmowane przez LGD będą odpowiadać na potrzeby większej liczby interesariuszy obszaru LSR
- **premiowanie operacji wykazujących spójność, komplementarność lub synergię z innymi projektami z obszaru LSR;** wszelkie planowane przedsięwzięcia w ramach LSR są względem siebie komplementarne, wzajemnie się uzupełniają zatem operacje planowane do realizacji w ramach LSR również powinny spełniać te kryteria.

Poniższa tabela przedstawia istotne problemy występujące na obszarze objętym LSR, które generują potrzeby rozwojowe, a także dostępne zasoby, które mogą być wykorzystane do pokonania tych trudności i wyzwań. Tabela zawiera również wskazówki dotyczące obszarów, na które LSR może wpływać oraz identyfikację grup docelowych, które będą objęte przyszłymi nabory wniosków.

Tabela nr 12 Matryca wyzwań i potencjału LSR

<p>Problem kluczowy: Niewystarczający dostęp usług dla lokalnej społeczności, co dotyczy zarówno niskiego poziomu przedsiębiorczości, w tym również małych gospodarstw rolnych</p> <p>Przyczyny: Niewykorzystane dla rekreacji i turystyki zasoby naturalne, Wysoki poziom bezrobocia, Niedostateczna wiedza mieszkańców na temat możliwości rozwoju, Brak wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości, Monokultura rolnicza Brak współpracy między grupami producenckimi</p>		
<p>Grupy docelowe istotne z punktu widzenia LSR</p> <p>Osoby w niekorzystnej sytuacji, Osoby młode (do 25 r.ż.);</p>	<p>Najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ LSR</p> <p>Problemy społeczne, Obszary atrakcyjne turystycznie,</p>	<p>Zasoby/ potencjał LSR, który może być wykorzystany</p> <p>Atrakcyjne położenie komunikacyjne Walory środowiska naturalnego</p>

Seniorzy (pow. 60 r.ż.); Przedsiębiorcy; Mieszkańcy	Obszary wiejskie, Gospodarka/ Przedsiębiorczość Rynek pracy	Lokalne produkty – jabłko, papryka, obwarzanek odrzywolski Dobre warunki do rozwoju turystyki Silne grupy producenckie Duży obszar inwestycyjny
Problem kluczowy: Słaby dostęp do infrastruktury publicznej - dostosowanej do potrzeb każdej grupy wiekowej, niewystarczający poziom integracji społecznej oraz brak wykorzystania innowacyjnych metod rozwoju obszaru. Przyczyny Niewystarczająca baza/infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i sportowa, Mała aktywność młodzieży, Brak miejsc spotkań integracyjnych dla mieszkańców, Ograniczony dostęp do oferty kulturalnej, Niska wiedza ekologiczna mieszkańców, Małe wsparcie dla organizacji pozarządowych, Brak oferty spędzania wolnego czasu dla mieszkańców		
Grupy docelowe istotne z punktu widzenia LSR	Najważniejsze obszary, na które może mieć wpływ LSR	Zasoby/ potencjał LSR, który może być wykorzystany
Osoby w niekorzystnej sytuacji, Osoby młode (do 25 r.ż.); Seniorzy (pow. 60 r.ż.) Organizacje pozarządowe; JSFP; Mieszkańcy	Problemy społeczne. Obszary wiejskie. Zasady zrównowazenia środowiskowego. Obszary atrakcyjne turystycznie. Działalność sektora społecznego.	Cykliczne imprezy o znaczeniu regionalnym i ponadregionalnym Polityka prorozwojowa samorządów terytorialnych Kapitał ludzki, aktywność społeczna mieszkańców

Źródło: opracowanie własne

ROZDZIAŁ V - Spójność, komplementarność i synergia

1. Zgodność i komplementarność z innymi dokumentami planistycznymi

LSR jest w pełni zgodna zarówno z dokumentami strategicznymi dotyczącymi obszaru jaki obejmuje swoim zasięgiem, jak i z założeniami programowymi na lata 2023-2027. Oddolne podejście, które jest fundamentem interwencji LEADER stanowi potencjał, który bezpośrednio wpływa na możliwość osiągnięcia celów strategicznych nie tylko na poziomie lokalnym, ale także regionalnym, powiatowym, wojewódzkim i krajowym. Zdefiniowane w ramach poszczególnych celów przedsięwzięcia obejmują działania skierowane na szeroko rozumianą poprawę jakości życia w tym zwiększenie dostępności, eliminację wykluczeń społecznych oraz rozwój oferty usług spędzania czasu wolnego oraz zachowania dziedzictwa kulturowego obszaru LSR jak również poprawę dostępu do usług komercyjnych, w tym opartych na lokalnych zasobach.

Tabela nr 13 Opis korelacji na poziomie przedsięwzięć w LSR

LSR 2023-2027	Cel 1. Wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR
	Przedsięwzięcie 1.1 Wzrost konkurencyjności lokalnych przedsiębiorców poprzez wprowadzenie nowej lub udoskonalonej oferty usług
	Przedsięwzięcie 1.2 Wzrost aktywności mieszkańców poprzez zakładanie nowych firm usługowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych
	Cel 2. Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi
	Przedsięwzięcie 2.1. Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej;
	Przedsięwzięcie 2.2. Działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji;
	Przedsięwzięcie 2.3. Propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji;
	Przedsięwzięcie 2.4. Wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć;
	Przedsięwzięcie 2.5. Opracowanie koncepcji inteligentnych wsi.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030	
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych.	
CS 2.1. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.	
CS 2.2. Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym.	
Przedsięwzięcia LSR są względem celów KSRR komplementarne, spójne i synergiczne.	

<p>W ramach LSR zaplanowano przedsięwzięcia, które pozytywnie wpłyną na rozwój i wzmocnienie kapitału ludzkiego i społecznego m.in. poprzez poprawę dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej (P.2.1.) czy działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.2.)</p> <p>jak również przedsięwzięcia z zakresu propagowania lokalnej kultury oraz zachowania dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.) oraz poprzez działania w zakresie wspierania inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć (P.2.4.)</p> <p>Z kolei w ramach przedsięwzięć obejmujących wzrost przedsiębiorczości tj. wzrost konkurencyjności lokalnych przedsiębiorców poprzez wprowadzenie nowej lub udoskonalonej oferty usług (P.1.1.) oraz wzrost aktywności mieszkańców poprzez zakładanie nowych firm usługowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych (P.1.2.) wsparcie uzyskują istniejące przedsiębiorstwa oraz powstaną nowe podmioty gospodarcze generujące nowe miejsca pracy w tym gospodarstwa agroturystyczne i zagrody edukacyjne.</p>
<p>Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)</p>
<p>Cel szczegółowy I Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną</p> <p>Cel szczegółowy II Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony</p>
<p>Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne</p> <p>Cele LSR i Strategii Na Rzecz odpowiedzialnego Rozwoju są spójne i wzajemnie się przenikają w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy aktywizując jednocześnie rolników z małych gospodarstw rolnych w kierunku rozwoju i tworzenia gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych (P.1.1.;P.1.2) czy propagowania lokalnej kultury oraz zachowania dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.) jak również w zakresie poprawy dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej (P.2.1.). Działania LSR przenikają się z celami Strategii również w zakresie działań wspierających wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.2.) poprzez niewątpliwie pozytywny wpływ na rozwój kapitału społecznego na obszarze LSR.</p>
<p>Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa 2030</p>
<p>Cel szczegółowy II Poprawa jakości życia, infrastruktury i stanu środowiska</p> <p>Cel szczegółowy III Rozwój przedsiębiorczości, pozarolniczych miejsc pracy i aktywnego społeczeństwa</p>
<p>Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne</p> <p>Cele LSR spójne i wykazują wysoki stopień komplementarności z celami Strategii z uwagi na fakt, iż realizacja przedsięwzięć zaplanowanych w LSR z pewnością przyczyni się do poprawy jakości życia na obszarze LSR jak również rozwoju przedsiębiorczości i tworzenia miejsc pracy oraz dywersyfikacji źródeł dochodów w małych gospodarstwach rolnych poprzez tworzenie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Należy w tym miejscu wskazać działania przede wszystkim w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy aktywizując jednocześnie rolników z małych gospodarstw w kierunku tworzenia gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych (P.1.1.;P.1.2) czy poprawę dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej (P.2.1.) jak również działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.2.) oraz przedsięwzięcia z zakresu propagowania lokalnej kultury oraz zachowania dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.) czy wreszcie wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć (P.2.4.) w tym opracowanie koncepcji inteligentnych wsi (P.2.5.)</p>
<p>PS dla WPR na lata 2023-2027</p>
<p>CS 8.P 10. Włączenie osób z grup defaworyzowanych lub wykluczonych na obszarach wiejskich</p>
<p>CS 8.P 11. Stymulowanie rozwoju lokalnego przez innowacje, cyfryzacje i wykorzystanie potencjału endogenicznego</p>
<p>CS 8.P 12. Zaangażowanie młodych w życie lokalne, w tym w podejmowaniu decyzji, tworzenie sieci społeczności</p>
<p>CS 8.P 13. Rozwój wiedzy/umiejętności: cyfryzacja, oszczędność zasobów, przedsiębiorczość, środowisko, klimat</p>
<p>CS 8.P 4. Poprawa dostępu do infrastruktury turystyczno- rekreacyjnej</p>
<p>CS 8.P 7. Poprawa dostępu do usług komercyjnych</p>
<p>CS 8.P 8. Rozwój form współpracy na obszarach wiejskich w wymiarze produkcyjnym, usługowym, społecznym</p>
<p>CS 8.P 9. Rozwój przedsiębiorczości poprzez tworzenie i utrzymanie miejsc pracy i dywersyfikację dochodów</p>

<p>Przedsięwzięcia LSR są względem celów PS dla WPR na lata 2023-2027 komplementarne, spójne i synergiczne</p> <p>Realizacja LSR z uwagi na fakt, iż interwencja LEADER jest jednym z fundamentalnych elementów polityki rozwoju obszarów wiejskich w sposób komplementarny pozytywnie wpłynie na osiągnięcie celów PS WPR poprzez realizację przedsięwzięć w zakresie m.in.</p> <ul style="list-style-type: none"> -wzrostu konkurencyjności lokalnych przedsiębiorców poprzez wprowadzenie nowej lub udoskonalonej oferty usług (P.1.1.) -wzrostu aktywności mieszkańców poprzez zakładanie nowych firm usługowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych (P.1.2.) -poprawy dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej (P.2.1.) -działań wspierających wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.2.) -propagowania lokalnej kultury oraz zachowania dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.) -wspierania inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć (P.2.4.) -opracowania koncepcji inteligentnych wsi (P.2.5.)
<p>Strategia rozwoju województwa mazowieckiego 2030+. Innowacyjne Mazowsze</p>
<p>1. Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości.</p> <p>1.2. Wspieranie przedsiębiorstw w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy.</p>
<p>6. Aktywizacja gospodarcza obszarów wiejskich.</p> <p>6.3. Wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarczej oraz tworzenie pozarolniczych miejsc pracy.</p>
<p>10. Zapewnienie trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zachowanie wysokich walorów środowiska.</p> <p>10.7. Kształtowanie świadomości ekologicznej.</p>
<p>15. Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego.</p> <p>15.4. Wspieranie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego i kształtowanie postaw prospołecznych.</p>
<p>16. Podnoszenie standardów funkcjonowania infrastruktury społecznej oraz zmniejszenie różnic w dostępie do świadczeń zdrowotnych i opiekuńczych.</p> <p>16.3. Kształtowanie warunków sprzyjających aktywności fizycznej mieszkańców.</p>
<p>17. Aktywizacja społeczno-gospodarcza mieszkańców.</p> <p>17.1. Aktywizacja zawodowa osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy, w tym osób sprawujących opiekę nad osobami zależnymi, z niepełnosprawnościami, absolwentów i osób w wieku 50+. 17.4. Wspieranie postaw przedsiębiorczych oraz samozatrudnienia.</p>
<p>19. Włączenie i integracja społeczna.</p> <p>19.1. Przeciwdziałanie marginalizacji społecznej, w szczególności osób z niepełnosprawnościami, starszych oraz w trudnej sytuacji życiowej.</p> <p>19.2. Wspomaganie włączenia społecznego i przeciwdziałanie ubóstwu.</p>
<p>Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne.</p> <p>LSR realizując przedsięwzięcia w skali lokalnej jednocześnie tworzy spójne i logiczne związki dla przedsięwzięć zaplanowanych do realizacji w skali globalnej, tj. na poziomie województwa mazowieckiego.</p> <p>Cele LSR i strategii województwa są spójne i wzajemnie się przenikają w zakresie rozwoju przedsiębiorczości i wsparcia tworzenia nowych miejsc pracy w tym przez rolników z małych gospodarstw rolnych (P.1.1.;P.1.2.), także poprzez budowę koncepcji Smart Village (P.2.5) oraz poprawy dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej (P.2.1.) również w zakresie działań wspierających wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.2.) czy propagowania lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.). Przedsięwzięcia przyczyniają się również do osiągnięcia celów Strategii województwa poprzez wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć (P.2.4.)</p>
<p>Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027</p>
<p>CS 4I (EFS włączenie społeczne) - Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej</p> <p>CS 4 VI (EFRR kultura i turystyka) – turystyczne szlaki i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych)</p>
<p>Strategia Rozwoju Powiatu Grójeckiego</p>
<p>2.2 Rozwój lokalnej przedsiębiorczości</p> <p>3.1 Rozwój infrastruktury turystycznej i kulturalnej</p> <p>3.2 Rozwój zintegrowanych form turystyki i rekreacji</p>

<p>Strategia Rozwoju Powiatu Przysuskiego</p> <p>1.6. Rozwinięta infrastruktura turystyki kwalifikowanej (rowerowej, wodnej, biegowej) oraz rekreacji i wypoczynku</p> <p>2.3. Budowanie lokalnej tożsamości i integrowanie mieszkańców oparte na walorach historyczno-kulturowych</p> <p>3.5. Rozwinięta gospodarka turystyczna i agroturystyczna</p> <p>4.1 Zwiększona przedsiębiorczość osób młodych</p> <p>7.1 Wzrost poziom aktywności i zatrudnialności osób zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym poprzez działania aktywnej integracji</p>
<p>Przedsięwzięcia LSR są względem celów ww. Strategii komplementarne, spójne i synergiczne</p> <p>Cele LSR są spójne i wykazują wysoki stopień komplementarności z celami dokumentów strategicznych powiatów, na terenie których działa LGD przede wszystkim w zakresie rozwoju przedsiębiorczości w tym dywersyfikację źródeł dochodu małych gospodarstw rolnych (P.1.2; P.2.2.) oraz rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury publicznej (P.1.1.), czy propagowania lokalnej kultury oraz zachowania dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.) jak również w zakresie poprawy dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej (P.2.1.). Działania LSR przenikają się z celami ww. Strategii również w zakresie działań wspierających wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.2.) poprzez niewątpliwie pozytywny wpływ na rozwój aktywności społeczności lokalnej w tym osób w niekorzystnej sytuacji najbardziej zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p>
<p>Strategie Rozwoju Gmin:</p> <p>Bełsk Duży, Błędów, Gielniów, Kłwów, Mogielnica, Nowe Miasto nad Pilicą, Odrzywół, Pniewy, Potworów, Rusinów</p>
<p>Mając na względzie zbliżony zakres celów strategicznych strategii gmin członkowskich w niniejszej części LSR wykazano cele dokumentów gminnych, które są wspólne dla niemalże wszystkich jednostek.</p>
<p>Ochrona zasobów środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego</p> <p>Wspieranie rozwoju aktywności gospodarczej</p> <p>Aktywizacja działań w kierunku rozwoju turystyki, agroturystyki, promocja lokalnych zasobów gminy</p> <p>Zapewnienie jak najlepszych standardów usług edukacyjnych i dostęp do obiektów sportowo-rekreacyjnych</p> <p>Wsparcie działań opieki społecznej i aktywnej integracji oraz bezpieczeństwa w gminie</p> <p>Promocja gminy i lokalnych produktów</p> <p>Rozwój oferty turystycznej i wypoczynkowej, opartej na zasobach regionu</p> <p>Wzrost integracji społecznej</p> <p>Rozwój bazy sportowo-rekreacyjnej na terenie gminy</p> <p>Poprawa atrakcyjności turystycznej gminy.</p> <p>Zwiększenie ilości miejsc noclegowych.</p> <p>Zapewnienie infrastruktury sportowej i rekreacyjnej dla mieszkańców oraz miejsca na imprezy kulturalne</p> <p>Pielęgnowanie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Kreowanie i wspieranie aktywności kulturalnej mieszkańców</p> <p>Zwiększenie aktywizacji społecznej</p> <p>Aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym</p> <p>Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców Gminy</p> <p>Poprawa stanu istniejącej infrastruktury sportowo - rekreacyjnej oraz stworzenie nowych miejsc niezbędnych do rozwoju kultury, sportu oraz czynnej rekreacji</p> <p>Wykorzystanie walorów środowiskowych poprzez stworzenie miejsc aktywnego wypoczynku</p> <p>Stworzenie atrakcyjnej oferty rekreacyjno-turystycznej z uwzględnieniem istniejących zasobów przyrodniczych i kulturowych Gminy</p>
<p>Przedsięwzięcia LSR są względem celów Strategii komplementarne, spójne i synergiczne.</p> <p>LSR z uwagi na fakt, iż powstała przy udziale społeczności lokalnych gmin członkowskich reprezentujących zarówno sektor publiczny, gospodarczy i społeczny jak również ludzi młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji doskonale wpisuje się w ww. cele oraz stanowi uzupełnienie działań planowanych do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego.</p> <p>LGD w ramach swoich przedsięwzięć przewidziała zarówno wsparcie na rzecz rozwoju ogólnodostępnej infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej (P.2.1.), jak również integrację lokalnej społeczności w ramach przedsięwzięcia z zakresu propagowania lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.3.) czy działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji (P.2.2.)</p>

Ponadto, jednym z głównych przedsięwzięć LSR będą działania na rzecz wsparcia rozwoju przedsiębiorczości w tym rozwój agroturystyki i zagród edukacyjnych (P.1.1.; P.1.2.) oraz rozwój inteligentnych wsi poprzez budowę koncepcji Smart Village (P.2.5.)

2. Komplementarność i synergia przedsięwzięć w LSR

Wszelkie planowane przedsięwzięcia w ramach LSR są tak skonstruowane, aby w jak najszerszym stopniu zaspokoić zgłaszane potrzeby i problemy przy jednoczesnym ograniczeniu środków budżetowych. Oznacza to, że realizacja jednego przedsięwzięcia jednocześnie pozytywnie wpływa na efekty lub stanowi fundament do zakresu działań zaplanowanych w innym przedsięwzięciu w tym nawet z innego celu LSR.

Przedsięwzięcia 1.1 wzrost konkurencyjności lokalnych przedsiębiorców poprzez wprowadzenie nowej lub udoskonalonej oferty usług oraz 1.2 wzrost aktywności mieszkańców poprzez zakładanie nowych firm usługowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych są komplementarne z zakresem przedsięwzięcia 2.3. propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji ponieważ funkcjonowanie gospodarstw agroturystycznych czy zagród edukacyjnych opiera się na lokalnym dziedzictwie kulturowym oraz z uwagi na fakt, iż ponieważ w wyniku działań w zakresie przedsiębiorczości powstaną nowe, atrakcyjne miejsca pracy, w tym dla osób młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

Przedsięwzięcie 2.2 działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji jest komplementarne z zakresem przedsięwzięcia 2.3 propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji ponieważ wieloletnie prowadzenia działań przez LGD na rzecz włączenia i aktywizacji jednoznacznie pokazują, że wraz ze wzrostem świadomości lokalnej społeczności wzrasta aktywność mieszkańców zarówno w zakresie integracji jak i rozwoju przedsiębiorczości co sprawia, że przedsięwzięcie jest również komplementarne z zakresem przedsięwzięcia 1.2 wzrost aktywności mieszkańców poprzez zakładanie nowych firm usługowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych.

Przedsięwzięcie 2.1. poprawa dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej jest komplementarne z zakresem przedsięwzięcia 2.3 mającego na celu zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji z uwagi na fakt, iż infrastruktura publiczna stanowi doskonałą bazę do organizowania aktywności włączeniowych i integracyjnych dla lokalnej społeczności w każdej grupie wiekowej.

Przedsięwzięcie 2.4. wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć jest komplementarne z zakresem przedsięwzięcia 2.5. opracowanie koncepcji inteligentnych wsi z uwagi na fakt, iż formuła realizacji operacji w zakresie opracowania koncepcji inteligentnej wsi zakłada przede wszystkim jej oddolny charakter oraz współdziałanie różnych podmiotów jak również oparta jest na połączeniu innowacyjnych rozwiązań technologicznych z lokalnymi zasobami (dziedzictwem lokalnym).

3. Wartość dodana podejścia LEADER

Realizacja LSR w ramach podejścia LEADER przynosi liczne korzyści, w tym zacieśnienie współpracy, zaangażowanie mieszkańców, rozwój umiejętności zarządzania obszarem oraz tworzenie innowacyjnych przedsięwzięć, które przyczyniają się do wszechstronnego rozwoju lokalnego społeczności.

Dodatkowo, LSR otwiera możliwość realizacji działań, które nie są dostępne w ramach innych źródeł finansowania, umożliwiając jednocześnie komplementarną realizację projektów na obszarze kilku jednostek samorządu terytorialnego, co zostało również wykazane na poziomie kryteriów wyboru operacji.

Mieszkańcy odgrywają istotną rolę w rozwoju swoich miejscowości poprzez zaangażowanie w konkretne działania i realizację ustalonych przedsięwzięć. Dzięki ich aktywnemu udziałowi, tworzą się nowe miejsca pracy, poszerza się oferta usług dla lokalnej społeczności oraz rozwija się ogólnodostępna infrastruktura publiczna. Poprzez uczestnictwo w działaniach edukacyjnych rozwijają swoje umiejętności i kompetencje, czerpiąc inspirację do włączenia się w działania na rzecz lokalnych społeczności tworząc jednocześnie więzi z miejscem zamieszkania i poczucie przynależności do danego regionu.

Podejście LEADER jest spójne i konsekwentne w swej istocie, co oznacza, że mieszkańcy nie tylko wskazują jakie problemy wymagają interwencji, ale również, poprzez swoje zaangażowanie w strukturach LGD, w tym w Radzie, mają wpływ na wybór operacji, które zostaną zrealizowane w ramach LSR i które najlepiej przyczynią się do osiągnięcia celów, które sami określili podczas diagnozy obszaru wdrażania LSR.

Realizacja LSR otwiera również możliwość realizacji innowacyjnych i uzupełniających przedsięwzięć, które sprzyjają spójnemu i wszechstronnemu rozwojowi lokalnemu. Dzięki nim obszar objęty LSR staje się miejscem, w którym powstają nowe pomysły, inicjatywy i działania, przynoszące korzyści dla całej społeczności. Wprowadzane innowacje i różnorodne

przedsięwzięcia wspierają rozwój ekonomiczny, społeczny i kulturalny obszaru, tworząc bardziej dynamiczną i atrakcyjną lokalną rzeczywistość.

Podejście LEADER jest niewątpliwie wyjątkową formą wsparcia dedykowaną obszarom wiejskim z uwagi na jej komplementarność i synergię celów i przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach LSR. Mając powyższe na uwadze planuje się realizację wielozakresowych naborów, które jednocześnie będą realizować różne przedsięwzięcia wzajemnie się uzupełniając tak to wykazano zarówno w pkt.1 niniejszego rozdziału oraz w planie działania.

Podsumowując, korzyści wynikające z realizacji LSR w ramach podejścia LEADER obejmują przede wszystkim pogłębienie współpracy między różnymi podmiotami zaangażowanymi w jej realizację, pełną decyzyjność mieszkańców w kwestii rozwoju obszaru, wzrost świadomości i umiejętności związanych z zarządzaniem obszarem, tworzenie innowacyjnych i uzupełniających przedsięwzięć, które przyczyniają się do spójnego i wszechstronnego rozwoju obszaru. Ponadto, LSR oferuje możliwość realizacji działań, które są nieosiągalne w ramach innych funduszy oraz umożliwia realizację projektów komplementarnych na obszarze kilku jednostek samorządu terytorialnego.

Dzięki wieloletniemu doświadczeniu zdobytemu podczas wcześniejszych okresów wdrażania LSR, tj. w latach 2007-2013 i 2014-2020 oraz dokładnej analizie potrzeb i potencjału naszego obszaru, LGD doskonale rozpoznaje oczekiwania grup docelowych oraz możliwości oferowane przez Europejski Fundusz Rolny na Rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w kontekście interwencji LEADER na lata 2023-2027.

Ponadto, LGD dla wzmocnienia osiągniętych efektów, wzorem lat poprzednich zamierza organizować szereg dodatkowych działań zarówno z zakresu integracji, włączenia społecznego czy promocji innowacyjnych operacji. W tym celu będzie współpracować z gminami członkowskimi oraz szukać źródeł finansowania poza LSR. Na przykład, mogą to być zadania publiczne w ramach konkursów organizowanych na podstawie programów współpracy z organizacjami pozarządowymi, które pozwolą dodatkowo wzmocnić osiągnięte rezultaty interwencji LEADER.

4. Dywersyfikacja źródeł finansowania LSR

Realizacja LSR, będzie finansowana zarówno z budżetu PS dla WPR na lata 2023-2027. Szczegółowy podział środków przedstawiają tabele budżetowe. Jednocześnie w związku z możliwością realizacji RLKS w formule pośredniej, przewidujemy możliwość ubiegania się o wsparcie w ramach programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027. Sformułowane przez pryzmat potrzeb cele doskonale wpisują się w program regionalny. Szczegółowy podział środków przedstawiają tabele budżetowe.

5. Metody aktywizujące

W ramach LSR wykorzystane zostaną następujące metody aktywizujące:

- operacje klasyczne – EFRROW
- projekty grantowe (tzw. odwrócony projekt grantowy) – EFRROW
- operacje własne, jeśli nie będzie możliwości osiągnięcia określonych celów czy wskaźników – EFRROW
- projekt granatowy na przygotowanie koncepcji Smart Village – EFRROW

Taki dobór metod jest uzasadniony doświadczeniami LGD z poprzednich okresów programowania, w szczególności 2014-2020 oraz pozytywnymi efektami wdrażania LSR, co potwierdzają wyniki ewaluacji ex-post. Ponadto, odpowiada on na potrzeby zgłaszane przez lokalną społeczność oraz odzwierciedla formy wsparcia przewidziane w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027.

Z kolei operacja własna dedykowana jest LGD, w momencie, kiedy w odpowiedzi na ogłoszenie o naborze wniosków nie zgłosi się żaden podmiot i wystąpi ryzyko nie osiągnięcia wskaźników. Należy podkreślić, iż operacja własna, mimo że beneficjentem jest LGD podlega procedurom oceny i wyboru na równych zasadach jak w przypadku pozostałych beneficjentów.

Mając na uwadze opisaną wyżej ścisłą komplementarność zaplanowanych w ramach LSR przedsięwzięć, planuje się realizację wielozakresowych naborów, które wzajemnie się uzupełniając w jeszcze większym stopniu przyczynią się do osiągnięcia nadrzędnego celu LSR, który można sformułować jako poprawę jakości życia na obszarze LSR.

Ponadto, LGD dla wzmocnienia osiągniętych efektów, wzorem lat ubiegłych, zamierza realizować szereg dodatkowych działań zarówno z zakresu integracji, włączenia społecznego oraz promocji innowacyjnych operacji.

6. Integrowanie sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć

Jak już zostało wspomniane, fundamentem idei LEADER jest partnerstwo i współpraca, zatem mając na uwadze bogate doświadczenie LGD we nawiązywaniu współpracy z różnymi podmiotami jak również prowadzeniu działań animacyjnych i integrujących oraz wykazaną wyżej komplementarność przedsięwzięć, LGD zamierza podjąć szereg działań w celu integrowania sektorów, partnerów, zasobów i branż w celu kompleksowej realizacji przedsięwzięć.

W przypadku LSR ma to również ogromne znaczenie z uwagi na skrócony okres wdrażania LSR oraz ograniczony budżet jaki przypada na konkretny obszar.

Doskonałym narzędziem są działania zaplanowane w ramach Planu komunikacji, których celem jest podnoszenie świadomości i wzmacnianie kompetencji lokalnej społeczności m.in. w zakresie poznawania dobrych praktyk, promowania współpracy oraz innowacji na obszarach wiejskich. Plan komunikacji zawiera również działania informacyjne i promocyjne, również w zakresie integracji i współdziałania.

Dodatkowym narzędziem w promocji działań kompleksowych są kryteria wyboru, które premiuje operacje ukierunkowane na jak najszerzy poziom zintegrowania.

Ponadto, LGD wykorzystując dobre praktyki w zakresie partycypacji na etapie budowy LSR, planuje udostępnić możliwość dyżurów/ konsultacji z ekspertem, który będzie w stanie rozwiązać wszelkie wątpliwości natury formalno-prawnej. Również bazując na partnerskich relacjach z gminami członkowskimi, LGD będzie mogła zasięgnąć opinii prawnej w skomplikowanych przypadkach operacji, które swoim zasięgiem obejmują np. obszar kilku gmin.

Rozdział VI Cele i wskaźniki

Skuteczne zaangażowanie w budowę LSR interesariuszy reprezentujących poszczególne grupy interesu, w szczególności dzięki prowadzonym na szeroką skalę konsultacjom społecznym, pozwoliło na sformułowanie najważniejszych potrzeb i problemów obszaru, co z kolei zapewniło wypracowanie oczekiwanych kierunków rozwojowych LSR, będącymi odpowiedzią na obecne wyzwania.

Sformułowane cele oraz przedsięwzięcia są efektem zastosowania partycypacyjnych metod tworzenia LSR, dostosowanych do potrzeb wszystkich interesariuszy, obejmujących w szczególności konsultacje w punktach stacjonarnych i mobilnych, internetowe narzędzia badawcze, wywiady indywidualne i grupowe, grupy tematyczne i fokusowe. Ważną częścią wykonanych prac analitycznych była weryfikacja złożonych ankiet i kart projektowych (fiszek) oraz zgłoszonych propozycji. Zapewniły one wypracowanie efektów w sposób oddolny. To na ich kanwie wspólnie nakreślono cele LSR, dbając by bezpośrednio oddziaływały na zidentyfikowane problemy i w optymalny sposób zaspakajały zgłoszone potrzeby. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy społeczno-gospodarczej obszaru można stwierdzić, że mimo różnorodności i kumulacji wielu kwestii, istnieje szereg zbieżnych problemów

do rozwiązania, celów do osiągnięcia oraz oczekiwań społeczności zamieszkującej obszar LSR.

Obszarami problemowymi, które są spójne dla całego LSR są:

- rosnące bezrobocie powiązane z migracją ludzi młodych do ośrodków miejskich;
- depopulacja oraz starzenie się społeczeństwa;
- słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, rekreacyjna i sportowa m.in. szlaki piesze, rowerowe, ścieżki edukacyjne, miejsca odpoczynku, baza noclegowa, gastronomiczna;
- brak ukierunkowanej oferty turystycznej zawierającej atrakcje i produkty turystyczne;
- niezadowalająca i niekonkurencyjna oferta edukacyjna, szkoleniowa dla osób młodych i bezrobotnych,
- wymagająca poprawy jakość usług edukacyjnych i kulturalnych;
- potrzeba zwiększenia wydarzeń o charakterze aktywizującym i integrującym;
- niska świadomość obywatelska w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego polskiej wsi.
- Wskazane powyżej zagadnienia były punktem wyjścia dla formułowania celów i przedsięwzięć LSR tak, aby były odzwierciedleniem wyników diagnozy obszaru dokonanej z udziałem lokalnej społeczności. Stanowią one załącznik do LSR - Formularz 1. Cele i przedsięwzięcia.

Na podstawie zidentyfikowanych zagadnień, z uwzględnieniem wniosków wynikających z przeprowadzonej analizy SWOT, zostały wyznaczone dwa cele, ściśle powiązane z planowanymi przedsięwzięciami. Zakładają one równomierny rozwój obszaru LSR i wyznaczają główne kierunki działań. Problemów i potrzeb zidentyfikowano znacznie więcej, jednak możliwe było skupienie się na najbardziej istotnych z punktu widzenia zrównoważonego rozwoju obszaru, które jednocześnie mogą być zaspokojone dzięki pozyskaniu środków finansowych w ramach RLKS. Ponadto, do celów zostały przypisane przedsięwzięcia, które pozwolą na osiągnięcie zakładanych efektów w poszczególnych grupach docelowych. Przedsięwzięcia mają charakter komplementarny i wzajemnie współdziałają w osiągnięciu zakładanych celów.

Założone cele są spójne i ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb i oczekiwań lokalnej społeczności. Cele i przedsięwzięcia są zgodne i wpisują się w cele PS dla WPR na lata 2023-2027.

Realizacja powyższych założeń bezpośrednio przyczyni się do rozwoju obszaru LSR w zakresach oczekiwanych przez społeczność lokalną. Przy jej udziale określono powyższe przedsięwzięcia, które są nie tylko spójne z założonymi celami, ale również komplementarne względem siebie. Zostały one sformułowane w taki sposób, aby bezpośrednio pozwalały na użycie

miarodajnych i efektywnych wskaźników produktu, które bezpośrednio realizują założone cele. Pobudzają również mieszkańców do aktywnego udziału we wdrażaniu LSR oraz jasno precyzują w jakich zakresach pomocy, potencjalni beneficjenci będą mogli realizować swoje pomysły.

Cel 1. Wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR

Głównym założeniem jest wzrost konkurencyjności istniejących przedsiębiorstw oraz powstawanie nowych, poprzez zastosowanie innowacji, co przyczyni się do podwyższenia konkurencyjności oraz rozwoju firm na obszarze LSR. Ponadto promocja przedsiębiorczych postaw zwiększy zainteresowanie podmiotów z obszaru LSR zakładaniem lub rozwijaniem działalności gospodarczej. Założenia LSR mają ośmielić mieszkańców do kreatywnego podejścia do podejmowanych inicjatyw i wdrażania innowacji w prowadzeniu biznesu. Realizacja celu przyczyni się do ożywienia gospodarczego, tworzenia nowych miejsc pracy, zmniejszenia bezrobocia, podniesienia kompetencji mieszkańców w obszarze prowadzenia działalności gospodarczej. Pomoc będzie skierowana na rozwój komercyjnych usług mających na celu poprawę jakości życia na obszarze. Dzięki temu powstaną nowe firmy z ofertą skierowaną bezpośrednio do mieszkańców, a istniejące podmioty będą miały szansę na dywersyfikację swojej działalności lub zwiększenie konkurencyjności świadczonych usług. Ważnym elementem rozwoju obszaru będzie wsparcie kierowane do małych gospodarstw rolnych poprzez rozwój i tworzenie gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Obszar LSR to tereny atrakcyjne przyrodniczo, które mają nieodkryty lub niewykorzystany potencjał dla rozwoju turystyki wiejskiej.

Wskaźnik REZULTATU R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.

Wskaźnik REZULTATU R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR.

Do osiągnięcia celu 1 przyczyni się realizacja dwóch przedsięwzięć:

1.1 Wzrost konkurencyjności lokalnych przedsiębiorców poprzez wprowadzenie nowej lub udoskonalonej oferty usług.

Planowane wsparcie będzie przeznaczane na działania związane z rozwojem przedsiębiorstw istniejących na obszarze LSR poprzez zmianę procesu produkcyjnego, sposobu świadczenia usług lub wdrożeniu nowych rozwiązań. Rozwój istniejącej oferty lub wprowadzanie nowych usług będzie się odbywać poprzez dywersyfikację i wejście przedsiębiorstwa na nowe rynki lub wzmocnienie podstawowej działalności przedsiębiorstwa poprzez wprowadzenie nowych rozwiązań w różnych obszarach lub też zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Ważnym elementem wspieranych projektów będzie podnoszenie kwalifikacji.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje produkcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą lokalni mikro i mali przedsiębiorcy. Grupy docelowe (odbiorcy nowej oferty usług mających wpływ, na jakość życia) – mieszkańcy, turyści i podmioty działające w sektorze organizacji pozarządowych oraz jednostki sektora finansów publicznych.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba nowych usług w ramach istniejącego przedsiębiorstwa

Przedsięwzięcie 1.2 „Wzrost aktywności mieszkańców poprzez zakładanie nowych firm usługowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych”

Jest ono bezpośrednio powiązane z przedsięwzięciem nr 1.1 i ma przyczynić się do rozwoju oferty spędzania wolnego czasu, wzmocnienia znaczenia gospodarki doświadczeń. Założeniem planowanego przedsięwzięcia jest efektywne wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych obszaru LSR dla rozwoju oferty usługowej, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarki rekreacyjnej i turystycznej, ukierunkowanej na rozwój agroturystyki i turystyki wiejskiej. Wsparcie będą inwestycje dotyczące budowy lub przebudowy obiektów służących świadczeniu usług, ich wyposażenie, zakup maszyn i urządzeń. Ważnym aspektem będzie tworzenie warunków dla powstawania nowych miejsc pracy w tym sektorze.

Usługi dla ludności oraz turystyka wiejska pozwolą kreować nową, jakość i nowe miejsca pracy, koncentrujące się na zagospodarowaniu czasu wolnego. Konieczny jest rozwój infrastruktury noclegowej, turystycznej, rekreacyjnej i dostępowej oraz podniesienie jej standardów. Mieszkańcy i turyści wymagać będą organizacji czasu wolnego, w tym unikatowej oferty kulturalnej czy kulturalno-edukacyjnej, co stwarza warunki do sieciowania i kooperacji. Ważnym elementem wspieranych projektów będzie podnoszenie kwalifikacji.

Agroturystyka jest bezpośrednio powiązana z rozwojem turystyki przyjaznej środowisku, ze szczególnym nastawieniem na zaangażowanie walorów dziedzictwa kulturowego i różnorodności przyrodniczej. Dopelnieniem tej formuły obok gospodarstw agroturystycznych są również zagrody edukacyjne, których oferta jest budowana na bazie zasobów gospodarstwa, jak również walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych danej miejscowości – pozwala przyciągnąć na tereny wiejskie turystów oraz zintegrować mieszkańców z innych obszarów. Ważną częścią tych działań jest agroturystyka, będąca jedną z form turystyki wiejskiej

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje produkcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą lokalni mieszkańcy zamierzający podjąć działalność gospodarczą lub wprowadzić usługi gospodarcze wyłączone z przepisów ustawy Prawo przedsiębiorców. Grupy docelowe (odbiorcy nowej oferty usług mających

wpływ na jakość życia) – mieszkańcy, turyści, podmioty działające w sektorze organizacji pozarządowych oraz jednostki sektora finansów publicznych.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowej działalności gospodarczej

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba operacji polegających na utworzeniu bądź rozwoju gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych

Cel 2. Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi

Cel umożliwi realizację wsparcia, które przyczyni się z jednej strony do poprawy i wzrostu atrakcyjności życia oraz zmniejszenie wykluczenia na obszarze LSR, natomiast z drugiej – wpłynie na wzrost świadomości mieszkańców w wymiarze społecznym i obywatelskim oraz ograniczenie wykluczeń. Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich jest bezpośrednio związana z takimi wyzwaniami jak: poprawa dostępu do infrastruktury publicznej poprzez budowę, rozbudowę, modernizację, doposażenie czy dostosowanie do zmian klimatycznych, w tym efektywne gospodarowanie zasobami. Wsparcie lokalnej społeczności będzie dotyczyło różnych obszarów, w tym edukacji, zdrowia, sportu, rekreacji czy przeciwdziałaniu wkluczeniom. Osiągnięcie zakładanego celu będzie możliwe poprzez realizację inwestycji obejmujących zwiększenie dostępności do małej infrastruktury publicznej (np. turystycznej, rekreacyjnej, sportowej czy kulturalnej) oraz działania związane z podnoszeniem świadomości mieszkańców (w tym np. warsztaty, szkolenia, eventy, spotkania animacyjno-integracyjne oraz wyjazdy studyjne). Szczególna uwaga zostanie zwrócona na aktywizację i edukację seniorów oraz ludzi młodych. Kluczowe będzie również włączenie osób w niekorzystnej sytuacji.

Wskaźnik REZULTATU: R.41PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR

Wskaźnik REZULTATU: R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.

Wskaźnik REZULTATU: R40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi.

Do osiągnięcia celu 2 przyczyni się realizacja pięciu przedsięwzięć:

- Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej;
- Działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji;
- Propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji;
- Wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć;
- Opracowanie koncepcji inteligentnych wsi.

Przedsięwzięcie 2.1 „Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej”

Obszar gmin tworzących obszar LSR jest zróżnicowany pod kątem walorów przyrodniczych, krajobrazowych oraz atrakcyjności turystycznej. Jednakże cały obszar wymaga doinwestowania w zakresie infrastruktury służącej rekreacji, turystyce, aktywności sportowej czy kulturalnej. Jednym z głównych trendów charakteryzujących współczesną turystykę i rekreację jest rozwój oferty alternatywnej, przyjaznej środowisku, wykorzystującej naturalne walory środowiska i różnorodności przyrodniczej.

Gospodarka rekreacyjno-turystyczna w znacznym stopniu może przyczynić się do poprawy spójności gospodarczej, terytorialnej i społecznej. Zrównoważony rozwój sektora turystyki wysokiej jakości stanowi jeden z kierunkowych priorytetów rozwojowych Unii Europejskiej. Rodzi to wyzwanie wzmocnienia potencjału gospodarczego i społecznego, sprzyjającego wzrostowi oferty spędzania wolnego czasu, rozumianego jako element konkurencyjności obszarów. Turystyka i rekreacja są istotnymi czynnikami dywersyfikacji gospodarki, wywołującym zapotrzebowanie na wykwalifikowane kadry, innowacyjne usługi i nowoczesne narzędzia zarządzania oraz badania i analizy wspierające zrównoważony rozwój oparty na lokalnej turystyce. Stwarza to nowe możliwości w zakresie wzrostu konkurencyjności obszaru LSR. Z drugiej strony ważnym aspektem poprawy standardu życia mieszkańców obszarów wiejskich jest dostęp do obiektów sportowych i rekreacyjnych typu sale sportowe, boiska, place zabaw, siłownie zewnętrzne. Istotnym elementem tworzenia tożsamości lokalnej, podtrzymywania dawnych obyczajów i zwyczajów są również działające instytucje kultury. Ich znaczenia i rola w ostatnich latach ulega pozytywnym przeobrażeniom domów kultury, świetlic, bibliotek, które stają się miejscami komunikacji mieszkańców z kulturą, przestrzeniami, które integrują lub zaspokajają potrzeby mieszkańców w zakresie spędzania wolnego czasu.

Przedsięwzięcie jest skierowane do jednostek sektora finansów publicznych oraz organizacji pozarządowych posiadających zdolność prawną. Beneficjenci będą mogli się ubiegać o wsparcie w zakresie budowy, przebudowy lub doposażenia ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury rekreacyjnej, sportowej, turystycznej oraz działalności kulturowej

Innowacyjnym kierunkiem rozwoju infrastruktury turystycznej będzie wspieranie operacji realizowanych w partnerstwie, tj. operacji realizowanych przez co najmniej 2 podmioty z obszaru LSR, które podejmują się realizacji wspólnego

przedsięwzięcia. Zastosowanie szeregu zachęt powinno zaowocować podjęciem współpracy i uzyskaniem efektu synergii (kuli śnieżnej).

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje infrastrukturalne lub nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe. Grupy docelowe: organizacje pozarządowe, mieszkańcy, turyści.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba utworzonych/dostosowanych/obiektów ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, w tym turystycznej/rekreacyjnej/sportowej/kulturalnej lub innej publicznej

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba projektów zwiększających dostęp do oferty usług niekomercyjnych w ramach włączenia społecznego

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba operacji w partnerstwie z wykorzystaniem innowacyjnych metod współpracy.

Przedsięwzięcie 2.2 „Działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji”

Założeniem przedsięwzięcia jest inicjowanie do podejmowania działań aktywizacyjnych, integracyjnych wśród mieszkańców poprzez ich aktywny udział w organizowanych wydarzeniach edukacyjno-aktywizujących. Podejmowane działania mają się przyczynić do wzrostu świadomości w zakresie możliwości podnoszenia kwalifikacji, kompetencji, rozwoju zawodowego, mieszkańców ze szczególnym uwzględnieniem seniorów, osób młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji. Realizacja przedsięwzięcia pozwoli na stworzenie warunków i przestrzeni do zaangażowania i partycypacji lokalnej społeczności w życiu swoich „małych ojczyzn”. Planuje się realizację projektów obejmujących warsztaty, szkolenia, prelekcje, wyjazdy studyjne, spotkania międzypokoleniowe z zakresów obejmujących m.in.: zdrowie i profilaktykę zdrowotną, cyberzagrożenia i cyberbezpieczeństwa, cyfryzację, ekologię i inne elementy zrównoważonego rozwoju. Beneficjentami realizującymi to przedsięwzięcie będą mogły być podmioty ze wszystkich sektorów, tj. społecznego, gospodarczego i publicznego. Będą oni mogli ubiegać się o wsparcie w zakresie budowania kapitału społecznego, w tym m.in. przez podnoszenie świadomości społeczno-obywatelskiej i lokalnej, czy kształcenie lokalnych liderów życia społecznego. Pozwoli to na zaangażowanie wszystkich interesariuszy w budowanie wspólnego lokalnego kapitału, rozwój, integrację oraz aktywizację.

Przedsięwzięcie jest dedykowane przede wszystkim seniorom, osobom młodym oraz grupie osób w niekorzystnej sytuacji. Zmniejszenie wykluczenia zapewni włączenie do aktywności pozostałych mieszkańców z obszaru objętego LSR.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie projektów grantowych. Będą to tzw. projekty miękkie. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe. Grupy docelowe: mieszkańcy, organizacje pozarządowe oraz grupy nieformalne.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba projektów edukacyjnych/integracyjnych/włączeniowych.

Przedsięwzięcie 2.3 „Propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji”

Kultura jest ważnym stymulatorem rozwoju ogólnospołecznego i stabilizacji. Należy dodać, że istotna jest zależność rozwoju gospodarczego od kultury i aktywności kulturalnej. Zauważalne jest, że tam, gdzie poziom kultury jest wyższy, tam też bardziej jest rozwinięta gospodarka. Natomiast tam, gdzie sfera kultury wykazuje niedorozwój, gospodarka przeżywa kryzys. Deficyt w obszarze kultury, zwłaszcza poprzez nieudolne gospodarowanie jej zasobami powoduje nierówności i konflikty, doprowadzając w efekcie do załamania się gospodarki. Słabo rozwinięta infrastruktura wsi i małych miast stanowi jedną z najpoważniejszych barier wielofunkcyjnego rozwoju tych obszarów, obniżając standardy życia i gospodarowania oraz decydując o słabej atrakcyjności inwestycyjnej. Założeniem przedsięwzięcia jest dbałość o kultywowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym włączeniu w ten proces mieszkańców, ze szczególnym uwzględnieniem ludzi młodych, seniorów czy osób w niekorzystnej sytuacji. Ważnym obszarem kulturowym na obszarze LGD „Wszyscy Razem” jest bogata kultura ludowa pielęgnowana przez mieszkańców. Wpisuje się ona w tradycje folkloru na styku województw mazowieckiego, łódzkiego (ubioiry kobiece, pieśni, tańce, opowiadania, relikty prastarych obyczajów). Na obszarze LSR działa wiele organizacji m. in. zespoły ludowe, muzyczne, kola gospodyń wiejskich, stowarzyszenia wspierające tradycje ludowe i realizujące projekty zmierzające do ich zachowania. Planowane działania obejmujące z jednej strony operacje o tzw. „miękkim” charakterze, dotyczące festiwali, konkursów, spotkań, wystaw, wydarzeń plenerowych itp. Będą oddziaływać na obszar kultury, społeczność lokalną, czy otoczenie gospodarcze. Obszar objęty LSR to tereny popularne do weekendowego wypoczynku w postaci turystyki rekreacyjnej, aktywnej i sportowej.

Wpłynie to korzystnie na gospodarkę lokalną, dzięki temu będą się rozwijały podmioty związane z turystyką – gospodarstwa agroturystyczne, kwatery prywatne, gastronomia, sklepy spożywcze, firmy zajmujące się organizacją czasu wolnego itp.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie projektów grantowych. Będą to tzw. projekty miękkie. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne. Grupy docelowe: mieszkańcy, turyści.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba wydarzeń w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba doposażonych podmiotów działających w sferze kultury i tradycji

Przedsięwzięcie 2.4 „Wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć”

Problemem obszaru LSR w zakresie partycypacji obywatelskiej jest niska innowacyjność w działalności społecznej i gospodarczej. Idąc dalej można stwierdzić, iż w zasadzie brakuje zachęt do edukacji, uczenia i nabywania umiejętności przez ludzi młodych, ale także dorosłych o ich obywatelskich prawach i różnych możliwościach angażowania się w życie społeczne. Dlatego też priorytetowym założeniem dla realizacji przedsięwzięcia jest praca u podstaw mająca za zadanie pokazanie wartości dodanej dla mieszkańców z zaangażowania się w podejmowanie i realizację lokalnych inicjatyw obywatelskich. Dobre praktyki m.in. z wyjazdów zagranicznych mają ukierunkować uczestników i wskazać im możliwości implementacji innowacyjnych na gruncie polskim projektów.

W ramach tego przedsięwzięcia planowane są:

- **międzynarodowy projekt partnerski** – dobre praktyki polegające na udziale w zagranicznym projekcie współpracy. Przewidziana jest wizyta studyjna we Włoszech. Partner GAL Polesine Delta Po z siedzibą: Piazza Garibaldi,6-45100 Rovigo-Itali. Głównym założeniem projektu będzie zapoznanie się z innowacyjnymi projektami w obszarze zaangażowania obywatelskiego. W projekcie weźmie także udział inny partner spoza obszaru LSR.

- **krajowy projekt partnerski mający na celu aktywizację lokalnej społeczności.** Ważną częścią planowanych aktywności będzie realizacja projektu partnerskiego z udziałem partnera spoza obszaru LSR „LGD Wszyscy Razem”, a mianowicie z obszaru LGD „Dziedzictwo i rozwój” z siedzibą w Zwoleniu, oraz obszaru LGD Wspólny Trakt” z siedzibą Kowala, co zagwarantuje rozwój społeczności lokalnej zgodny z trzema strategiami, na obszarze aż 25 gmin południowej części Mazowsza, a finalnie przyczyni się do powstania efektu synergii i wartości dodanej, niemożliwej do osiągnięcia w przypadku działań podejmowanych indywidualnie.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w formie konkursów. Będą to operacje nieprodukcyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe lub przedsiębiorcy. Grupy docelowe: mieszkańcy, turyści, organizacje pozarządowe, koła gospodyń wiejskich, grupy nieformalne, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy.

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba projektów partnerskich krajowych i międzynarodowych ukierunkowanych na aktywizację i poznawanie dobrych praktyk

Wskaźnik PRODUKTU: Liczba zrealizowanych projektów w partnerstwie.

Przedsięwzięcie 2.5 „Opracowanie koncepcji inteligentnych wsi”

Idea *Smart Village* ma się przyczynić do rozwoju obszarów wiejskich oraz wyrównywaniu dysproporcji w porównaniu z obszarami zurbanizowanymi. Koncepcje tworzone w sposób oddolny przy zaangażowaniu mieszkańców danej miejscowości mają dać szansę na poprawę warunków życia mieszkańców. Szczególnym obszarem ma być przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu terenów wiejskich oraz problemom w zakresie ochrony środowiska i klimatu. Wprowadzenie przedsięwzięcia związanego z inteligentnymi wsiami jest odpowiedzią na oczekiwania lokalnej społeczności w zakresie wykorzystywania innowacyjnych rozwiązań na obszarze LSR.

Przedsięwzięcie realizowane będzie w zakresie projektów grantowych. Będą to operacje nie inwestycyjne. Źródłem finansowania będzie EFRROW. Wnioskodawcami będą jednostki sektora finansów publicznych, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, osoby fizyczne. Grupy docelowe: mieszkańcy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, jednostki sektora finansów publicznych, przedsiębiorcy.

Wskaźnik PRODUKTU: liczba przygotowanych oddolnych koncepcji inteligentnych wsi.

Wskaźnik PRODUKTU: liczba partnerów, którzy włączyli się w przygotowanie oddolnych koncepcji inteligentnych wsi.

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

W ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 LGD będzie wdrażała komponent Wdrażanie Lokalnych Strategii Rozwoju. Osiągnięcie zaplanowanych celów i wskaźników ich realizacji będzie możliwe poprzez realizację adekwatnych do lokalnych potrzeb różnorodnych metod realizacji operacji aktywizujących społeczność lokalną w ramach LSR, tj.:

- operacje konkursowe realizowane przez podmioty inne niż LGD, w tym projekty partnerskie.
- projekty grantowe wdrażane przez LGD poprzez konkurencyjny wybór Grantobiorców realizujących pojedyncze zadania składające się na projekt grantowy;
- projekty grantowe realizowane przez LGD zgodnie z powyższymi zasadami, jednak ukierunkowane na przygotowanie innowacyjnych koncepcji inteligentnych wsi.

Wskutek identyfikacji wielu niekorzystnych zjawisk demograficznych na obszarach wiejskich przewidziano również wsparcie dla osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji.

Na etapie budowy LSR nie były dostępne szczegółowe Wytyczne w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Zarządzanie LSR oraz Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 dla interwencji I.13.1 LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS) – komponent Wdrażanie LSR. Udostępniane projekty wskazały na kierunki w zasadach oceny i wyboru projektów, jednak etap konsultacji nie zakończył się w trakcie zatwierdzania LSR. Utrudniło to przygotowanie rozwiązań i wymagało szeregu konsultacji z ekspertami zewnętrznymi oraz wymiany doświadczeń między różnymi grupami. To skłoniło do przygotowania rozwiązań wspólnych, uniwersalnych, które zapewnią wybór projektów zgodnych z obowiązującymi zasadami. Wybór mechanizmów wdrażania był realizowany indywidualnie przez każdą LGD, ale przebieg procesu oceny jest efektem współpracy i wymiany doświadczeń z innymi grupami.

Zasady wyboru i oceny operacji

Wybór i ocena będą prowadzone na podstawie obowiązujących przepisów oraz zgodnie z Wytycznymi MRiRW. LGD będzie podawać do publicznej wiadomości na swojej stronie internetowej, uzgodniony z Zarządem Województwa Mazowieckiego (dalej ZW), harmonogram naborów wniosków o wsparcie na kolejny rok, nie później niż do końca danego roku. Ewentualne aktualizacje harmonogramu, uzgodnionego z ZW, będą zamieszczane na stronie internetowej LGD nie rzadziej niż na koniec każdego kwartału.

Wybór operacji będzie poprzedzać ogłoszenie naboru wniosków. LGD będzie podawać do publicznej wiadomości co najmniej na swojej stronie internetowej ogłoszenie o naborze wniosków o wsparcie. Ogłoszenie będzie spełniać wymogi określone w ww. ustawie o RLKS. Kluczowym elementem ogłoszenia będzie Regulamin naboru wniosków o wsparcie. Będzie on uzgadniany z ZW i będzie zawierał co najmniej: zakresy wsparcia; limit środków; maksymalny poziom wsparcia, kwotę wsparcia; formę wsparcia; warunki udzielenia wsparcia; kryteria wyboru operacji; opis procedury udzielania wsparcia, w tym wskazanie i opis etapów oceny w LGD oraz w ZW; termin składania wniosków; sposób i formę składania oraz informację o wymaganych załącznikach; zakres możliwych poprawek i uzupełnień oraz sposób, formę i termin ich złożenia; sposób wymiany korespondencji między wnioskodawcą a LGD i ZW; czynności poprzedzające udzielenie wsparcia oraz termin ich dokonania; informację o miejscu udostępnienia LSR, formularza wniosku i wzoru umowy; a także informację o środkach zaskarżenia przysługujących wnioskodawcy oraz wskazanie podmiotu właściwego do ich rozpatrzenia.

LGD będzie mogła zmienić regulamin naboru wniosków o wsparcie. Zmiana dotycząca zwiększenia limitu z ogłoszenia, uzgodniona z ZW, będzie możliwa, jeśli nie wpłynie żaden wniosek o wsparcie i będzie wymagać wydłużeniem terminu składania wniosków. Zmiany Regulaminu wynikające z odrębnych przepisów lub ze zmiany warunków określonych w przepisach regulujących zasady wsparcia - będą dokonywane niezwłocznie ze wskazaniem terminu ich obowiązywania.

Wyboru operacji będzie dokonywać Rada LGD (organ decyzyjny). Do wyłącznej kompetencji Rady LGD WR będzie należał:

- a) wybór operacji w rozumieniu art. 2 pkt 4 ww. rozporządzenia 2021/1060, zwanych dalej „operacjami”, które mają być realizowane w ramach LSR, oraz
- b) ustalenie kwoty wsparcia.

Wymogi, dotyczące naborów wniosków zostaną zawarte w Regulaminie Rady i procedurach wyboru. Umożliwi to zachowanie odpowiedniego standardu oceny, a także przyspieszy proces oceny wniosków. Ma to znaczenie dla budowania wartości dodanej Podejścia Leader poprzez współpracę, wymianę wiedzy i doświadczeń.

Wybór będzie dokonywany przez Radę LGD:

- 1) spośród operacji, które są objęte wnioskami o wsparcie złożonymi w terminie, miejscu oraz formie, o których mowa w ogłoszeniu o naborze wniosków o wsparcie oraz spełniają warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR,
- 2) przy zastosowaniu kryteriów wyboru operacji.

Podobny sposób postępowania będzie dotyczyć procedur wyboru i oceny Grantobiorców. Ogłoszenie naboru będzie jednak następować po zawarciu umowy o przyznaniu pomocy na projekt grantowy. Ponadto, całość procesu oceny będzie przebiegać w LGD. LGD będzie odpowiadać w szczególności za:

- 1) realizację projektu grantowego zgodnie z założonym celem;
- 2) przygotowanie i przekazanie ZW do zatwierdzenia procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów;
- 3) wybór grantobiorców na podstawie ww. kryteriów;
- 4) zawieranie z grantobiorcami umów o powierzenie grantu;
- 5) rozliczanie wydatków poniesionych przez grantobiorców;
- 6) monitorowanie realizacji zadań przez grantobiorców;
- 7) kontrolę realizacji zadań przez grantobiorców;
- 8) odzyskiwanie grantów – w przypadku ich wykorzystania niezgodnie z celem projektu grantowego.

Grantobiorca będzie mógł złożyć dowołanie od wyniku oceny do Rady LGD.

Po dokonaniu wyboru i uzyskaniu pozytywnej oceny w ramach złożonego projektu grantowego, będą zawierane umowy o powierzenie grantu spełniającej wymogi wynikające z ustawy o RLKS.

Kluczowe cele i założenia procedur i lokalnych kryteriów wyboru

W procedurach wyboru i oceny operacji / Grantobiorców zostaną określone zasady gwarantujące prawidłowość i przejrzystość całego procesu. Poza sprawnością procedury istotna będzie również jej transparentność i skuteczność. Procedury będą czytelne dla wszystkich zainteresowanych stron, biorących udział w procesie wyboru operacji, w szczególności dla Wnioskodawców. Każdy nabór będzie poprzedzony szkoleniem i możliwością skorzystania z doradztwa, żeby obowiązujące zasady były bardziej dostępne.

Wynik oceny i wyboru operacji / Grantobiorcy będzie potwierdzany w formie Uchwały Rady podczas posiedzenia prowadzonego zgodnie z zasadami szczegółowo określonymi w Regulaminie Rady, który dodatkowo określi szczegółowe zasady zwoływania i organizacji posiedzeń Rady związanych z oceną i wyborem operacji. Regulamin Rady jest zatwierdzany przez Walne Zebranie Członków. Przyjęcie i zmianę lokalnych kryteriów wyboru dokonuje Zarząd LGD.

Przygotowanie i aktualizacja procedur oceny i wyboru operacji / Grantobiorców będą dokonywane przy zapewnieniu udziału w procesie opiniowania wszystkim interesariuszom. Dopuścimy możliwość zgłaszania na każdym etapie, nie tylko opiniowania, inicjatyw lub pomysłów.

Procedury będą jawne i powszechnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych. Zostaną udostępnione na stronie internetowej oraz w Biurze LGD. Każdorazowo będą udostępniane wraz z dokumentacją konkursową.

Ocena będzie dokonywana przez członków Rady w drodze głosowania większością głosów. Przy równej liczbie głosów będzie decydował głos Przewodniczącego Rady. Zapewni to zgodność oceny z przyjętą punktacją, w ramach której nie będzie przewidziana oceny w przedziałach od - do, tylko została jednoznacznie określona liczba punktów za spełnienie danego kryterium, także w pełniejszym zakresie.

Dodatkowe warunki kwalifikowalności.

Będą każdorazowo zamieszczane w Regulaminie naboru wniosków o wsparcie i będą wynikać w szczególności z przyjętych kwot alokacji na dany nabór, liczby planowanych do osiągnięcia wskaźników, dodatkowych kryteriów dostępowych określonych w procedurach lub dodatkowych kryteriów wynikających z diagnozy potrzeb i potencjału obszaru LSR.

Lokalne kryteria wyboru operacji.

Lokalne kryteria będą przejrzyste i wynikające ze specyfiki i diagnozy obszaru LSR, Wytycznych MRiRW, a ich spełnienie bezpośrednio przyczyni się do wyboru operacji, które będą realizowały cele zapisane w LSR. Zapewnimy dobór mierzalnych kryteriów. Dzięki temu można będzie obiektywnie zróżnicować ocenę, bez jakiegokolwiek dyskryminacji. Każdorazowo przy zmianie kryteriów będzie dokonywana weryfikacja w zakresie mierzalności oraz zgodności z diagnozą obszaru. Kryteria będą dotyczyć poszczególnych przedsięwzięć.

Kryteria będą zawęzać możliwość uzyskania wsparcia i będą je kierunkować na operacje najlepiej odpowiadające potrzebom obszaru LSR i najlepiej pasujące do zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć.

Kryteria jakościowe będą zawierać szczegółowy opis podejścia do ich oceny, w tym wskazanie jakie wymagania będą konieczne do spełnienia, żeby uzyskać określoną liczbę punktów. Będą zawierać opisy, niezbędne definicje oraz wskazanie w dokumentacji konkursowej miejsca, które będzie podstawą oceny lub wskazanie wymaganych dodatkowych załączników, które będą dokumentować spełnienie danego kryterium, na każdym określonym poziomie.

W przypadku kryteriów mierzalnych zostanie jednoznacznie wskazane jakie wymogi będą konieczne do uzyskania danej liczby punktów.

Członkowie Rady dokonujący oceny według lokalnych kryteriów wyboru będą zobowiązani nie tylko podać przyznaną liczbę punktów, ale również w każdym przypadku pisemnie uzasadnić przyczynę takiej oceny.

Dobór kryteriów został dokonany zgodnie z opisem procesu partycypacji przedstawionym w Rozdziale 3. LGD tworzy LSR wspólnie z mieszkańcami z obszaru w odpowiedzi na ich potrzeby, żeby wspierać zrównoważony rozwój. Wraz z pojawianiem się nowych czynników zewnętrznych może wystąpić potrzeba ich zmiany lub lepszego dostosowania.

Przygotowanie i aktualizacja lokalnych kryteriów wyboru z wykorzystaniem partycypacyjnych metod zapewnia wszystkim interesariuszom realny wpływ na wybór operacji, które będą realizować LSR. Takie podejście zapewnia pełną inkluzywność.

Ww. zasady obowiązują również do procedur wyboru i oceny grantobiorców uwzględniających kryteria wyboru grantobiorców w ramach projektów grantowych, wraz z procedurą ustalania lub zmiany tych kryteriów.

Realizowane przedsięwzięcia będą się charakteryzować nie tylko komplementarnością, ale również synergią. W ramach jednego przedsięwzięcia możliwa będzie realizacja kilku zakresów:

P.1.1. – Zakresy PS dla WPR na lata 2023-2027 – 1b

P.1.2. – Zakresy PS dla WPR na lata 2023-2027 – 1a, 2a, 2b

P.2.1. – Zakresy PS dla WPR na lata 2023-2027 – 4, 6, 8

P.2.2. – Zakresy PS dla WPR na lata 2023-2027 – 7, 8

P.2.3. – Zakresy PS dla WPR na lata 2023-2027 – 4, 7

P.2.4. – Zakresy PS dla WPR na lata 2023-2027 – 7

P.2.5. – Zakresy PS dla WPR na lata 2023-2027 – 5

Matryca logiczna powiązania lokalnych kryteriów wyboru i przedsięwzięć

Lp.	Nazwa lokalnego kryterium oceny	C1		C2				
		1.1	1.2	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5
1.	Ujęcie projektu w koncepcja Smart Village (SV)	X	X		X			
2.	Racjonalne gospodarowanie zasobami lub ograniczanie presji na środowisko	X	X	X				
3.	Skierowanie projektu do zdiagnozowanych w LSR grup w niekorzystnej sytuacji	X	X		X	X	X	
4.	Status Wnioskodawcy w ramach zakresu dot. rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych		X					
5. a	Realizacja projektu w partnerstwie			X				
5. b	Realizacja projektu operacja w partnerstwie						X	
6.	Zintegrowanie			X	X	X		
7.	Innowacyjność	X	X		X		X	X
8.	Tworzenie nowych miejsc pracy	X	X					
9.	Doświadczenie	X	X		X	X		X
10.	Wkład własny	X	X					
11.	Termin realizacji projektu	X	X		X	X	X	
12.	Oddziaływanie projektu na osoby młode lub seniorów	X	X		X	X	X	
13.	Promocja LGD	X	X	X	X	X	X	X
14.	Zaangażowanie w realizację projektu partnerów z różnych sektorów					X	X	X
15.	Poprawność i kompletność dokumentacji dotyczącej projektu	X	X	X	X	X	X	X
16.	Rozwój oferty usług agroturystycznych w ramach zakresu dot. rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych		X					
17.	Jakość planowanego procesu przygotowania koncepcji SV z uwzględnieniem partycypacyjnego charakteru.							X
18.	Liczba partnerów zaangażowanych w tworzenie koncepcji Smart Village							X
19.	Wzmocnienie infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu lub działalności kulturowej			X				
20.	Aktywne uczestnictwo w działaniach LGD	X	X	X	X	X	X	X
21.	Wykorzystanie lokalnego potencjału	X	X	X		X		

Źródło: opracowanie własne

Kryterium innowacyjność:

1) Definicja innowacyjności.

Doświadczenia z okresu programowania 2014-2020 pokazują, iż beneficjenci mają świadomość potrzeby zastosowania innowacji, żeby wprowadzić na rynek lepszą ofertę usług. Dodatkowo, chcą uzyskać większą liczbę punktów w ramach oceny, dlatego zabiegają, żeby projekty miały cechy innowacyjności.

Mimo, iż obszar objęty LSR jest obszarem wiejskich, jednak oczekuje innowacyjnych rozwiązań. Stąd potrzeba stopniowej oceny innowacyjności.

Po analizach dostępnych definicji innowacyjności przyjęto definicję wynikającą z dokumentacji konkursowej, która najbardziej obiektywnie odzwierciedla specyfikę obszaru objętego LSR oraz zapewnia możliwość wyboru projektów innowacyjnych, znacząco oddziałujących na dane przedsięwzięcie.

Innowacyjność – to zmiana mająca na celu wdrożenie nowego na obszarze objętym LSR lub znacząco udoskonalonego produktu, usługi, procesu, organizacji lub nowego sposobu wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Definicja najlepiej odpowiada specyficze obszarowi i rodzajom planowanych do wdrożenia przedsięwzięć.

Badanie innowacyjności będzie dotyczyć następujących przedsięwzięć:

2) - P.1.1, P.1.2 w których pojawią się **innowacyjne biznesowe** w zakresie usług komercyjnych.

- P.2.2 w których pojawiają się **innowacyjne społeczne** w zakresie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych lubi osób w niekorzystnej sytuacji.

- P.2.5 w którym pojawia się przygotowanie koncepcji smart village, w których pojawią się innowacje społeczne i biznesowe

Wdrożenia innowacji w ww. zakresach będzie obejmować: zwiększenie funkcjonalności, użyteczności produktów i usług, lub unowocześnienie przestarzałych systemów, lub udoskonalenie technologii, lub usprawnienie komunikacji międzyludzkiej, lub optymalizację czasu pracy, - ochronę środowiska naturalnego.

3) **Oczekiwany wpływ innowacji na rozwój obszaru LSR to:**

1) innowacje społeczne, aktywizacja i integracja osób młodych, seniorów oraz osób w niekorzystnej sytuacji włączenie społeczne, cyfrowe i inne seniorów oraz osób z niekorzystnej sytuacji, wzrost aktywności społecznej do działania, kreatywne podejście do odgrywania nowej roli lub relacji w społeczeństwie, wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

2) innowacyjne biznesowe: wpływ na wzrost gospodarczy; zwiększanie wydajności, przy takich samych nakładach; wzrostu wydajności, wpływa na wzrost dostępności, co powoduje, że lokalna gospodarka się rozwija, osiągnięcie przewagi konkurencyjnej, najlepiej trwałej (strategicznej w obszarze produktu/usługi, sposobu obsługi klienta, konkurencyjnej ceny opartej na przewadze kosztowej, strategii jakości oferowanego produktu/usługi, wykorzystanie lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych.

Pozwoli to odróżnić zmiany, które nie będą innowacyjnością od innowacji, które będą powodować oczekiwana zmianę.

4) **Ocena innowacyjności będzie stopniowalna i zapewni możliwość uzyskania punktów:**

a) Maksymalna liczba punktów będzie dotyczyć **projektów kreatywnych** (powstających w wyniku autorskiego pomysłu, dotyczy nowych na obszarze LSR produktów, usług, procesów lub organizacji).

b) Znacznie niższa liczba punktów będzie dotyczyć **projektów imitujących** (wzorowanych na wcześniej powstałych produktach, usługach, procesach lub organizacji, obejmują nowy sposób wykorzystania lub zmobilizowania istniejących lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych, kulturowych czy społecznych)

c) Braku możliwości przyznania punktów dla **innowacji pozornych**, które obejmują drobne zmiany oferujące rzekome nowości.

5) **Opis metod wdrożenia zdefiniowanych innowacji i ich oczekiwanego wpływu na rozwój obszaru LSR:**

- P.1.1; P.1.2, P.2.1, P.2.4, w których pojawiają konkursy – operacje klasyczne oraz projekty partnerskie,

- P. 2.2, P.2.3, P.2.5, w których pojawiają się projekty grantowe w tym projekt grantowy na przygotowanie koncepcji Smart Village

6) **Animowanie do wdrażania innowacji:**

Wdrożenie innowacji w powyższych obszarach będzie możliwe dzięki zastosowaniu szeregu działań aktywizujących, do realizacji, których zaproszeni zostaną doświadczeni partnerzy. Będziemy wykorzystywać następujące mechanizmy: doradztwo biura LGD, animowanie poprzez promocję dobrych praktyk (równie w tworzonej bazie projektów na stronie internetowej LGD i w mediach społecznościowych), identyfikacja korzyści płynących z rozwiązań innowacyjnych zwłaszcza w sferze biznesowej i społecznej, animowanie, sieciowanie i wdrożenie skutecznych mechanizmów wymiany doświadczeń i nawiązywania współpracy

Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru.

1. Z inicjatywą zmian w lokalnych kryteriach wyboru może wystąpić członek LGD, członek Rady LGD, członek Zarządu, członek Komisji lub mieszkańiec obszaru LSR.
2. Wniosek / propozycja zmiany lokalnych kryteriów wyboru zawiera nazwę wprowadzanego / aktualizowanego / likwidowanego kryterium oraz uzasadnienie zmiany. Wniosek o wprowadzenie / zmianę nowego kryterium powinien również uwzględnić propozycję minimalnej i maksymalnej liczby punktów przyznawanych za to kryterium lub wagę tego kryterium w odniesieniu do pozostałych,
3. Zmiana kryteriów może również nastąpić na wniosek ZW lub innych organów kontrolnych.
4. Zgłaszanie wniosków i uwag od mieszkańców lub uprawnionych podmiotów w zakresie zmian lokalnych kryteriów wyboru będzie odbywać się w trybie ciągłym.
5. Modyfikacja kryteriów nie może prowadzić do usunięcia kryteriów obowiązkowych z punktu widzenia realizacji PS dla WPR na lata 2023-2027.

6. Weryfikacji zasadności otrzymanych propozycji będzie dokonywał Zarząd w okresie kwartalnym, chyba, że zmiana zostanie zainicjowana wskutek rekomendowania ZW lub ustaleń pokontrolnych. Zarząd będzie się posiłkować pracą zespołów roboczych.
7. W przypadku uznania zasadności proponowanych zmian kryteriów Biuro LGD będzie zobowiązane do opracowania nowych kryteriów i kart oceny, które będą konsultowane w trybie konsultacji społecznych, z uwzględnieniem zasad partycypacji jak w przypadku tworzenia kryteriów, (jeśli będzie to możliwe i zasadne), jednak minimum przy zastosowaniu informacji zamieszczanych za pośrednictwem strony internetowej, tablicy ogłoszeń oraz w biurze LGD.
8. Ocena trafności i adekwatności lokalnych kryteriów będzie przeprowadzana w ramach ewaluacji.
9. Wyniki badania mogą stanowić podstawę do wdrożenia procedury zmiany kryteriów.
10. Zmiana kryteriów nie jest możliwa w trakcie trwania konkursu.
11. Przesłanką do uruchomienia procedury zmiany kryteriów może być również zagrożenie realizacji LSR, np.: gdy osiągnięcie zakładanych wskaźników okaże się niemożliwe.

Rozdział VIII Plan działania

Plan Działania, który stanowi **Załącznik nr 2** obejmuje 2 cele oraz 7 przedsięwzięć, jest ściśle powiązany z zapisami rozdziału VI Cele i wskaźniki. Realizacja LSR będzie przebiegać w etapach wdrażania wynikających z umowy ramowej.

Pierwszy etap – terminy i zakres działań.

- od 2024 r. do I poł. 2026 r. (I kamień milowy)

W tym czasie zostanie położony szczególny nacisk na realizację działań komunikacyjnych skierowanych na aktywizację, szkolenia oraz zachęty do aktywnego wdrażania LSR. Istotne będzie wzmocnienie współpracy z lokalnym środowiskiem w celu zwiększenia dostępności jak największej grupy potencjalnych beneficjentów. W tym okresie będą organizowane szkolenia i warsztaty, będzie dostępne nieodpłatne doradztwo świadczone przez Biuro LGD. Zostaną udostępnione materiały informacyjno-promocyjne, dokumenty aplikacyjne (w tym dostęp do generatora wniosków, jeśli zostanie zapewniona możliwość składania wniosków elektronicznie). Na tym etapie zostaną uruchomione pierwsze konkursy mające zapewnić możliwość zakontraktowania przez Zarząd Województwa Mazowieckiego 40% środków z budżetu EFRROW. Działania będą również dotyczyły aktywizacji mieszkańców w zakresie innowacji oraz wspierania budowy partnerstw. Będą również prowadzone działania mające na celu zwiększenie włączenia seniorów, osób młodych i osób niekorzystnej sytuacji.

Drugi etap – terminy i zakres działań.

- od II poł. 2026 r. do II poł. 2027 r. (II kamień milowy)

W tym czasie LGD „Wszyscy Razem” będzie się koncentrować na prowadzeniu działań mających na celu zakontraktowanie środków dopełniających realizację założonych celów. Przewiduje się zakontraktowanie budżetu EFRROW co najmniej na poziomie 80%. Nadal będą realizowane działania aktywizacyjne, szkoleniowe i włączeniowe. W istotnym dla obszaru zakresie tworzenia partnerstw planuje się dalsze wdrażanie projektów aktywizujących, wspierających integrację. Będą one bazowały na doświadczeniach projektów już realizowanych. Działalność bieżąca LGD „Wszyscy Razem” będzie również skierowana na analizę efektywności podejmowanych działań i wdrażanie ewentualnych korekt. Ważna w tym okresie będzie również promocja zrealizowanych projektów.

Trzeci etap – terminy i zakres działań.

- od I poł. 2028 r. do II poł. 2029 r.

W tym czasie niezbędne będzie uzupełnienie naborów w celu pełnej realizacji budżetu LSR zapewniającego osiągnięcie wskaźników. LGD „Wszyscy Razem” zakłada możliwość wprowadzenia zmian w Planie działania, uwzględniając wyniki monitoringu lub ewaluacji oraz inne przesłanki (jeśli wystąpią). Może się to wydarzyć na wcześniejszych etapach.

Określone w Planie działania wskaźniki (ilościowe i wartościowe) zostały podzielone na lata, co pozwoli na sprawne wdrażanie LSR oraz racjonalne planowanie ogłaszanych naborów wniosków.

Rozdział IX Plan finansowy LSR

Podstawowym źródłem finansowania Budżetu LSR będzie Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. W obecnym okresie programowania będzie on realizował cele PS dla WPR na lata 2023-2027. Zgodnie z założeniami przyjętymi przez województwo mazowieckie LSR będzie jednofunduszowa.

Przy konstruowaniu budżetu uwzględniono założenia dotyczące wysokości wsparcia i zakładanego poziomu dofinansowania opisane w poprzednich rozdziałach, rozkład finansowania przedsięwzięć w poszczególnych latach w odniesieniu do określonych w umowie ramowej kamieni milowych. Wielkość środków na realizację LSR wyznaczono zgodnie z zasadami, tj. w powiązaniu z liczbą ludności wg stanu na 31.12.2020 r.

Środki wydatkowane na realizację LSR pochodzą będą głównie z 3 źródeł, w tym:

- środki EFRROW,
- środki budżetu państwa,
- wkład własny jednostek sektora finansów publicznych będący wkładem krajowych środków publicznych.

Istotnym źródłem finansowania będą również środki własne beneficjentów, wykazywane w zakresach wsparcia, w których wymagany jest udział wkładu własnego. W lokalnych kryteriach wyboru LGD określi zasady premiowania projektów, w których wkład własny będzie przekraczać minimalną intensywność pomocy określoną lub kwota pomocy będzie niższa od maksymalnej.

Planowana wysokość środków na komponent Wdrażanie LSR i Zarządzanie LSR jest zgodna z limitami określonymi w ramach Konkursu na Wybór LSR. Wysokość dostępnego budżetu została odzwierciedlona w załączniku: **Formularz 3: Budżet LSR**. Liczba ludności na obszarze objętym LSR wynosi 53 388 osób (wg stanu na 31.12.2020 r.), co pozwala aplikować w ramach PS dla WPR na lata 2023-2027 (PS WPR) o środki w wysokości 1 750 000 EUR na Wdrażanie LSR oraz 412 500 EUR na Zarządzanie LFS. Kwota dostępnych środków obejmuje wkład EFRROW, jak i wymagany krajowy wkład środków publicznych.

Szczegółowy Plan wykorzystania budżetu LSR został zaplanowany w załączniku **Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR**.

W **Formularzu 2: Plan działania** przedstawione zostały planowane do realizacji przedsięwzięcia ze wskazaniem Programu, w ramach którego te przedsięwzięcia będą realizowane, a **Formularzu 4: Plan wykorzystania budżetu LSR** – przedstawiono harmonogram realizacji wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć w poszczególnych latach.

LSR dla LGD Wszyscy Razem będzie finansowana ze środków EFRROW w ramach PS WPR 2023-2027. Wsparcie będzie skierowane do organizacji pozarządowych, jednostek sektora finansów publicznych, mikro i małych przedsiębiorców, rolników i ich grup oraz mieszkańców obszarów wiejskich. Przyjęte założenia zapewniają realizację długookresowych celów LSR. Wpłyne to na wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR oraz poprawę warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi.

Założeniem planowanych celów i przedsięwzięć, które będą finansowane w ramach EFRROW jest sukcesywne budowanie lokalnej tożsamości bazującej na aktywizacji społecznej, przy wykorzystaniu lokalnych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskich, w tym poprzez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych.

Zaproponowane w ramach LSR cele Wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR oraz Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi zostaną zrealizowane dzięki bezpośredniemu wsparciu finansowemu EFRROW. Przedstawiony Plan działania jest w bezpośredni sposób powiązany z celami i przedsięwzięciami.

Na cel 1. Wzrost dostępności do oferty w zakresie usług komercyjnych na obszarze LGD planuje się przeznaczyć 700 000 euro. Zostanie zrealizowany poprzez przedsięwzięcia:

- Rozbudowa istniejących przedsiębiorstw poprzez rozwój i tworzenie nowych usług, alokacja 375 000 euro,
- Podejmowanie działalności gospodarczej, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych, alokacja 250 000 euro.

Powiązania celu z budżetem oraz Planem działania:

W celu zmiany postrzegania przez mieszkańców obszaru LSR jako atrakcyjnego miejsca pracy czy prowadzenia działalności, konieczne jest ukierunkowanie działań na wzmocnienie takiego właśnie wizerunku. Pozwoli to również zwiększyć dostępność do oferty usług, co bezpośrednio wpłynie na jakość życia i zmniejszenie wykluczenia.

Zakłada się, że udzielone wsparcie pozwoli na rozwój przedsiębiorczości w zakresie usług komercyjnych dla ludności, z jednej strony poprzez wspieranie już funkcjonujących podmiotów, z drugiej strony – poprzez aktywizację i wsparcie osób fizycznych w podejmowaniu działalności gospodarczej, w tym małych gospodarstw w zakresie utworzenia gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych. Dzięki wsparciu finansowemu poszerzy się katalog firm na obszarze LSR, powstaną nowe miejsca pracy. Natomiast już działające podmioty będą poprzez uzyskane dotacje będą mogły podnieść swoją konkurencyjność i innowacyjność przyczyniając się jednocześnie do rozwoju swoich gmin. Wsparcie to jest istotne, ponieważ stwarza warunki do wykorzystania potencjału obszaru i do dywersyfikacji źródeł utrzymania dla gospodarstw domowych uzależnionych od dochodów z gospodarstw rolnych.

Na cel 2. Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi planuje się przeznaczyć 1 050 000 euro, Zostanie zrealizowany poprzez przedsięwzięcia:

- Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej, alokacja 935 000 euro;

- Działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji, alokacja 50 000 euro;
- Propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji, alokacja 75 000 euro;
- Wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć, alokacja 55 000 euro.
- Opracowanie koncepcji inteligentnych wsi, alokacja 10 000 euro.

Powiązania celu z budżetem oraz Planem działania:

W celu zmiany postrzegania przez mieszkańców obszaru LSR jako miejsca atrakcyjnego do zamieszkania, pracy czy spędzania czasu wolnego a przez turystów jako miejsca atrakcyjnego do wypoczynku, konieczne jest ukierunkowanie działań na wzmocnienie takiego właśnie wizerunku.

Wsparcie działań związanych ze zwiększeniem dostępu do infrastruktury publicznej oraz wspierających aktywizację i włączenie mieszkańców, z uwzględnieniem działań na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego i niematerialnego - ma szczególne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju obszaru oraz podtrzymania tożsamości lokalnej i regionalnej. Pozwala na budowanie poczucia dumy z pochodzenia i miejsca zamieszkania. Z drugiej strony zachęci do aktywności, integracji. Będzie również przeciwdziałać poczuciu anonimowości, dzięki budowaniu postaw zaangażowanych i otwartych na współdziałanie. Kreowanie tego rodzaju postaw idzie w parze z budowaniem społeczeństwa świadomego i obywatelskiego, gotowego angażować się w działania wspierające rozwój obszaru i przyczyniające się do poprawy jakości życia całej społeczności. Dlatego tak ważna jest w tym kontekście realizacja celu polegającego na poprawie warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi. Będzie to miało miejsce poprzez zapewnienie finansowania dedykowanych przedsięwzięć obejmujących dostęp do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej, wspieranie wzrostu świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji, propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez zwiększenie włączenia społecznego seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji, wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć oraz pracowanie koncepcji inteligentnych wsi.

Intensyfikacja naborów w ciągu trzech pierwszych lat wdrażania LSR pozwoli na znacznie szybsze osiągnięcie zamierzonych rezultatów. Realizacja poszczególnych naborów w sposób zamierzony została zaplanowana na początek wdrażania LSR. Przewidziane są inwestycje podnoszące jakość istniejącej infrastruktury lub podejmowanie i rozwijanie działalności gospodarczej Przedsięwzięcia w tym zakresie stanowić będą bezpośrednie przełożenie na jakość życia mieszkańców obszaru LGD.

Budżet jest zbilansowany, jednak wskazuje na duży nacisk kładziony na zwiększenie dostępu do oferty spędzania wolnego czasu oraz poprawy infrastruktury turystycznej, rekreacyjnej, sportowej (60 % budżetu) oraz rozwój gospodarczy obszaru (40 % budżetu).

Inne źródła finansowania LSR

Analiza potencjału, potrzeb, oczekiwań i możliwości obszaru LSR została wykonana z należytą starannością. Dostępny budżet w nieznacznej części zaspokaja zgłoszone potrzeby. Dlatego Lokalna Grupa działania „Wszyscy Razem” będzie aplikować do innych funduszy, w celu wzmocnienia oddziaływania LSR na problemy obszaru i mieszkańców.

Na mniejsze inicjatywy, wynikające z potrzeb lokalnej społeczności, takie jak: wizyty studyjne, szkolenia, eventy LGD będzie pozyskiwać środki w ramach: KSOW, z Urzędów Marszałkowskich woj. mazowieckiego, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, Narodowego Centrum Kultury.

Nowym wsparciem, zaplanowanym przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, są Fundusze Europejskie dla Mazowsza, które umożliwiają LGD pozyskanie środków na większe inicjatywy, projekty, również w partnerstwie z innymi podmiotami z obszaru LSR lub poprzez ubieganie się o wsparcie na realizację przedsięwzięć przez inne podmioty z obszaru objętego LSR.

Zarząd Województwa Mazowieckiego w perspektywie 2023-2027 umożliwił LGD, wdrażanie RLKS w formule pośredniej w ramach środków programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Mazowsza 2021-2027 (FEM). Przewidział w tym zakresie na całe woj. mazowieckie 23 mln euro, ze środków EFRR 15 mln euro, a z EFS+ 8 mln euro. LSR jest w pełni zgodna z FEM, cele i przedsięwzięcia wpisują się w typy projektów ze środków EFRR:

Cel szczegółowy (CS) wskazany w FEM 2021-2027:

CS 4g (EFS - edukacja) jest zgodny z Celem 2 LSR Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi, a w jego zakresie możliwe będzie, po spełnieniu pozostałych wymogów wynikających z kryteriów określonych dla poszczególnych działań, ubieganie się o wsparcie w zakresie:

- Typ projektu (Działanie 7.5 Edukacja osób dorosłych poza PSF): Wsparcie dla osób o niskich umiejętnościach lub kompetencjach (w tym cyfrowych) realizowane poza systemem BUR i PSF, umożliwiające wdrażanie Upskilling pathways

- Typ projektu (Działanie 7.5 Edukacja osób dorosłych poza PSF): Wsparcie lokalnych inicjatyw na rzecz kształcenia osób dorosłych (na przykładzie LOWE) np. poprzez tworzenie lokalnych punktów wsparcia kształcenia osób dorosłych, w tym służących aktywizacji osób starszych, osób o niskich kwalifikacjach, osób z niepełnosprawnościami

CS 4h (EFS – włączenie społeczne jest zgodny z Celem 2 LSR Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi, a w jego zakresie możliwe będzie, po spełnieniu pozostałych wymogów wynikających z kryteriów określonych dla poszczególnych działań, ubieganie się o wsparcie w zakresie:

- Typ projektu (Działanie 8.1 Aktywizacja społeczna i zawodowa): aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przy zastosowaniu usług aktywnej integracji o charakterze społecznym, zawodowym, edukacyjnym i zdrowotnym, obejmujące w szczególności: aktywizację społeczną i zawodową przy wykorzystaniu narzędzi aktywnej integracji (doradztwo, kursy i szkolenia zawodowe, prace społecznie użyteczne, staże zawodowe, praktyki zawodowe, subsydiowane zatrudnienie, poradnictwo zawodowe, pośrednictwo pracy, zatrudnienie wspierane, wspomagane, usługi trenera zatrudnienia wspieranego

- Typ projektu (Działanie 8.1 Aktywizacja społeczna i zawodowa): aktywizacja społeczna i zawodowa w ramach podmiotów integracji społecznej (CIS, KIS, WTZ, ZAZ), obejmująca w szczególności: tworzenie nowych i rozszerzanie działalności istniejących Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej, Warsztatów Terapii Zajęciowej i Zakładów Aktywizacji Zawodowej

CS 4k (EFS – włączenie społeczne) – włączenie społeczne jest zgodny z Celem 2 LSR Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi, a w jego zakresie możliwe będzie, po spełnieniu pozostałych wymogów wynikających z kryteriów określonych dla poszczególnych działań, ubieganie się o wsparcie w zakresie:

- Typ projektu (Działanie 8.5 Usługi społeczne i zdrowotne): rozwój usług społecznych świadczonych w społeczności lokalnej na rzecz osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, obejmujące w szczególności: usługi opiekuńcze i asystenckie skierowane do osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, w tym osób starszych, osób z niepełnosprawnościami lub dostosowanie/wyposażenie mieszkań do potrzeb osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz możliwość wypożyczenia niezbędnego sprzętu rehabilitacyjnego / pielęgnacyjnego

CS 4l (EFS – włączenie społeczne) – włączenie społeczne jest zgodny z Celem 2 LSR Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi, a w jego zakresie możliwe będzie, po spełnieniu pozostałych wymogów wynikających z kryteriów określonych dla poszczególnych działań, ubieganie się o wsparcie w zakresie:

- Typ projektu (Działanie 8.6 Usługi społeczne na rzecz rodzin): rozwój usług społecznych na rzecz dzieci i młodzieży, w tym w ramach usług wsparcia systemu pieczy zastępczej, obejmujące w szczególności:

- działania profilaktyczne dla rodzin (m.in. konsultacje, poradnictwo, warsztaty) w celu wzmocnienia ich funkcji wychowawczych,
- wsparcie dla rodzin przeżywających trudności (m.in. terapie, mediacje, asystenci rodziny, placówki wsparcia dziennego),
- deinstytucjonalizację pieczy zastępczej poprzez tworzenie rodzinnych form pieczy oraz ich wsparcie specjalistyczne,
- wsparcie usamodzielniającej się młodzieży opuszczającej pieczę zastępczą, poprzez wzmocnienie funkcji opiekunów usamodzielniania, aktywizację zawodową czy wsparcie mieszkaniowe.

- Typ projektu (Działanie 8.6 Usługi społeczne na rzecz rodzin): zwiększenie dostępności i skuteczności ochrony oraz wsparcia osób dotkniętych przemocą w rodzinie, poprzez wsparcie powstawania i funkcjonowania Ośrodków Interwencji Kryzysowej na Mazowszu, obejmujące w szczególności: udzielanie schronienia, poradnictwo (w tym prawne, rodzinne, wsparcie psychologiczne, udzielanie niezbędnych informacji), świadczenia pracy socjalnej na rzecz poprawy funkcjonowania osób i rodzin w ich środowisku społecznym.

- Typ projektu (Działanie 8.7 Integracja społeczna osób w kryzysie bezdomności i zagrożonych bezdomnością): wspieranie integracji społecznej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, w tym osób najbardziej potrzebujących i dzieci, obejmujący: integrację społeczną osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością, m.in. poprzez wdrażanie innowacji społecznej jaką jest wychodzenie z bezdomności w oparciu o założenia programu Najpierw mieszkanie

CS 4vi (EFRR – kultura i turystyka) – włączenie społeczne jest zgodny z Celem 2 LSR Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi, a w jego zakresie możliwe będzie, po spełnieniu pozostałych wymogów wynikających z kryteriów określonych dla poszczególnych działań, ubieganie się o wsparcie w zakresie:

- Typ projektu: rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej, obejmujący: wsparcie instytucji kultury na rzecz włączenia ich w tworzenie produktów turystycznych i oferty wypoczynkowo-turystycznej, a także wzmocnienia ich funkcji regionotwórczej (za kluczowe uznaje się wypracowanie nowych formatów działań i sposobów budowania relacji z odbiorcami oraz ekologizacja instytucji).

- Typ projektu: turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulinarnych), obejmujący w szczególności: działania na rzecz obszarów o wysokich walorach historycznych, kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych, stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej. Wsparciem zostaną objęte projekty zorientowane na ofertę regionalną i subregionalną – tzn. turystyczną i kulturalną bazującą na walorach Mazowsza lub regionów etnograficznych, kulturowych, historycznych i przyrodniczych położonych w jego granicach. Nacisk zostanie położony na wprowadzanie innowacji w ramach przemysłu turystycznego i jego produktów.

Podmioty z obszaru LSR będą miały możliwość preferencyjnego wsparcia swoich projektów z FEM, w ww. zakresach, w których są zgodne z LSR.

Ponadto, niżej wymienione działania wpisują się w oba cele LSR, tj. C1 Wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR oraz C2_LSR Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi.

- **Działanie FEMA.05.07 Kultura i turystyka:** Rozwój infrastruktury do prowadzenia działalności kulturalnej ważnej dla edukacji i aktywności kulturalnej

- **Działanie FEMA.05.07 Kultura i turystyka:** Turystyczne szlaki tematyczne i produkty turystyczne (odwołujące się do walorów historycznych, kulturowych, przyrodniczych i kulturalnych)

- **Działanie FEMA.08.01 Aktywizacja społeczna i zawodowa:** Aktywizacja społeczna i zawodowa osób biernych zawodowo oraz zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym przy zastosowaniu usług aktywnej integracji

- **Działanie FEMA.08.01 Aktywizacja społeczna i zawodowa:** Aktywizacja społeczna i zawodowa w ramach podmiotów integracji społecznej

- **Działanie FEMA.08.03 Potencjał partnerów społecznych i organizacji pozarządowych:** Wzmocnienie potencjału partnerów społecznych i organizacji pozarządowych w obszarze zasad horyzontalnych UE.

Rozdział X Monitoring i ewaluacja

Prowadzenie monitoringu i ewaluacji realizacji LSR w całym okresie wdrażania jest kluczowym procesem, który pomaga zweryfikować, czy optymalnie i właściwie udaje się osiągać zakładane cele i przypisane im wskaźniki.

Proces uwzględnia specyfikę obszaru objętego LSR, a dzięki współpracy i sieciowaniu zapewniono odpowiedni dobór elementów podlegających bieżącemu monitoringowi oraz okresowej ewaluacji.

W rozdziale przedstawiono:

- zasady i procedurę monitoringu i ewaluacji,
- elementy podlegające badaniom,
- podmioty (osoby) odpowiedzialne za proces monitoringu i ewaluacji.

Zasady monitoringu i ewaluacji.

Monitoring jest narzędziem do systematycznego pozyskiwania, analizowania oraz wykorzystywania informacji dla celów kontroli, zarządzania i podejmowania decyzji. Zapewnia identyfikację bezpośrednich efektów wdrażania LSR obejmujących dane ilościowe i jakościowe na temat funkcjonowania LGD „Wszyscy Razem” oraz stanu realizacji LSR w aspekcie finansowym i rzeczowym. Pozwala również ocenić postęp w zakresie osiągania wskaźników produktu i rezultatu przypisanych do celów i przedsięwzięć. Głównym celem monitoringu jest uzyskanie informacji zwrotnych na temat skuteczności i wydajności wdrażanej LSR.

Monitoring opiera się na zasadach: wiarygodności, aktualności, obiektywności, koncentracji, realizmu, koordynacji informacji i elastyczności.

Zebrane dane i informacje będą odnoszone do założeń bazowych (wartości założonych w momencie rozpoczęcia wdrażania LSR), wskaźników pośrednich (przedstawiających pożądane wartości na konkretnym etapie wdrażania LSR – tzw. kamieni milowych) oraz wskaźników docelowych (ostatecznych rezultatów jakie ma przynieść wdrażanie LSR).

Realizacja badań monitoringowych pozwoli na odniesienie wyników do oczekiwań oraz ocenę adekwatności wykorzystanych zasobów do uzyskanych efektów.

Monitoring będzie miał na celu: usprawnianie procesów zarządczych, bieżące kontrolowanie stanu wdrażania LSR, przewidywanie lub identyfikację pojawiających się problemów, optymalizowanie wykorzystanych zasobów, weryfikowanie zgodności przebiegu wdrażania z planowanymi zamierzeniami.

Ewaluacja jest procesem prowadzonym w celu ustalenia efektywności pomocy pochodzącej ze środków Unii Europejskiej (efektywności wdrażania LSR) oraz oszacowania poziomu jej oddziaływania w odniesieniu do założeń LSR, zakresów tematycznych czy też analizy wpływu na poszczególne problemy oraz potrzeby zidentyfikowane w diagnozie obszaru. Zapewnia ustalenie związków przyczynowo skutkowych między podejmowanymi działaniami, a uzyskanymi rezultatami, zwłaszcza

w ujęciu długookresowym. Będzie obejmować badanie wartości oraz cech LSR z punktu widzenia przyjętych kryteriów, w celu oceny jej efektów oraz wykorzystania nabytej wiedzy w kolejnym okresie. Jednym z głównych celów ewaluacji będzie ocena rzeczywistych i spodziewanych efektów. Ewaluacja będzie próbą znalezienia odpowiedzi na pytanie, czy nasze działania przyniosły pożądane efekty w odniesieniu do wykorzystanych zasobów. W procesie ewaluacji będą stosowane następujące kryteria: trafność / adekwatność / odpowiedniość; efektywność / wydajność; skuteczność; użyteczność; trwałość.

W procesie wdrażania LSR na lata 2023-2027 zostaną wykorzystane następujące działania ewaluacyjne:

- **autoewaluacja** (self-evaluation), tj. ocena stopnia realizacji LSR i osiągniętych lub osiągniętych efektów. Będzie wykonywana przez pracowników biura LGD, na podstawie zbioru informacji pochodzących z monitoringu i sprawozdawczości oraz innych elementów poddanych procesowi oceny. W procesie będzie możliwy udział ekspertów zewnętrznych. Kluczowy będzie partycypacyjny charakter badania, z wykorzystaniem adekwatnych do zakładanych celów metod partycypacji stosowanych przy przygotowaniu i aktualizacji LSR. Rzetelna ocena efektywności wdrażania LSR będzie również oparta o ocenę stanu realizacji zobowiązań oraz wyników badań monitoringowych. Podsumowaniem badania będzie warsztat strategiczny, przeprowadzany np. w formie warsztatu refleksyjnego, z udziałem kluczowych grup interesu zidentyfikowanych na obszarze objętym LSR oraz osób młodych, seniorów i osób w niekorzystnej sytuacji. Podsumowaniem badania mogło być wydanie Zarządowi rekomendacji, który będzie przedstawił propozycje podejmowanych działań zaradczych z propozycją sposobu ich wdrożenia i terminami wykonania.
- **ewaluacja zewnętrzna**, tj. ocena zlecona zewnętrznemu wykonawcy z doświadczeniem w zakresie badań LSR). Badanie ex-post zostanie wykonane po zakończeniu realizacji LSR, do końca 2028 r. (maksymalnie do połowy 2029 r.). Badanie będzie miało charakter całościowy w kontekście postawionych pytań ewaluacyjnych. Do analizy zostaną wykorzystane dostępne metody i techniki badawcze, adekwatne do zakresu badania, obszaru i uczestników. Dzięki temu możliwe będzie zgromadzenie kompletnego i wiarygodnego materiału oraz wypracowanie rekomendacji na poziomie eksperckim. Rzetelna ocena efektywności wdrażania LSR będzie również oparta o ocenę stanu realizacji zobowiązań oraz wyników badań monitoringowych oraz przy uwzględnieniu wyników ewaluacji wewnętrznych on-going. Badanie ewaluacyjne ex-post będzie obejmowało w szczególności ocenę, na ile udało się osiągnąć założone cele, ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość.

Ewaluacja zewnętrzna może zostać zlecona wspólnie, tj. badanie obejmuje kilka lub wszystkie LGD z terenu województwa.

Sposób wykorzystania wyników z monitoringu i ewaluacji

Informacje uzyskane w wyniku badań oraz podejmowane działania zaradcze (jeśli wystąpi taka potrzeba) zapewnią między innymi terminowe i skuteczne wdrażania LSR, odpowiednią jakość stosowanych procedur, lokalnych kryteriów wyboru, wyższą użyteczność podejmowanych działań komunikacyjnych, czy jakość świadczonych przez LGD „Wszyscy Razem” usług. Dzięki temu możliwe będzie osiągnięcie założeń LSR w optymalnym zakresie. Wyniki badań mogą stać się przesłanką do zmiany zasad funkcjonowania LGD „Wszyscy Razem”, zmiany LSR, w szczególności w zakresie aktualizacji problemów lub potrzeb oraz dostosowania budżetu, wskaźników lub innych założeń do zmieniających się warunków otoczenia LSR.

Wnioski i rekomendacje z prowadzonych badań będą podstawą do podejmowania działań zaradczych, jeśli pojawiłoby się zagrożenie nie osiągnięcia kamieni milowych określonych w umowie ramowej, czy poziomów realizacji wskaźników produktu i rezultatu. Istotna będzie również ocena poziomu zainteresowania potencjalnych beneficjentów wsparciem przewidzianym w LSR. Będzie to przesłanką do podejmowania decyzji o jej aktualizacji.

Procedura ewaluacji i monitoringu

Procedura określa przebieg procesu monitorowania i ewaluacji.

Zakres procedury: Proces obejmuje czynności w zakresie monitoringu i ewaluacji od momentu wyboru LSR do etapu zakończenia jej wdrażania, tj. do momentu publikacji Raportu z ewaluacji ex-post.

Założenie ogólne: Monitoring będzie procesem ciągłym, przy czym wyniki będą gromadzone półrocznie. Ewaluacja będzie prowadzona okresowo. W ramach ewaluacji on-going raporty będą sporządzane w kwartale następującym po roku, którego badanie on-going dotyczy. W przypadku ewaluacji ex-post raport powstanie po realizacji LSR lub na końcowym etapie jej wdrażania. W sytuacji wystąpienia istotnych czynników zakłócających możliwe będzie wykonanie dodatkowego badania marketingowe w danym kwartale.

Osoby odpowiedzialne: Nadzór nad procesem monitoringu i ewaluacji będzie sprawować Zarząd. Realizacja lub koordynacja procesu monitoringu i ewaluacji on-going będzie prowadzona przez pracowników Biura LGD lub przez wybranego koordynatora lub eksperta zewnętrznego (jeśli Zarząd uzna potrzebę jego wyznaczenia). Proces ewaluacji ex-post będzie prowadzony przez doświadczoną firmę zewnętrzną.

Przebieg procedury:

1. Zarząd określa częstotliwość badań monitoringowych lub ewaluacyjnych, ich zakres oraz sposób dokumentowania oceny.
2. Możliwe będzie wskazanie koordynatora lub wybór eksperta zewnętrznego, jeśli zajdzie taka potrzeba.

3. Biuro LGD określa czynności niezbędne do realizacji badań monitoringowych i w zakresie ewaluacji on-going, w tym dokonuje wyboru narzędzi adekwatnych do zakresu badania oraz sposobu pozyskania danych.
4. W procesie monitoringu i ewaluacji wykorzystywane będą różnorodne narzędzia oraz partycypacyjne metody zapewniające zaangażowanie lokalnej społeczności, stosowane wcześniej przy przygotowaniu i aktualizacji LSR, żeby możliwa była kompleksowa analiza danych, zebranie reprezentatywnych opinii i wykorzystanie wniosków (będą wykorzystywane adekwatnie do potrzeb i oczekiwań odbiorców).
5. Biuro LGD może zwrócić się do Zarządu w sprawie zlecenia ocen / ekspertyz zewnętrznych.
6. Dane są gromadzone systematycznie, z zachowaniem śladu rewizyjnego. Wykorzystywane są do tego arkusze kalkulacyjne lub systemy informatyczne wspierające obsługę wniosków (jeśli będą dostępne).
7. Przeprowadzone badania ewaluacyjne obejmują co najmniej ocenę na ile udało się osiągnąć założone cele, ocenę skuteczności i efektywności interwencji oraz jej trafności i użyteczności oraz badanie długotrwałych efektów (oddziaływanie) LSR oraz ich trwałość.
8. Zakres monitoringu i ewaluacji oraz elementy podlegające ocenie zostały określane w Tabeli Elementy podlegające monitorowaniu i ewaluacji (on going / ex-post) ze wskazaniem sposobu ich pozyskania oraz zakresu analizy i oceny danych.
9. Z badań monitoringowych / ewaluacyjnych powstają sprawozdania / raporty. Struktura sprawozdania / raportu stanowi odzwierciedlenie zakresu badania.
10. Sporządzane raporty roczne i raport z ewaluacji ex-post będą przedstawiane na Walnym Zebraniu Członków i podawane do publicznej wiadomości m.in. poprzez umieszczenie na stronie internetowej i udostępnione do wglądu w Biurze LGD (upowszechnienie wyników). Będzie to forma zachęty do dyskusji o działalności LGD „Wszyscy Razem”.
11. W przypadku wydania rekomendacji Zarząd wskazuje osobę/osoby odpowiedzialne za ich realizację i określa terminy ich wdrożenia.
12. Monitorowaniem terminowości realizacji rekomendacji zajmuje się Biuro LGD. Jeśli wdrożenie rekomendacji nie będzie możliwe w wyznaczonym terminie, uzasadniony wniosek w tym zakresie będzie przedstawiany Zarządowi do akceptacji. Poza zmianą terminu może być konieczne podjęcie dodatkowych działań warunkujących wykonanie rekomendacji.
13. Za realizację rekomendacji lub uzasadnienie przyczyn odstąpienia od ich realizacji odpowiada Zarząd.
14. Zakończeniem procesu monitorowania i ewaluacji jest przedstawienie przez Zarząd na WZC raportu z ewaluacji ex-post wraz z informacją o poziomie wdrożenia rekomendacji.

Wykonawca badań monitoringowych oraz ewaluacji on-going (własna): Biuro LGD, z możliwością wsparcia przez ekspertów zewnętrznych lub zlecenia wykonania za zewnątrz dodatkowych ocen / ekspertyz.

Wykonawca badania ex-post: Firma zewnętrzna posiadająca doświadczenie w realizacji ewaluacji LSR.

Czas realizacji badania:

Dane monitoringowe będą zbierane w okresach półrocznych. W sytuacji wystąpienia zagrożeń w terminowej realizacji LSR Zarząd może podjąć decyzję o zwiększeniu częstotliwości lub zakresu badań, które będą adekwatne do zobowiązań wynikających z umowy ramowej, tj.:

- corocznej weryfikacji poziomów osiągnięcia wskaźników i możliwości osiągnięcia pozostałych założeń LSR i zobowiązań z umowy ramowej,
- w przypadku EFRROW: konieczności osiągnięcia 40% poziomu zakontraktowania budżetu do 30 czerwca 2026 r. (I kamień milowy) oraz 80% poziomu zakontraktowania budżetu do 31 grudnia 2027 r. (II kamień milowy).

Źródło danych.

Dane źródłowe będą pozyskiwane z dokumentacji własnej gromadzonej przez LGD „Wszyscy Razem”, z samorządu województwa lub systemu informatycznego – jeśli będzie dostępny, z GUS oraz badań ankietowych. Istotnym źródłem będą bezpośrednie wywiady z beneficjentami, analiza pomysłów/inicjatyw zgłaszanych przez mieszkańców dotyczących funkcjonowania LGD „Wszyscy Razem” i wdrażania LSR w ramach stworzonego systemu zachęt. Dla potrzeb badania mogą być prowadzone wizje lokalne w miejscach realizacji projektów / grantów. Informacje będą pochodzić od różnych interesariuszy z obszaru LSR, żeby zastosować jak najszerszy poziom włączenia i uzyskać reprezentatywne wyniki.

Dane statystyczne dostarczą obiektywnych informacji na temat zmian w obszarze badania i jego otoczeniu. Będą obejmować zjawiska demograficzne, rynek pracy, lokalną gospodarkę oraz sytuację społeczną. Zakres analizy będzie również obejmować dane ilościowe o prowadzonych naborach, postępie rzeczowym, efektach realizacji Planu komunikacji, Planu szkoleń oraz dane finansowe. Dane będą dotyczyć tych elementów, które stanowią kluczowe zobowiązania wynikające z zawartych umów. Źródłem danych będą również badanie jakościowe, obejmujące w szczególności wywiady z Członkami LGD, pracownikami Biura LGD oraz przedstawicielami organów stowarzyszenia (Zarządu, Rady decyzyjnej, Komisji rewizyjnej) oraz odbiorcami pomocy. W badaniu będą uwzględnione opinie podmiotów, które nie uzyskały wsparcia. Wywiady będą prowadzone przy wykorzystaniu

instrumentów adekwatnych do grupy interesariuszy, żeby włączyć do badania wszystkich zainteresowanych. Na potrzeby wywiadów zostaną przygotowane scenariusze wywiadów i ankiety dostosowane do równych odbiorców. Zebrane dane będą wykorzystane nie tylko do oceny wdrażania LSR, ale będą podstawą do formułowania rekomendacji.

Tabela nr 14 Elementy podlegające monitorowaniu i ewaluacji (on going / ex-post) ze wskazaniem sposobu ich pozyskania oraz zakresu analizy i oceny danych.

Wyszczególnienie	Podstawowe źródła danych / rodzaj i częstotliwość badania	Analiza i ocena danych
<p>Efektywność pracy Biura LGD i organów LGD, w tym jakość doradztwa, stan realizacji Planu komunikacji / Planu szkoleń oraz działań animacyjno-integracyjnych i wyłączeniowych skierowanych do lokalnej społeczności, dostępność Biura, sprawność podejmowania decyzji przez LGD oraz stosowanie obowiązujących przepisów i wytycznych – zarządzenie LSR</p>	<p>opinia przełożonego, wywiady z beneficjentami i członkami LGD, badania ankietowe, wyniki kontroli, anonimowe ankiety, wywiady, dokumentacja własna LGD M6 – Monitowanie w okresach półrocznych Ei – ewaluacja on-going EX – ewaluacja ex-post</p>	<p>Rzetelne i terminowe wypełnianie obowiązków, ocena jakości prowadzonych działań i ich skuteczności w odniesieniu do założeń LSR, jakość doradztwa, adekwatność działań komunikacyjnych i szkoleniowych, zaangażowanie i chęć rozwiązywania problemów. Kryterium: Efektywność</p>
<p>Postęp rzeczowy LSR w zakresie stopnia osiągnięcia mierzalnych wskaźników wykonalności celów – wdrażanie LSR</p>	<p>dokumentacja konkursowa, dane pozyskane z samorządu województwa, ankiety monitorujące / sprawozdania beneficjentów M6, Ei, EX</p>	<p>Stopień realizacji celów, przedsięwzięć, wskaźników; ocena celowości i trafności założeń realizowanych w ramach LSR; wpływ podejmowanych przez LGD działań na postęp rzeczowy; określenie stopnia realizacji poszczególnych operacji / grantów. Kryterium: Skuteczność i użyteczność, trwałość.</p>
<p>Postęp finansowy w zakresie stanu realizacji budżetu w poszczególnych naborach i możliwości osiągnięcia kamieni milowych, z uwzględnieniem czynników zewnętrznych wpływających na tempo kontraktacji oraz tempo realizacji projektów / grantów – wdrażanie i zarządzanie LSR</p>	<p>dokumentacja konkursowa, dane pozyskane z samorządu województwa, ankiety monitorujące / sprawozdania beneficjentów M6, Ei, EX</p>	<p>Stopień wykorzystania budżetu LGD przeznaczonego na wdrażanie LSR w odniesieniu do podjętych środków, wpływ podejmowanych przez Biuro LGD działań na postęp finansowy, ocena trafności założeń finansowych LSR. Kryterium: Skuteczność i użyteczność</p>
<p>Harmonogram ogłaszanych konkursów oraz poziom zainteresowania beneficjentów ogłaszanymi naborami – wdrażanie i zarządzanie LSR</p>	<p>dokumentacja konkursowa, rejestr wniosków, rejestr doradztwa, listy obecności na spotkaniach szkoleniowych, licznik odwiedzin na stronie internetowej / na profilu w mediach społecznościowych M6, Ei, EX</p>	<p>Zgodność ogłaszanych konkursów z przyjętym harmonogramem, ocena stopnia realizacji zadań w ramach LSR Kryterium: Efektywność</p>
<p>Efektywność promocji i aktywizacji lokalnej społeczności, zainteresowanie stroną internetową LGD oraz profilem w mediach społecznościowych, udziałem w ofercie informacyjno-promocyjnej, czytelność i skuteczność przekazu, przepływ informacji – zarządzenie LSR</p>	<p>dokumentacja własna LGD, licznik odwiedzin na stronie internetowej / na profilu w mediach społecznościowych, listy obecności, dokumentacja zdjęciowa, ankiety, wywiady M6, Ei, EX</p>	<p>Ocena skuteczności przepływu informacji w stosunku do osiągniętych rezultatów, badanie efektów dotarcia do poszczególnych beneficjentów, liczba osób, które uzyskały informację na temat LGD, skuteczność animacji lokalnej społeczności. Kryterium: Skuteczność i efektywność</p>

Jakość procedur oceny i wyboru projektów oraz efektywności lokalnych kryteriów wyboru – wdrażanie LSR	dokumentacja własna LGD, dokumentacja konkursowa, wyniki kontroli, rejestr wniosków, rejestr umów, analizy wewnętrzne, ankiety ewaluacyjne, ankiety, wywiady Ei, EX	Sposoby i efektywność przepływu informacji, sprawność w podejmowaniu decyzji, skuteczność stosowania procedur, analiza zgodności oceny projektów z LSR, wg lokalnych kryteriów wyboru w odniesieniu do przyjętych zasad i Wytycznych, ocen jakości stosowanych kryteriów wyboru operacji i procedur Kryterium: Skuteczność i trafność
Postrzegania LGD w otoczeniu, ocena jakości partnerstwa – zarządzenie LSR	dokumentacja własna LGD, rejestr umów, ankiety ewaluacyjne, ankiety, wywiady Ei, EX	Skuteczność, użyteczność i trwałość wykorzystywanych narzędzi promocji
Identyfikację zmian w otoczeniu LSR i czynników zakłócających, żeby możliwe było podjęcie działań zaradczych – wdrażanie LSR	analiza danych GUS, dokumentacja własna LGD, ankiety, wywiady Ei, EX	Efektywność, trafność i trwałość aktywizacji lokalnej społeczności

Źródło: Opracowanie będące efektem współpracy z lokalnymi grupami działania w ramach wypracowanych standardów w zakresie monitoringu i ewaluacji

LITERATURA

1. Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 (aktualizacja, maj 2023 r.).
2. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, z późn. zm.)
3. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wsparcia Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wizowej (Dz. Urz. UE L 231 z 30.06.2021, str. 159-706)
4. Europejski Zielony Ład, Komisja Europejska, Bruksela, 2019r
5. ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności (Dz. U. z 2022 r. poz. 943), zwanej dalej „ustawą RLKS”;
6. ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021–2027,
7. ustawa z dnia 8 kwietnia 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz. U. z 2023 poz. 412),
8. ustawa z 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach (Dz. U. z 2020 r. poz. 2261 z późn. zm.),
9. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030,
10. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego 2030+;
11. Strategia Polityki Społecznej Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2030.
12. Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza do 2030 roku.
13. Zasady realizacji instrumentów terytorialnych w Polsce w perspektywie finansowej UE na lata 2021-2027.
14. Strategia Na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.). (2017 r.).
15. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (2020 r.)
16. Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa 2030. (2019). Warszawa.
17. Projekt wytycznych szczegółowych dotyczących udzielania w wsparcia finansowego w ramach PS WPR dla interwencji I.13.1 LEADER w zakresie komponentu Wdrażanie LSR,
18. Projekt wytycznych szczegółowych dotyczących udzielania w wsparcia finansowego w ramach PS WPR dla interwencji I.13.1 LEADER w zakresie komponentu Zarządzanie LSR,
19. Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego.
20. Raport z Ewaluacji zewnętrznej ex-post.
21. Statut LGD Wszyscy Razem przyjęty Uchwałą nr II/2023 Walnego Zebrania Członków z dnia 30 maja 2023 roku.
22. Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.
23. Strona internetowa <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>
24. Strona internetowa Lokalnej Grupy Działania Wszyscy Razem <http://www.lgdwr.pl/> .
25. Strategia Rozwoju Gminy Belsk Duży na lata 2019-2023; Strategia Sukcesu Gminy Błędów; Lokalna Strategia Rozwoju Gminy Gielniów na lata 2020-2029; Strategia Rozwoju Gminy Klwów na lata 2016-2025; Strategia Rozwoju Gminy i Miasta Mogielnica na lata 2015-2025; Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Nowe Miasto nad Pilicą na lata 2022-2028; Strategia Rozwoju Gminy Odrzywół na lata 2022-2030; Strategia Rozwoju Gminy Pniewy na lata 2022-2030; Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Potworów na lata 2016-2022; Strategia Rozwoju Gminy Rusinów na lata 2023-2030.

Załączniki do LSR

Formularz 1: Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach celu	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
625 000	C.1 Wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR		
375 000	P.1.1 Wzrost konkurencyjności lokalnych przedsiębiorców poprzez wprowadzenie nowej lub udoskonalonej oferty usług	mieszkańcy i podmioty działające w sektorze organizacji pozarządowych oraz jednostki sektora finansów publicznych	konkurs
250 000	P.1.2 Wzrost aktywności mieszkańców poprzez zakładanie nowych firm usługowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych	mieszkańcy, turyści, podmioty działające w sektorze organizacji pozarządowych oraz jednostki sektora finansów publicznych	konkurs
1 125 000	C.2 Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi		
935 000	P.2.1 Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej	organizacje pozarządowe, mieszkańcy, turyści, jednostki samorządu terytorialnego	konkurs
50 000	P.2.2 Działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, ludzi młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji	mieszkańcy, organizacje pozarządowe oraz grupy nieformalne	granty
75 000	P.2.3 Propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego poprzez włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji	mieszkańcy, turyści, organizacje pozarządowe	granty
55 000	P.2.4 . Wspieranie inicjatyw obywatelskich poprzez realizację innowacyjnych przedsięwzięć	mieszkańcy, turyści, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorcy	konkursy
10 000	P.2.5 Opracowanie koncepcji inteligentnych wsi	mieszkańcy, organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, jednostki sektora finansów publicznych, przedsiębiorcy	granty

Źródło: opracowanie własne

Załącznik nr 2 Plan działania

	lata	do 31.12.2024		do 31.12.2025		do 31.12.2026		do 31.12.2027		do 31.12.2028		do 31.12.2029		Program
		Nazwa wskaźnika	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	
C.1.	Wzrost dostępności oferty usług komercyjnych na obszarze LSR													
Przedsięwzięcie P.1.1 Wzrost konkurencyjności lokalnych przedsiębiorców poprzez wprowadzenie nowej lub udoskonalonej oferty usług	Liczba nowych usług w ramach istniejącego przedsiębiorstwa	0 Szt.	0	10 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	
Przedsięwzięcie P.1.2 Wzrost aktywności mieszkańców poprzez zakładanie nowych firm usługowych, w tym gospodarstw agroturystycznych i zagrod edukacyjnych	Liczba zrealizowanych operacji polegających na utworzeniu nowej działalności gospodarczej.	0 Szt.	0	0 szt.	0	10 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	
	Liczba operacji polegających na utworzeniu bądź rozwoju gospodarstw agroturystycznych i zagrod edukacyjnych	0 Szt.	0	0 szt.	0	4 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	
Wskaźnik rezultatu W.1.1(1) Liczba nowych miejsc pracy R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.				0	0	10 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	
Wskaźnik rezultatu W.1.2 Liczba utworzonych nowych miejsc pracy R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR.		0 szt.	0	0 szt.	0	10 szt.	0	0 szt.	100	0	100	0	100	

Wskaźnik rezultatu W.1.3 Liczba powstałych gospodarstw agroturystycznych i zagród edukacyjnych R.39 Rozwój gospodarki wiejskiej: liczba przedsiębiorstw rolnych, w tym przedsiębiorstw zajmujących się biogospodarką, rozwiniętych dzięki wsparciu w ramach WPR	0 szt.	0	0 szt.	0	4 szt	100	0 szt.	100	0	100	0	100		
C.2.	Poprawa warunków życia poprzez zwiększenie dostępu do niekomercyjnej infrastruktury, kształtowanie świadomości społeczno-obywatelskiej oraz zwiększenie włączenia mieszkańców, również poprzez wykorzystanie innowacyjnych narzędzi													
Przedsięwzięcie 2.1. Poprawa dostępu do infrastruktury publicznej w zakresie rekreacji, turystyki, sportu i działalności kulturowej.	Liczba utworzonych/dostosowanych/obiektów ogólnodostępnej infrastruktury publicznej, w tym turystycznej/rekreacyjnej/sportowej/kulturalnej lub innej publicznej (zakres 6)	0 Szt.	0	10 szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	
	Liczba projektów zwiększających dostęp do oferty usług niekomercyjnych w ramach włączenia społecznego (zakres 4)	0 szt.	0	0 Szt.	0	0 Szt.	0	10 Szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	
	Liczba operacji w partnerstwie z wykorzystaniem innowacyjnych metod współpracy (zakres 8)	0 szt.	0	0 Szt.	0	0 Szt.	0	1 Szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	
Przedsięwzięcie 2.2 Działania wspierające wzrost świadomości społeczno-obywatelskiej mieszkańców w szczególności seniorów, dzieci i młodzieży i osób w niekorzystnej sytuacji.	Liczba projektów edukacyjnych/ integracyjnych/ włączeniowych	0 Szt.	0	0 Szt.	0	0 Szt.	0	10 szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	
Przedsięwzięcie 2.3 Propagowanie lokalnej kultury oraz zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych i osób w niekorzystnej sytuacji.	Liczba wydarzeń w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego (zakres 7)	0 Szt.	0	0 Szt.	0	5 szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	
	Liczba doposażonych podmiotów działających w sferze kultury i tradycji (zakres 4)	0 Szt.	0	0 Szt.	0	5 szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	

Przedsięwzięcie 2.4 Wspieranie inicjatyw obywatelskich, realizacja innowacyjnych przedsięwzięć.	Liczba projektów partnerskich ukierunkowanych na aktywizację i poznawanie dobrych praktyk	0 Szt.	0	0 Szt.	0	1 szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	
	Liczba zrealizowanych projektów krajowych i międzynarodowych, operacje konkursowe w tym projekty partnerskie i projekty w partnerstwie	0 Szt.	0	0 Szt.	0	1 szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	
Przedsięwzięcie 2.5 Opracowanie koncepcji inteligentnych wsi.	Liczba przygotowanych oddolnych koncepcji inteligentnych wsi	0 Szt.	0	10 Szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	0 szt.	100	
	Liczba partnerów, którzy włączyli się w przygotowanie oddolnych koncepcji inteligentnych wsi	0 Szt.	0	10 Szt.	100	0 Szt.	0	0 szt.	100	0 Szt.	100	0 Szt.	100	
Wskaźnik rezultatu W.2. 1 Liczba osób korzystających z lepszego dostępu do usług infrastruktury														
R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.		0	0	0	0	500	100	0	100	0	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W.2. 1 Liczba osób objętych wsparciem														
R.41 Łączenie obszarów wiejskich w Europie: odsetek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.		0	0	0	0	0	0	0	0	500	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W.2. 2 Liczba osób objętych wsparciem														
R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.		0	0	0	0	0	0	0	0	60	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W.2. 3 Liczba osób uczestniczących w wydarzeniach														
R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.		0	0	0	0	0	0	1000	100	0	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W.2.3 Liczba osób korzystających z doposażonych podmiotów														
R.42 Promowanie włączenia społecznego: liczba osób objętych wspieranymi projektami włączenia społecznego.		0	0	0	0	0	0	500	100	0	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W.2 . 4 Liczba osób objętych wsparciem														
R.IPR Poprawa realizacji celów dzięki wiedzy i innowacjom: liczba osób korzystających z doradztwa, szkoleń, wymiany wiedzy lub biorących udział w grupach operacyjnych europejskiego partnerstwa innowacyjnego (EPI) wspieranych w ramach WPR, by zwiększyć zrównoważoną efektywność gospodarczą, społeczną, środowiskową, klimatyczną i w zakresie gospodarowania zasobami.		0	0	0	0	0	0	90	100	0	100	0	100	
Wskaźnik rezultatu W. 2.5 Liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi.														
		0	0	0	0	10	100	0	100	0	100	0	100	

R.40 Inteligentna przemiana gospodarki wiejskiej: liczba wspieranych strategii inteligentnych wsi.														
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Źródło: opracowanie własne

Formularz 3: Budżet LSR

PLANOWANA WYSOKOŚĆ ŚRODKÓW NA WDRAŻANIE LSR I ZARZĄDZANIE LSR				
Zakres wsparcia	Program/Fundusz			Środki ogółem (EUR)
	PS WPR	EFRR*	EFS+*	
Wdrażanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. b rozporządzenia nr 2021/1060)	1 750 000	0	0	1 750 000
Zarządzanie LSR (art. 34 ust. 1 lit. c rozporządzenia nr 2021/1060)	412 500	0	0	412 500
Razem	2 162 500	0	0	2 162 500

* Wysokość środków danego funduszu na RLKS dostępnych dla LGD w danym województwie będzie wyższa o wartość wkładu krajowego, którego procentowy udział w tej kwocie jest określony dla danego FEW.

** W wierszu odpowiadającym danemu EFSI, z którego LSR nie będzie finansowana, należy wstawić wartość „0”.

Źródło: opracowanie własne

Załącznik nr 4 Plan wykorzystanie budżetu

Formularz 4: Plan wykorzystania budżetu LSR														
fundusz	środki zakontraktowane (w Euro) do:													
	31.12.2024		31.12.2025		30.06.2026		31.12.2026		31.12.2027		31.12.2028		31.12.2029	
	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR	kwota ogółem (UE+krajowe)	% wykorzystania budżetu LSR
EFROW	0	0	1 085 000	62,00	305 000	79,42	75 000	83,71	285 000	100,0	0	100	0	100
EFS+	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
EFRR	0	0	0		0	0	0		0	0	0	0	0	0
RAZEM	0	0	1 085 000	62,00	305 000	79,42	75 000	83,71	285 000	100,00	0	100	0	100

Źródło: opracowanie własne